

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

DEMÉNY PÉTER

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZŐCS KATALIN

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

TARTALOM

LÁSZLÓ NOÉMI:

kutya magyar (Vers) ■ 5

DEMÉNY PÉTER:

A harmincadik decemberre (Vers) ■ 7

MAGYARY ÁGNES:

Az adósság (Novella) ■ 9

KEMENES HENRIETTE:

Manatee blue; Szabadon madarokról és holtakról (Versek) ■ 18

TÓFALVI ZSELYKE:

Az élet megy tovább; Fonódó villamos; Csodaország
(Novellák) ■ 20

FÁNUŞ NEAGU:

Lótolvaj (Vermesser Levente fordítása);

Lótolvaj (Jánk Károly fordítása) ■ 26

DANKULY CSABA:

Eldugott dolgok (Versciklus) ■ 28

VIDA GÁBOR:

Ingyenmozi (Elbeszélés) ■ 33

BOGDÁN LÁSZLÓ:

Az illúzió vendégei (Versciklus) ■ 43

SZERÉNYI TAMÁS:

Fekete vonat (Novella) ■ 52

FAZAKAS ATTILA:

semmitől sem; attak (Versek) ■ 59

RAJNAVÖLGYI GÉZA:

Perceval első találkozása lovagokkal ■ 61

CHRÉTIEN DE TROYES:

Perceval (Vers; Rajnavölgyi Géza fordítása) ■ 62

GUETH PÉTER:

Hollen Kata meséje (Novella) ■ 70

LÁNG ZSOLT:

Berkeley ■ 73

TOMPA GÁBOR:

Vérrögszonett; Jelenések – 2017/5; Ad Literam;

Fortuna Desiderari (Versek) ■ 81

SÉTATÉR

FINTA KLÁRA ENIKŐ:

Ahol végül összeér (Egy Kosztolányi-verssel
a 6-os villamoson) ■ 84

MÚZEUMLÁTÓ

SZABÓ KRISZTINA – SZABÓ R. ÁDÁM:

Kikötővárosi séták – Rotterdami páros múzeum-mustra ■ 89

PROKRUSZTÉSZ MŰHELYE

KOVÁCS TÜNDE:

Zilah: tavasz, költészet ■ 94

TÉKA

CODÁU ANNAMÁRIA:

„Fekszel örök tengerfenéken” (Fekete Vince: *Szárnyvonal*) ■ 99

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Ínycsiklandó időtlenség (Narine Abgarjan: *Égből hullott
három alma*) ■ 103

DELEATUR

MARKÓ BÉLA:

Tisztelt olvasó! ■ 107

TALÁLT VERS

BATSÁNYI JÁNOS:

A látó ■ 109

NÉVJEGY

MARKÓ BÉLA ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

László Noémi

KUTYA MAGYAR

kutya legyek
ha nem volt folyamatban
az örök élet
műanyagmentes nyár
alkoholmentes én
szimultán szabad és kötött
szívritmusféleség
volt hazaféleség is
elszakadt
szúrt dörzsölt szorított
udvaron
láncra kötve
vonítok
hát ilyen kutya lettem
fűre nedű nedűre fű
levágják aztán újra nő
újránövök ott
ahol kiszakadtam
az estből
az agyonfércelt nemzettestből
de itt mi tökéletlenül
hamisan élünk
románul is beszélünk
németül munka
angolul háváj
váj váj
mi poliglott
rom-magyarok vagyunk
mein Gott!
kedves hazám
majd megszokod
aki tudott
már megszökött

itt nem maradt
csak a lökött
meg a csökött
meg a kötött
mind itt matat
a szív alatt
hallod, hazám?
te nagy lakat
katt katt
vonat
hozod viszed
a dolgokat
s egy vak lovat
vakból sokat
mert itt csak az marad
aki homályosan
mellkason át
pislogva lát
kiiktatja a koponyát
issza a lótejet és szívja a fogát
nohát nohát
ne hüppögj
szedd össze magad
Európa halad
de a magyar marad
kutya magyar
mint a fenyő
mint a cövek
ó hegyeidből
koponyánkra kövek
a gerinced törek
történészed hadar
másfél millió mosolygó magyar
betört balkáni kirakatban
Erdély egy mém
it's such a shame!

Demény Péter

A HARMINCADIK DECEMBERRE

Szabadság zsíros szíjára akadtunk egytől egyig –
így lettünk rabok.

Halottaink már nem szólítanak többé,
nem üdvözlnek,
fölöslegesnek érzik életük.

Barrabást kiáltottunk mind,
bár mindannyian Jézust akartunk kiáltani,
és Pilátus röhögve mondta:
te látod.

Azt hittem, megváltozik az életem,
új kezdődik, abban leszek igazán fiatal,
és lassan beleőszültem a szabadságba,
magához színezett a golyóvilág.

Most már csak arra vigyázok,
ne reménykedjem semmiben igazán,
csak úgy nyolctól tízig,
akkor előveszem az uzsonnámat,
sok hagymát vágok belé,
hogy a szabadság messzire kerüljön el,
ha netán odajönne hozzám.

Ne keress fel engem,
majd én is félrenézek,
ha esetleg mégis találkozánk valahol,
nem hozlak szégyenbe, ne félj.

Már csak a szerelemben hiszek,
elég nekem az az egy,
próbálok méltó lenni hozzá.

Bocsásson meg, fiatalember,
de hát felnőttem,
az osztálytársaim is öregek már,
egy lassú városban élek,
jobb, ha nem látogat engem,
elbaldogulok én valahogy.

Van egy tér, olykor kijárok oda,
golyók sűrűsödnek, vezényszavak pattognak,
emberek esnek össze holtan,
de én csak a királyt nézem:
sejtem már, miért néz el
mindenki feje fölött.

AZ ADÓSSÁG

Bertalan nagyapám mindig szeretett utazgatni – bár amikor elhurcolta a Vörös Hadsereg Ukrajnába, azt kevésbé díjazta –, nem mintha az első nagyobb kiruccanása jobban sikerült volna, hiszen Örményországban járván először csak megnyúzták, majd – biztos, ami biztos – a fejét is levágták. Hiába magyarázta azoknak a barbár, civilizálatlan népeknek, hogy ő Krisztus urunk lábánál kuporogva hallgatta Isten üzenetét, és örömhírt jött hirdetni közöttük, azokat az elvetemülteket ez nem hatotta meg. Még szerencse, hogy mindig vékony és szikár alkat volt nagyapám, ami ilyen sajnálatos eseteknél nagy előnynek számít.

– Sok mindent megéltem, fiam – magyarázta nekem –, de nincs rosszabb, mint amikor lehúzzák a bőrdet. Ha az ember szakszerűen akar eljárni, finom műszert kell használni, és nagyon fontos tudni, hol kell felfejteni a bőrt, hogy szépen, egy darabban jöjjön le. De ezek a vad nomádok úgy ráncigálták le rólam, mint kövér parlamenti képviselőről a kínosan feszülő díszmagyart a felbőszült politikai ellenlábások.

Tudta, miről beszél, hiszen 1938-ban orvosi diplomát szerzett Kolozsváron, és ő maga is sok mandulát, polipot meg miegyebet rángatott ki másokból, de amikor 1510-ben látta Rómában Michelangelo művét a Sixtus-kápolnában, ahol ezt a sajnálatos örményországi esetet úgy ábrázolta a művész, mintha nagyapám csak egy görbe este után vesztette volna el a bőrét valahol az Opera és a Blaha Lujza tér között! Úgy ül ott a Michelangelo képzeletéből kipattant figura könnyed eleganciával, miközben kezében tartja a saját bőrét, és az lágy eséssel hullámszik, mint csipkefüggöny a tavaszi szellőben egy szerdai hajnalon, mintha nem tudná eldönteni: a vörös vagy inkább a szőke revütáncosnőbe legyen szerelmes. Nagyapámat ez kihozta a sodrából.

– Fogalma sincs ennek a piktornak, hogy milyen pocsék munkát végeztek azok az istentelen pogányok ott a világ végén, annyit mondhatok, fiam, vér és húscsapatok repkedtek mindenfelé, nem mint azon a mázsolmányon ott a kápolna mennyezetén.

Azt is nehezményezte, hogy a szerény megítélése szerint zseniálisra sikerült evangéliuma nem került be a kanonizált könyvek közé. Az apokrif iratokat semmire sem tartotta, és igazságtalanságnak vélte, hogy az ő mű-

vét nem válogatták be. Még szakállt is növesztett, pedig mennyire utálta! Ezért is örült annyira a 20. századnak, amikor végre rájött az emberiség: arcszörzet nélkül is lehetséges férfinak lenni. De nem ez volt a helyzet a kanonizálás évszázadaiban, tehát legyőzve minden ellenérzését, tekintélyes és az ószövetségi prófétákat idéző szakállat hagyott, és feltűnés nélkül épült be minden grémiumba, ahol a szent iratok sorsáról vitatkoztak.

– Háromszáz év! Háromszáz év! Ennyi ideig lóttam-futottam, paroláztam, dörgölöztem, hajbókoltam, doromboltam, hordtam a jóféle szilvapálinkát, füstölt húsokat és az ízes töltelékes káposztát finom kolbászokkal! És mire jutottam?!

Semmire. Senki sem akarta az evangéliumát, pedig hogy kitett magáért! A Muratori-kánont egy borzalmasan vaskalapos francia püspök készítette, aki még nála is rosszabbul tudott latinul, mesélte nagyapám, és aki nek hiába kínálta a jóféle szilvapálinkát, gőgös arccal utasította vissza a mennyei nedűt, mondván: Isten szemében förtelmes a részegeskedés. Pedig hol van egy kupicától a részegeskedés! A kolbászra azt mondta, hogy az megfekszi a gyomrát, a füstölt húsokat pedig gyanakodva méregette, majd amikor megtudta, hogy nagyapám a barbár keletről jött, a böjtre hivatkozva, azt is eltolta magától.

– A névére nem emlékszem – magyarázta nekem –, de sose bízz az olyan emberben, aki nemet mond a pálinkára és a lakomára.

Ugyan még azzal is próbálta meggyőzni azt a kockafejűt, hogy az ő evangéliumában új alapokra helyezte a bűnbeesés teológiai kérdését, amikor joggal veti fel: az Ördög az Éden vizeit mérgezte meg – első tudatos környezetszennyezés a világtörténelemben –, és minekutána Éva iszik ebből a vízből, következik be az emberiség legnagyobb katasztrófája.

Elutazott Laodiceába, Hippóba, majd Karthágóba. Sürgölődött, forgólódott, lyukat beszélt mindenki hasába, osztogatta a művét, győzködött.

– A sok dilettáns azt hiszi, mert elolvasnak egy-két könyvet – dohogott nagyapám –, akkor már tudják, milyen azokon a poros utakon és a gyilkos melegben fel-alá poroszkálni, ahol számaron és szegény emberen kívül más egyéb nem nagyon van. És amikor azt mondom, hogy szegény, nem arra gondolok, hogy jegyrendszer van, mert a jegy legalább reménységgel tölt el, hogy egyszer fogsz is kapni valamit. Ott se jegy, se kenyér, se remény. Éhségtől és nyomortól elgyötört emberek mindenfelé. A tizenéves aggastyánnak néz ki. Az aggastyán szemlesütve közlekedik, mert szégyen, hogy még él. Mert csak eggyel több az éhes száj! Márpedig arra van a legkisebb szükség! Minden büzlik az ínségtől, nincstelenségtől és a lélek megtörésétől.

Nagy kérdés, fiam, mi hajlik meg hamarabb: a test vagy az élni akarás. De a nyomor egy olyan szörny, amely rátelepszik áldozatára, és addig szívja belőle az életerőt, mint mohó pióca, amíg egyszer csak lenyeli a lelket, és attól kezdve csak lefele vezet az út. Ez a vérszívó fenevad ekkor tulajdonképpen végzett is a feladatával, és csak idő kérdése, hogy bekövetkezzék az elkerülhetetlen. Özönlöttek tehát ezek a lények – mert csak lények voltak –, és keresték a lelket, az életet, az erőt és a reményt. Ő meg csak beszélt. Ezt nem lehet könyvekből kiolvasni! Ezt csak akkor érted, ha ott voltál!

Haragudott Mátéra, föl nem foghatta, mivel értékesebb az ő irománya az övéénél, mivel nagyon jól emlékezett a bamba képére és a sok értetlenkedésére, amikor a Mester tanította őket.

– Ez a világ a kontároké – legyintett lemondóan egy-egy borongósabb szombat délután.

Ezért, miután Rómából visszatért Sevillebe, és a püspök megszerezte Katolikus Ferdinánd támogatását, azonnal visszautazott az Indiákra – mert amint már említettem, a nagyapám imádta a jövés-menést –, és felpaprikázva megírta a *Historia de las Indias* című művét, amely annyira megindította a spanyol udvart, hogy többet nem dolgoztatták rabszolgaként az indiánokat a gyarmatokon. Ezzel a könyvvel beírta magát a történelembe, mint az emberi jogok élharcosa, mivel elsőként írta le: az indiánoknak is van lelkük, de a nagyapám ez nem nyugtatta meg, és kereste tovább, maga sem tudta, mit, de hajtotta valami előre – a nyugtalanság, a kíváncsiság és a kalandvágy. Mert a nagyapám alapvetően nagyon hiú volt, és bár semmiféle irodalmi tehetséggel nem rendelkezett, de vágyott rá, és nagyon szeretett volna komoly írónak tűnni, ezért is levelezett kitartóan és eltökélten Erasmusszal, még akkor is, ha a latinnal mindig is hadilábon állt.

Kedves tanára a nagyenyedi kollégiumban többször is felhívta a figyelmét néhány apróságra, amelyek fölött nagyapám hajlamos volt átsiklani, úgymint igeragozás, deklináció és egyeztetés. Nagyapám csak megrántotta a vállát, mert ő nem deklinálni akart és találgatni, hogy hímnem, nőnem vagy semleges nem, hanem hírnevet szeretett volna szerezni, mint híres író, evangélista, felfedező, királyi orvos, kalandor, filmszínész vagy hadvezér. Egyszóval nagyon ambiciózus volt, és ebből az impozáns listából a filmszínész tűnt a legvalószínűtlenebbnek, mivel nem számított egy férfiszépségnek. Habár bármilyen körülmények között még a legerényesebbeket – hát még a kevésbé erényeseket – is levette a lábáról a kalandos históriáival, a különféle korokból származó vicces történeteivel; azaz addig dumált, amíg

a nők elalélta, és ennek köszönhetően sok kis Bertalannal népesítette be a földet és civilizációnkat. A lánygyermekéről most nem érdemes szót ejteni.

Azonban mégsem az elevenen való megnyúzás, a bajos latin grammatika vagy a méltatlan irodalmi mellőzés bősztette fel a legjobban, hanem az, ha valaki pénzt kért tőle, és aztán azt elfelejtette visszaadni. Tehát egy napon ezt a levelet kapta:

Adj kölcsön hét pénzt: tanum ég és csillagok ottfenn:

Bertalanom, néked mindig adós maradok.

Aláírás: Janus Pannonius.

Nagyapám mint úriember és igaz keresztény, természetesen örömmel kölcsönzött bajban lévő barátjának, főleg egy ilyen remekbe kanyarított epigramma után. Majd türelmesen várt. És várt. És várt. Közben elesett Konstantinápoly, amely nem izgatta túlságosan, mivel a keleten szerzett élményei nem voltak kedvezők, mondhatni a rossz tapasztalatok megtépázták a hitét, és ezért úgy volt vele: Isten adta, Isten vette el. De az az átkozott poéta nem jelentkezett sem levéllel, sem epigrammával, sem pénzzel. Így nem volt mit tenni, össze kellett szedni minden keservesen magára szedett latin tudását, és szerény megítélése szerint remek levelet eszkabált össze, amelyre ezt a választ kapta:

Nem szegtem szavamat, ha a kölcsönt meg se fizettem,
hogya megadnám most, lenne csak esküszegés.

Emlékezz hát jól: „Le vagyok kötelezve, míg élek!”
szólt fogadalmam, s nincs benne a „visszaadom”!

Valószínűleg a poéta is érezte, hogy nem rendes dolog ez így, és a vers végére még odakanyarította, ha van kedve nagyapámnak, akkor látogasson el Esztergomba a nagybátyjához, aki fejedelmi módon fogja megvendégetni az érseki palotában, és ahol nemcsak a testnek jut majd kiváló táplálék, hanem szemét is legeltetheti a nagybátyja dolgozószobájában található freskón, amit valami itáliai piktor festett – Bocelli, Boccello vagy talán csak Cselló.

Nagyapám erre felberzenkedett, mert nem tűrte a pimaszkodást, és bár még sokat kellett várnia arra a pillanatra, amikor egy Ágoston-rendi szerzetes nyíltan kritizálja az egyházat, nagyapámba már befészkelte magát az eretnokség, tehát ezt válaszolta: köszöni szépen a meghívást, de most nem ér rá, mert éppen Algírban van, kalóznak állt Hasszan Pasánál – a nagy Hajjredin Barbarossa fiánál. Fontolgatja, hogy renegát lesz, és hamarosan dűlni fogja Itália partjait hajóival, ezért egyszerűbb lenne, ha postafordul-

tával Janus elküldené a pénzt, ha már érsek a nagybácsija, akkor csak tud hét pénzt kölcsönadni az éhenkórász unokaöccsének.

Természetesen erre a levélre semmiféle válasz nem érkezett, nagyapám is hamar elfeledkezett az esetről, mivel a következő évszázadok teljes mértékben lekötötték a figyelmét, csak akkor jutott újra eszébe a tartozás, amikor mostohaapja egy vasárnapi ebédnél félig bosszankodva, félig nevetve mesélte, hogy kopasztotta meg őt az a félnótás Reich a bonyhádi zsinagógában, aki olyan rafinált volt, hogy ezzel a kérdéssel indította a lejmolást:

– Te, lehet az rendes ember, akinek nincs a családjában legalább egy csodarabbi?

Ő pedig volt olyan ostoba, mesélte a nagyapám mostohaapja, hogy ezt válaszolta:

– Ki van zárva!

– Akkor adj kölcsön hétszáz pengőt! – vágta ki a dörzsölt Reich, ő meg adott neki, ugyan nem hétszáz pengőt, mert az mégiscsak túlzás lett volna, hanem csak százat, mert a megátalkodott megesküdtött a bonyhádi csodarabbi jó hírnevére – legyen áldott az emléke –, hogy vissza fogja adni.

Persze, nem adta vissza soha, pedig állítólag a fia filléres regények írásával degeszre keresi magát – mesélte nagyapám mostohaapja –, egyik könyvét még ő is elolvasta, valami *Szöke ciklon* címűt, szóval, némi csódbbe vitt üzlet nem lehet kifogás arra, hogy ne adja vissza a kölcsönt. Nagyapámnak erről a történetről azonnal eszébe jutott Janus adóssága, és elhatározta, a legközelebbi orvosi konferencia után kivonatozik Esztergomba szétnézni: megtekinti annak az itáliai piktornak a művét, és megpróbálja behajtani a kintlévőségét.

A vonatút kellemes volt, ő jobbára a vendéglőkocsiban ült és ivott, mert mi tagadás, a nagyapám nagyon szerette a konyakot, és amikor az Indiákon rostokolt, tulajdonképpen ez hiányzott neki a legjobban. Egyszóval jókedvűen érkezett meg Esztergomba, és lendületesen szállt le a vonatról, ahol azonnal ráripakodott az ott álldogáló bakterra:

– Hé, te, hol van annak a talján piktornak a műve?

Mint minden kisvárosi vasúti alkalmazottnak, ennek a bakternek is nagy tapasztalatai voltak a részeg emberekkel, ezért unottan mutatott a Bazilika irányába, mert ugyan fogalma sem volt, hogy nagyapám mit keres, de azt a Bazilikában bizonyára felleli majd, hiszen az Evangéliumban is ez áll: aki keres, talál.

Mindenesetre nagyapám kissé megütközve állt a Bazilikában, és elképedve nézett körbe. A Szent Bertalan éjszakája óta kissé neheztelt a pápis-

tákra, és családunkat eltökélten terelte a protestantizmus felé, s már azt a tényt is nehezen viselte, hogy a pogányok által feldúlt testének darabjait a világ különböző részein ereklyeként őrizgetik, így azt is személyes sértésnek vette, hogy ilyen pofátlanul tolják az arcába a bálványozás bűnét, de amikor megtudta, hogy itt semmiféle 15. századi Cselló nevű itáliai festő műve nem található, de ha óhajtja, megtekintheti Michelangelo Grigoletti oltárképét a 19. századból, mélységesen felháborodott.

– Michelangelo?! – horkant fel nagyapám –, végeztem azzal az alakkal.

Majd megkérdezte, hol lakik az anyaszomorító fűzfapoéta, aki hét pénzzel tartozik neki, és a hitetlenkedő sekrestyés kezébe nyomta Janus 15. századi levelét, aki csak annyit tudott kinyögni, hogy errefelé csak egy költő van, az pedig fenn lakik a hegyen.

– De azt mondják – suttogetta a sekrestyés –, nagyon beteg.

Nagyapám megvonta a vállát, mert ismerte Janust, és úgy vélte, csak a hitelezői elől bujkál, tehát jókedvűen kapaszkodott fel a hegyre, mert maga se hitte, hogy ennyi idő után végre visszaszerezheti a pénzét, ami nem is magáról az összegről szólt, hanem az adott szóról, mert ha egyszer valaki megígéri, hogy megfizeti az adósságát, annak meg kell történnie. Ebből is látszik, hiába annyi évszázad, nagyapám semmit sem tanult. Gyermeki lelkesedését semmiféle rossz tapasztalat sem tudta letörni, még az sem zavarta túlságosan, hogy a hegy tetején élő poétát Babitsnak hívják, mert ezt is csak ócska trükknek vélte, és meg volt győződve: Janus azt hiszi, túljárhat az ő eszén. Mint már utaltam rá, nagyapám nem ismert lehetlent, és inkább eltökélt volt, mint tájékozott.

– Az uram – tördelte a kezét nagyapám előtt az asszony, aki a kapuhoz jött ajtót nyitni –, biztos vagyok benne, soha senkinek sem tartozott.

Aztán sírt. Nagyapám kissé megingott, és arra gondolt, micsoda egy aljas, gyáva disznó minden költő, aki ahelyett, hogy férfiként kiállna, a feleségét küldi ki maga helyett. Nem törődve semmivel, benyomult a házba, hogy megmondja a magáét.

Fehér párnák között és a vastkos paplan alatt csontsoványan feküdt a költő, aki határozottan nem volt azonos azzal a virgonc ifjúval, akivel Ferrarában együtt látogatták a vérmes Ágnest – nem hiába fakadt ki nagyanyám, amikor a szüleim erre a névre akartak keresztelni, hogy csak a rossz nőket hívják így –, és akiről annyi szép emléket őriztek mindannyian, Janus még epigrammákat is kanyarított a kalandról.

– Carcinoma laryngis – mondta a fül-orr-gégész nagyapám, miután alaposabban megvizsgálta a nagybeteget, majd gyengéden megpaskolta a síró

asszony kezét, óvatosan egy százpengőst csúsztatott a kis asztalka csipke-terítője alá, mondott egypár biztató szót a betegnek azzal a hangsúllyal, amikor az orvosok tisztában vannak a végkimenetellel, de tenni ellene semmit sem tudnak, majd teátrálisan kezét csókolt a feleségnek, és távozott.

Amikor lejött a hegyről, és meglátott egy virágboltot, egy pillanatra elmélázott, hogy nem kellene vörös rózsákat küldetnie az asszonynak, de elbizonytalanodott, hogy illendő-e. Végül nem tette, de még napokig vívódott magában ezen.

Sok év múlva csak annyit mondott nekem:

– Egyetlen elintézetlen ügyem van még – sóhajtotta, mert rettenetesen kínozza az érszükülete, amelyet főleg erős dohányzással és sok konyakkal próbált gyógykezeltetni, és mondanom sem kell, ez a módszer nem egyezett az orvosi kamara ajánlásaival –, a frankfurti dómból vissza kellene szerezni az Örményországban elvesztett koponyámat.

Eme ötletének a bürokrácia és a kietlen történelmi idő állta útját, ugyanis esélytelen volt, hogy útlevélhez jussunk. Ezen még a félig német dédanyám sem tudott segíteni, pedig a németiség akkoriban értékes dolognak számított, de nagyapám nem sokat adott pillanatnyi helyzeti előnyökre, ő más távlatból szemlélte az életet, és holmi rezsimek nem tudták elrontani a kedvét.

– Neked kell majd eltulajdonítani a koponyámat – magyarázta, miközben vártuk, hogy elbírálják útlevélkérelmünket, amelyről mindenki tudta, hogy nem kapjuk meg, csak nagyapám volt derűlátó –, miközben én majd elterelem a figyelmüket.

Megjegyeztem, kötve hiszem, hogy a dómban csak úgy elől hagynának egy ilyen értékes darabot, mint a nagyapám feje, de ő úgy okoskodott: ezek rémségesen furcsa népek, és szerinte a főoltárnál van középen, ahol a hívek puszilgatni és simogatni tudják a szerintük szent ereklyét és a szerinte meg nélkülözhetetlen testrészét; és az annyi évszázadon keresztül folytatott szeretgetése és imádása ennek az elkészült koponyának odavezetett, hogy már papírvékonyágúvá silányult.

– Ezért nem megy a fejembe a deklináció – zárta le okfejtését.

Az útlevelet nem kapta meg sem ő, sem én. De a hír nem rázta meg. Ismerősei szerint, ha egyedül adná be a kérelmét, több esélye lenne, mivel egy teljes családnak *ezek* nem mernek úti okmányokat adni, mert félő, hogy nem jövünk vissza. Nagyapám legyintett. Nem törődött semmivel és senkivel, és a család, ismerősei, sőt a józan ész minden tiltakozása ellenére, levelet írt a belügyminiszternek.

Ebben kifejtette, élet-halál kérdése, hogy eljusson Frankfurtba, mivel hajlott korára való tekintettel nem élhet tovább a koponyája nélkül, továbbá elviselhetetlen a tudat, hogy mindenféle idegen ember babusgatja azt, amit egy bohém ázsiai utazása során szórakozottságában elhagyott. De még így is jobb, mert az Indiákról visszajövet a bujakór nyomait fedezte fel a testen – köznapi nevén a szifiliszt –, és évszázadokat kellett várni, hogy megtalálják rá a gyógymódot, mert ha már szóba került – váltott vallomások hangnemre a nagyapám – a 20. század nem a kedvence semmilyen tekintetben, hiszen a sok szép szó és ígéret ellenére, miszerint humanizmus, emberség, szép jövő, európai értékek; amiből csak annyi lett, hogy szépen mindenkit felpakoltak valamilyen vonatra, hogy jó messzire szállítsák meghalni. Miért nem lehetett rögtön ott megölni? – teszi fel a kérdést a belügyminiszternek fogalmazott levelében a nagyapám –, minek kellett ez a felhajtás? Egyszerűbb és olcsóbb lett volna! Nyilván a humanizmus, emberség, szép jövő, európai értékek miatt – adja meg a válasz ő maga. Egyszóval neki lesújtó véleménye van az egész nevetségesre sikerült évszázadról, aminek még messze sincs vége – 1982-ben járunk –, elég, ha a belügyminiszter úr – oh pardon, elvtárs – a tükörbe néz, és elgondolkodik azon, hogyan lehet egy két elemit végzett parasztgyerekből belügyminiszter, de távol álljon tőle az ítékezés, mert ő már az Indiákon is rájött, nem kritizálni kell a rendszert, hanem alapjaiban megdönteni; most már utólag érti, hogy benne mindig ott munkálkodott az orvos, mert inkább vérnyomást mért, és tüdőszűrést végzett volna az indiánokon, de észnél volt, és felfogta, a 16. század nem sokat ad a testre, annál többre tartja a lelket, ezért mivel nagyon szeretett volna végre a történelem labdájába rúgni, és a tudományos irányvonal már az evangéliumában is kudarcot vallott – lásd mérgezett víz az Édenben, és a sok akadémikust, akik nem vették be a kánonba az ő művét –, inkább a bennszülöttek lelkéről írt dörgedelmes sorokat; érdekes, a 20. század meg pont fordítva gondolkodik: ebben a korban minden figyelmet a test köt le, talán pont ezért kell ilyen kitartóan öldösnie az embereket, de ő most nem akar ilyen filozófia kérdésekkel piszmogni, mert az tény, két dologban nagyot alkotott ez az éra: az orvostudomány csodás eredményeket hozott, és a nők erkölce is felszabadultabbá vált, ami ellen neki egyáltalán nincs kifogása, mert ő nem misére járó fogatlan anyóka; szóval nem akar itt kukacoskodni, de ide az útlevelet, vagy ne félj világ! Nem dicsekvésből írja, de a Szent Bertalan-éjszaka után ő megátkozta a királynét – hiszen mindenki tudta, hogy Medici Katalin áll a gyalázatos esemény mögött –, és úgy múlt ki az a bestia, ahogy ő azt prófétai szavaival előrevetítette: kö-

nyörtelenül sújtott le rá az apoplexia cordis. Ő nem szeretne kellemetlenkedni, de jól gondolja meg a belügyminiszter úr, hogy megéri-e neki egy korai embolia pulmonum, és nem egyszerűbb-e kiadni azt a rongyos útlevelet.

A család és az ismerősök miután elolvasták a levelét, úgy gondolták, még másnap a szemünk előtt fogják főbe lőni a nagyapámat, minket pedig szénbányába hurcolnak, mert a firkálmánya nemcsak túlmeleg minden határon, de a pofátlan nagyképűséget is új megvilágításba helyezi. Nagyapám csak legyintett. És neki lett igaza. Megkapta az útlevelet. Mert a kishitűség nem vezet sehova. Azonnal el is utazott.

Azóta nem hallottunk róla. Nagyanyám végül állítatott egy sírkövet diszkréten a temető egyik eldugott sarkába, mert egyszerűen nem bírta elviselni az örökös kérdezősködést a férjéről, és azzal érvelt a család előtt, hogy jár neki az az elégtétel, hogy virágot vigyen a férje sírjára – a nagyapám ezt az örömet nem veheti el tőle. Nehéz volt vitatkozni vele, és csak néhány hivatalnokot kellett lefizetni, hogy lehessen sírköve annak, aki nem halt meg, de nagyanyám szerint nincs olyan csavaros ügy, amit némi pénzzel nem lehetne leegyszerűsíteni. Így aztán minden évben kijárunk nagyapám sírjához, Bertalan napján virágot vinni és november elsején gyertyát gyújtani.

Csak egy gyanús esemény történt: 2014-ben a konstantinápolyi pátriárka, egy bizonyos I. Bertalan a Szentföldön Ferenc pápa társaságában utazgatva és a sivatagban együtt izzadva egyszer csak minden átmenet nélkül megemlítette: ideje lenne, ha a nyugati egyház Bertalan apostolnak a frankfurti dómban található koponyáját visszaszolgáltatná, mert arra nekik is szükségük van. Majd közelebb hajolt a pátriárka, hogy a pápa légzését meghallgassa, megkopogtatta a hátát, és ezt mondta:

– Az a fránya tüdő! Nem lesz ennek jó vége, Ferencem!

———— Kemenes Henriette

MANATEE BLUE

Feleslegesen mondják,
hogy mosolyogjon.
Hogy nem fog fájni.
Hogy itt mindenki
vidám, nézzen körül,
mondják, miközben
karjára szorítják
a megsárgult gumit.

Légüres térben szocializálódni,
akár egy megkopott fosztóképző,
differenciálatlanul fekszik a vinilinágyon,
hogy belőle most még akármi lehet.
Egy nap agyarak nélkül születünk újjá,
és mint a csernobili lovak, úgy vadulunk
majd vissza a levelek sötét suhogásába.
Megnyúzott hangok tükrös
húsa egy vese alakú tálban,
anatómiailag pontos test,
az egész egyben mégsem működő.

Mindent túl fogunk élni, mint a féreg,
mondja, és vénájából csendesen siklanak
az állattetemekkel megrakott csónakok.

SZABADON MADARAKRÓL ÉS HOLTAKRÓL

El kell fogadnia a belesimulást.
Ahogy a langyos gerletest összeolvad
tenyere itt-ott megszakított barázdáival,

miközben a kertvégi levélkupac
felé halad vele, hogy mintha
máglyáról, végre útnak ereszthesse.
A gyilkos dulakodást a madáretetőben,
a tollak éles csattogását,
azt, hogy a széncinkék
apró csőrei bezúzzák a koponyát,
majd kicsipegetik az agyvelőt.

Kopott betonpadló,
egy boncasztal a közepe,
rácsos lefolyóba torkolló
alig érzékelhető lejtő.
Az álltól a szegycsonton
keresztül a köldököt lágy
kanyarban kerüli meg,
majd a szeméremdombig
halad a szike.
Két méter a halál.
Megnyílik a test, és ami benne,
az már soha többé
nem váltható kegyelemre.
Egy fehér köpeny most megemeli
a fejet, ahogyan párnát szoktak
a magatehetetlen háta mögé tenni
Majd egyetlen precíz
mozdulattal, a penge
a jobb fültől a bal fülig szalad.
A tarkó, mint egy anya, megengedő.
A scalp csuklyaként simul az arcra.
Ott áll, orra elé zsebkendőt szorít,
de inkább csak a látszat,
nincs undor, nincs félelem.

Amikor a koponyacsont feltárja az agyat,
annak a széncinkékhez már semmi köze.

Tófalvi Zselyke

AZ ÉLET MEGY TOVÁBB

Kezelés után mindig elsétál a parkig, leül egy padra. Általában ugyanarra, de ha már épp foglalt, akkor egy nagy tölgyfa törzsének dőlve a földre ül. Tulajdonképpen szerencsés, hogy májusban kezdte a kezelést, és jó időt fogott ki. Még csak eső sem volt, csak borús ég.

A mai volt az utolsó, és ahogy a pad felé tart, előveszi táskájából az üveg whiskyt, amit előző este gondosan bekészített. Csak egy kortyot iszik, isteni lehet, hisz tizenöt évig érlelték Skóciában. Barátaitól kapta születésnapjára, neve bele van vésve az üvegbe, a cetlijén pedig a barátok közös fotója. Mindenki mosolyog. Egy hónapja kapta, akkor volt a napja, és olyan rosszul volt az akkori adag méregtől, hogy csak vonszolni tudta magát az ágytól a mosdóig. Aztán kialudta a mérget. Rengeteget tudott aludni, kipihent lett az arca, ráncatlan.

A barátnőinek viccesen mondta, hogy ez a titka a ráncatlan bőrnek: hatvan liter cisplatin bleomycin három hónap alatt: egy hét kemo, két hét szünet, és ebből három kör.

Az orvos a nem sokat mondott, csak annyit, hogy megcsináltad. És kérj új időpontot. Nem baj, jó ez így, most már a padon ül, és behúzza a whiskybe. Jólesik, ahogy melegség önti el a mellkasát. Eszébe jut, ahogy az egész kiderült, és ahogy a kezeléseket végigcsinálta. Örül, hogy az anyja ezt nem érte meg. Pont elég volt neki a sok aggódó tekintet, erőltetett mosolyt elviselnie. Benne fel sem merült, hogy rossz vége lehet. Egy percig se. Egyedül a hosszú, gyönyörű fekete haját siratta. A fodrászával együtt könnyeztek. Aztán nyissz-nyissz, és egy új arc nézett szembe vele. Tulajdonképpen tetszett, ráfért egy kis változás.

Felszáll a buszra, a csuklóba áll, mint mindig. *A jövő ott van valahol a szerelvény csuklóján túl, puha, sötét kanyar: beláthatatlan.*

A csuklóban állok én is, már húsz perce utazom, tortával a kezemben. A gyerekem tízéves. Úgy érzem, gúzsba kötött az elmúlt évtized az eseményeivel. Nem tudok, vagy alig tudok a gúzsból kiszabadulni. Gondolj mindig a jóra, a dolgok pozitív oldalára, mondták. Tényleg arra gondolok: tulajdonképpen jó nekem, egészségesek a gyerekeim, okosak, ügyesek, van

fedél a fejem fölött, van mit ennünk, ki tudom fizetni a számlákat, sőt, még utazásra is telik. Semmilyen nagykönyvben nincs megírva, hogy az érzelmi szükségletek – így a boldogság – kielégítése által teljes az ember élete. A nihil és eközött azért elég nagy a mozgástér. Körbenézek a buszon, szeretem figyelni az embereket. Egy nő hangosan telefonál, és azt meséli, hogy az új bejárónő, amikor meglátta a házukba érve a nagy felfordulást, a felhalmozódott mosatlant és a házat derékig benőtt füvet, megkérdezte tőle, aki épp hangosan telefonál, hogy tud-e kontyalávalót adni neki. Ő felmérte a helyzetet, és csak egy pohárka likőrrel tud a munkának nekifogni.

Húsz hónap után most tér vissza a munka világába, kordedvezménnyel ment nyugdíjba a szalámigyárból, ahol nem bírta a három műszakot, főleg az éjszakait. Kató néni színésznőnek készült, most is olyan kecsesen mozog, mintha balettozna portörítés közben, és olyan finomka teremtés, sok ráncal az arcán, de csillogó tekintettel a szemében. Csak szalámit és felvágottat ne lássak, idézi a telefonos nő, majd felkacag.

És akkor nekem eszembe jut Kató néni, akit egyszer a fonódó villamoson láttam, ahogy a férje kezét fogja, és ahogy a múltból beszélnek, összeszorul a szívem.

A nő hangja a telefonban kedves, neki tetszik a történet, amit jól hallhatóan szívesen oszt meg. A buszon sokan mosolyognak, végül is kis színt hozott a fülledt, poros buszos levegőbe. A velem szemben álló nő nem mosolyog, egy whiskys üveget tart a kezében, amiről masni lóg, meg egy címke. A nő felemelkedett hangulatban lehet, elbambulva egy pontot néz. Most rám emeli a tekintetét, a szemem közepébe néz, zavarba jövök, milyen szép az arca, mint egy alabástrom, gondolom, hófehér, egy ránc nincs rajta, még szarkaláb sem a szeme körül, vajon miért engem fikszíroz épp? Akkor elmosolyodom, hát persze, a torta, annak a doboza önmagában is megér egy misét, unikornis alakú, és ahogy a busz rázkódik, a doboz is megmozdul, ellentétes irányba, mint ahogy én tartom, és akkor elkezd kicsúszni a kezemből, én már a csúfos végét vizionálok, amikor a whiskys nő kifogja a zuhanó tortát, és mosolyog. Nem szól semmit, csak az üvegről leveszi a masnit, és az unikornis szarvára köti. Majd leszáll a buszról.

FONÓDÓ VILLAMOS

Arra ébredek, hogy elaludtam. Villamoson ülök, nem is tudom, hányason. Az információs tábla nem működik, csak azt írja ki, hogy BKK. A telefonom lemerült, órát nem hordok, semmi infóm nincs. A villamos elég gyorsan repeszi, a sofőr megközelíthetetlen; a vezetőkabint kívülről nem lehet kinyitni, sötét függöny választ el a sofőrtől. Próbálok az álmos kórból valahogy kijózanodni, hosszan kinézek a jármű igen koszos ablakán, de semmi azonosíthatót nem látok. Se az út, se az épületek nem ismerősek.

Még ketten vannak rajtam kívül a járművön; nagy nehezen feltápáskodom, és odamegyek hozzájuk. Két idős ember: egy férfi és egy nő. Öszszetartoznak; a nő féloldalasan ül, a férfihoz hajolva mesél. Próbálok magamra felhívni a figyelmet, köhincselek, elébük állok, de nem vesznek észre. Számukra láthatatlan vagyok, akárcsak a villamos és annak vezetője is. Reménytelenül rogyok le velük szembe az ülésre.

A nő az idősebb, régen gyönyörű lehetett, még most is finomak a vonásai, arca tele van apró pici ráncokkal, szeme sötétbarna, majdnem fekete, élénk tekintetű. Kabátja világos színű, kecsesen fészkelődik benne viselője. Fázós lehet, mert a ragyogó tavaszi napsütés ellenére is még téli sálba burkolózik, és fehér, bojtos sapka van a fején. A férfi fiatalabb, sima arcú, de kicsit nehézkesebben ül, azt a hatást kelti, mint aki ottmaradt a villamos ülésén. Amikor felszállt rá, még a jármű tele lehetett emberekkel, akik csevegtek, és ő is, ez a bácsi, akinek baseballsapkáján virít az *I love New York* felirat, beleolvadt ebbe az utazó masszába, valahova mindenki tartott, én is a gyerekekért indultam az óvodába, iskolába, igaz, egy kis kitérőt tettem, felültem a fonódó villamosra, belemerültem a gondolataimba, amelyek, mint a villamos, egyre csak dagadtak, fonódtak egymásba, majd álomba ringattak, és sem hirtelen fékezés, sem hangos túlköls nem zökkentettek ki, nem is tudom, mennyi időre.

Nézem a férfi baseballsapkáján a feliratot, autentikusnak tűnik, vagy egy nagyon jó kínai másolatnak, hallgatom, vajon ő szerezte saját magának, vagy valakitől kapta ajándékba azzal, hogy ez a cél, oda kell eljutni, de a felhőkarcolókat tetejét csak a sapkával lehet meglátni, annyira erős a fény.

A nő mesél: Képzeld, Lalikám, amikor főiskolás voltam, azt játszottam, hogy nem vettem villamosjegyet, és ahányszor villamosra szálltam, izgatottan figyeltem, mikor csapnak le rám az ellenőrök. Nagyon sokszor csak szétártam a karomat, ha kérték a jegyet, bérletet, rájuk mosolyogtam, hogy elnézést, de elfelejtettem, és akkor nem voltak olyan szigorúak ők sem, mindig

megúsztam egy ejnye-bejnyével. Egy alkalommal viszont többen szálltak fel, köztük két marcona nő is, éreztem, hogy a karom széttárása nem lesz elég, ezt igazoltatás nélkül nem úszom meg. A következő megálló előtt elkiáltottam magam, hogy nincs jegyem! Megállt a villamos, leugrottam, futottam, sietnem kellett mozgás- és táncórára a Szigeti tanár úrhoz, ő nagyon zokon vette, ha elkéstünk a bemelegítésről, de ahogy leszálltam, és sietni kezdtem, hátranézve láttam, hogy a két marcona fut utánam, én magassarkúban voltam, de Mérei tanárnőtől addigra már épp elsajátítottuk a kecses futást, szóval, Lalikám, azzal a kecses futással iszkoltam a fenevad ellenőrök elől, az első utcán jobbra be, azt még a hátsó szememmel láttam, hogy ők is befordulnak, majd berohanok a 2/c-be, fel a harmadikra. Szigeti tanár úr megkérdezte: miért liheg így, Katika?, én meg mondtam neki, hogy nyomomban az ellenőrök, tanár úr, erre ő azt mondta: ne aggódjon, majd jól megdolgoztatjuk őket is... És ekkor a néni felkacagott, hirtelen rám nézett, nem szólt hozzám, csak láttam magam előtt az akkori fiatal Katikát, amint kecses futással, lihegve elkacagják magukat Szigeti tanár úrral ezen a jelentéktelen kis intermezzón. A bácsi, ahogy Katika mesélte a történetet, rezzenéstelenül hallgatta, de ahogy a nő az emlék feltörő erejétől hajtva újra és újra elismételi, hogy mit is mondott Szigeti tanár úr, hogy majd jól megdolgoztatja a két ellenőrnőt is, a bácsi, Katika Lalikája elmosolyodik, feljebb tolja a simléderét, majd hosszan a nőre néz, és azt mondja: már akkor is huncut voltál, Katikám! És néznek ki az ablakon, követik a villamos útját, most kellene megkérdeznem, hogy hol járunk, de valami visszatart, akarom még nézni, hallgatni őket, hátha elmesélnék egymásnak egy másik történetet, amit valószínűleg már ezerszer elmeséltek egymásnak, de mindig úgy, mintha ez egy új történet volna, ami összeköti őket, fonódik a múltból a jelenbe, az én jelenembe; ahol azt szeretném, ha ez lenne a valóság, nem pedig az, hogy elaludtam, és nem tudom, hol vagyok pontosan. És aztán hirtelen felállnak az ülésről, két, kissé rogyant idős ember, most veszem észre, hogy a férfi kezében nejlonzacskó, benne két adag étel dobozban, minden átlátszik, a krumplipüré és az adag pörkölt, menzáról hozhatták. A nő belekarol a férfiba, és kétségbeesetten azt súgja hangosan a fülébe: Lalikám, megint nem vettél savanyúságot! Azzal a villamos megáll, ők leszállnak, én meg visszaro gyom az ülésre.

CSODAORSZÁG

Amióta olvasni tud a nagyobbik gyerekem, az esti mesét gyakran ő olvasa fel az öccsének. Közös kiválasztják a könyvet: a legfőbb szempont, hogy sok kép legyen benne sok gyerekkel, és ha lehet, még több állattal. Ha absztrakt a rajz, megfejtik, akár egy rejtvényt: nézd, az a sok pontocska egymás mellett a kis elefánt ormánya, aki elindult az anyukáját megkeresni.

Engem ilyenkor nem engednek a be szobába, ez a mi dolgunk, mondják, addig te nyugodtan olvasd a vastag könyvedet, és hozd be a kakaót, lécci. Az ágyban való kakaóivás a meseolvasás velejárója, olyan, mint nekem a reggeli kávé: ha az nincs, nem tudom elkezdeni a napot.

Pár napja a gyerekeim azzal álltak elő a meseolvasást követően, hogy én is mondjak történeteket, de olyanokat, amik igaziból megtörténtek, sok gyerekről, és ha lehet, még több állatról szóljanak. Mivel képtelenség minden nap egy új történetet gyerekről és állatról kitalálni, ezért abban megállapodtunk, hogy egy hosszú történetet mesélek el, minden este újabb részekkel. A főszereplők egy kislány, egy kisfiú és egy kutya, akik elindulnak megkeresni Csodaországot, mert Csodaország létezik, ezt minden gyerek tudja, csak a felnőttek nem hiszik el.

A Csodaországba való készülődést a három főszereplő (a kutya érti a gyerekek nyelvét, még ugyan beszélni nem tud, majd Csodaországba érve, megszólal) napokig tervezte, térképet rajzoltak, listát vezettek arról, hogy szerintük mi nélkülözhetetlen: konzervek, elemlámpa, csokikészletek, fél kiló galacsin, 2 db tükör, 1 kg jutalomfalat Szimat kutyának az útra, Négy színű toll, iránytű és csillámtetováló készlet és fakard kimondottan a szellemek elűldözésére. A legtöbb időt a három papírsárkány elkészítése vett igénybe: azokat előzetesen ki is kellett próbálni, és amilyen szokatlanul meleg április volt, meg kellett várni a megfelelő szeles időt a sárkányok eregetésére.

A csapat gyereknapra tervezte Csodaországba érni, úgy számolták, hogy pontosan huszonnégy óra az odaút, ha a térkép szerint haladnak. Szombat reggel hétkor indultak, a kakaót az ágyban itták meg, a Google-térképen még utoljára megnézték, hogy a Csodaország kapujához melyik barlangon keresztül vezet az út. Kis zöld hátizsákjukkal és a pórázt Szimat nyakára kötve elindultak a János forrás felé. Első nap elég sokat haladtak, az út elején még sokat beszéltek a tervekről, arról, hogy milyen jó lesz majd ott, Csodaországban: találkoznak az összes mesefigurával, minden játéknál kapnak egy-egy aranyérmét vagy serleget. Ott ez fel sem tűnik, mert csak aranyérem

van és aranyserleg, és igen, ott a nagy visszaadja a kisebbnek azt a Kinder-tojást, amelyet annyit keresett, és amiről nem mondta el, hogy ő ette meg, de nem is a csoki miatt, hanem a benne levő játék az, amit megtartott magának, itt van, ni, a zsebemben, ha odaérünk, odaadom.

Nagyon elszántak voltak, követték a térképen az utat, szórták a galacsinokat, beosztották a kutyának a jutalomfalatokat. Amikor a barlang szájához értek, megették a szalámis szendvicset, vizet ittak, áfonyát ettek, és elosztottak testvériesen fél tábla csokit. Az egyik zseblámpát bekapcsolták, egymásba kapaszkodva haladtak a barlangban beljebb és beljebb. Elérkeztek egy nagyon szűk lyukhoz. A térkép szerint ezen átjutva érkeznek meg Csodaországba. De annyira szűk volt ez a lyuk, hogy abban állapotok meg a gyerekek, először csak az egyik megy át rajta, felderíti a terepet, és ha járhatónak találja, a többiek is követik.

A kislány hasra feküdt, előbb a felső teste, majd a lába, és végül a túracipője tűnt el a kislány és a kutya szeme elől. Pár percig még látni lehetett a lámpa fényét, de pár perc múlva az is teljesen eltűnt. Maradt a teljes sötétség és Szimat szuszogása. A kislány félteni kezdett, de nem akart sírni. Szólított, hívogatta a kislányt, de csak a saját hangját hallotta visszhangozni. Pánikba esett, a kutyát magához szorította nyakánál fogva, és várt.

Hosszú idő múlva a kislány visszatért. Ugyanúgy mászott vissza a lyukon. Szorosan megragadta a kislány kezét, és izgatott hangon mesélni kezdett: sikerült átpréselnem magam a keskeny részen, majd az üregben hirtelen leereszkedtem, és kis kerek szobába jutottam. A mennyezet kerek volt, a falak kerek voltak, és a padló is. És olyan csend volt, éreztem, hogy ha az egész világot bejárnám, akkor se találnék ilyen csendes helyet, mint itt. Olyan volt, mintha az óceán alján volnék, egy mélyebb kráterben. Kikapcsoltam a zseblámpát, és sötét volt, de nem féltem. Ez a szoba különleges hely volt, csak az enyém. Csak nekem egy szoba. Senki más nem juthat be oda. És ami igazán csodálatos ebben a helyben, hogy sötétebb, mint bármi, ami valaha is lehet. Olyan sötét, hogy amikor kikapcsoltam a zseblámpát, meg tudtam fogni a sötétséget a kezemmel. Ott maradtam volna örökre. De aztán eszembe jutottál, hogy biztosan szomorú vagy, és hiányozom neked. És akkor elkezdted te is és Szimat is nagyon hiányozni. És most itt vagyok. Gyere, menjünk vissza, és röptessük el a sárkányokat!

———— Fănuș Neagu

LÓTOLVAJ

És a zöld fűben legel a ménés,
A póre szépség sok fehér lova,
Ki őrzi őket, ha jön majd éjjel
A nagy síkságok deli tolvaja?

A zöld fűben ragyognak, mintha
Örök vászonra lennének festve,
Meggvédik-e őket éjjelente
A tolvajtól, ki szép, merész és tiszta?

A fűben legel a fehér ménés,
És úgy tűnik, ez a tolvaj álma,
Szerájbeli édes alvás közben,
A lovakat az éjben ki vigyázza?

VERMESSER LEVENTE fordítása

LÓTOLVAJ

A smaragd fűben legelész a ménés,
A tiszta szépség hófehér hada,
A nagy síkságok tolvaja, a fényes,
Hogy el ne kösse, őrzik éjszaka?

A zöld fűben ragyognak akként, mintha
Az öröklétnek festenek meg őket,
Ki őrzi éjszaka a legelőket
A tolvajtól, ki szép, merész és tiszta?

A fűben legelészve látni őket,
S a szerájbeli kerevetre dülve
A tolvaj legszebb álmainak tűnnek.
Ki őrzi éjszaka e legelőket?

JÁNK KÁROLY fordítása

———— Dankuly Csaba

ELDUGOTT DOLGOK

*Bármilyen egyezés valós személyekkel, helyzetekkel, helyekkel
nem garantált, ahogy az ellenkezője sem.*

EVIDENCIA

Mikor megfestetted a hajad
részegítő borszínűre,
meg akartam kérdezni,
a fanszöröd is, vagy azt nem
nézik, esetleg leborotváltad,
de nem kérdeztem végül,
mert majd megőrijtett,
hogy sose láttalak és sose foglak
láttni meztelenül, a másikkal
ellentétben, aki nem kellett
tapogatóznom, kinek és minek
fested, nyírod ezed vagy azod,
hisz evidens volt,
ahogy nekem is,
hogy nem nekem.

VALÓSÁG

A legfájdalmasabb az volt,
hogy amit megálmodtam veled,
a másikkal csináltad végig,
a romantikusnak beállított séta
romantikus séta (vagy még annyi
sem) maradt velem, vele vad
dugás egy eldugott padon

a sötétben (amikorra mi már
rendesen elköszöntünk),
vagy valami hasonló séma,
de ha nem is, nincs rá
megnyugtató bizonyíték,
ahogy az ellenkezőjét sem vehetem
persze készpénznek, de elég
ilyenkor a kényszerképzet,
ami annyira valóságos, hogy
felér a legdermesztőbb valósággal.

MOSOLY

Micsinálsz, ugrik ki a csetablak,
épp maszturbálok a képedre
meredve, válaszolhattam volna,
mert épp maszturbáltam a képedre
meredve, de előbb rendesen
kivertem, ami alatt viszont
újból rám kérdeztél, most már
felkiáltójellel, úgyhogy miután
gyorsan kezét mostam, nyomtam
egy pirulós szmájlit, mint akit
tetten értek, s reflexből bocsánatot kér.

TALÁLKOZÁS

Egész nap cseteltünk
(pedig csak a szomszédban laksz),
este azzal léptél ki, hogy mész lefeküdni,
okés, én is elmentem nemsokára csellengeni,
de nem jutottam messzire, azt éreztem,
vissza kell fordulnom, vagy nem is tudom,
merre, mert nem hittem
a szememnek, amikor megláttalak
nevetve, a hajad dobva a padunkon

egy srácnak, aki mintha nekem
kiabált volna oda valamit
kihívóan, amit nem értettem, amire
te a frissen kapott virágcsokor
mögé bújtál, és csitítgatva,
vagy hogy, súgtál neki valamit.

SEMMI

Mikor utoljára találkoztunk,
amikor már tudtam, hogy megdugtak,
megejtő volt a gesztusod, ahogy
félrefordítottad a fejed, mintha
valaki után néznél, pedig nem járt
arrafelé senki, ahol ültünk,
hadd bámulhassam a nadrágon át
a combod meg az öled,
amit nem kaphattam meg,
én meg néztem, hogy milyen
durva, ott élvezett a másik,
s nem tudtam, most már hálás
legyek, sírjak, felbaszódjak,
leteperjelek, vagy mit, de biztosan
érezkelve a kitörni kész
indulatom, folytattad a beszélgetést,
mintha nem történt volna semmi.

KÉTSÉG

Már tombolt a hőség,
amikor életemben először fogadtam
magammal, s nyertem is,
hogy ha most sem szoknyában jössz,
ahogy a másikkal láttalak többször,
aligha akarsz dugni velem,
hiába csalsz az erdő mélyére,

mert ki hülye egy nadrággal bajlódni
még így is, habár az akadálygördítés
kétségkívül hatékony vágyfokozó technika.

MIÉRT

Rémálmom: feltépem az ajtót,
hogy tetten érjelek, de a hangok
a szomszédból jöhetnek, nem vagy sehol
az egész házban, ja, talán a szomszédban
a hangok a *tiétek*, kilépek
egy cigire a folyosóra, kihalt,
a környező ajtókra tapasztom a fülem,
kemény kopogással nem zavarok,

normális

életzajok, tányér-kanálcsörgés, meccs,
vasárnapi neszezések, semmi
nyögés-sóhajtozás-sikongatás,
semmi ágynyikorgás, bútorreccs,

amíg elszívom a cigit,
téblábolok,
mint akit kitétek,

s még azután is
egy kicsit,
mintha volna miért.

HOGY MÉGIS MIT AKAROK. ÉS TE?

Ne dugj mással, ha dugsz, meg ne tudjam.
Ne dugjak mással, ha dugok, meg ne tudd.

Mondd a szemembe az igazat, ha nem mondod is,
mintha mondanád.
Mondjam a szemedbe az igazat, ha nem mondom is,
mintha mondanám.

Állj ellen, ha erőszakoskodom, vagy legalábbis tégy úgy,
mintha ellenállnál.
Ne álljak ellen, amikor hisztizel, de legalábbis tegyék úgy,
mintha nem állnék...

És így tovább, a szokásos egyezmények,
ami valahogy úgy természetes,

mint hogy jöjjön fel a Nap minden reggel,
és menjen le minden este,
amíg forog velünk a világ.

Utána már kit érint.

Vida Gábor

INGYENMOZI

A PAD

Leülhetek ide? (Nádas Péter)

Ha bölcs király leszünk, törvénybe iktatjuk, hogy kedvenc városunk kedves főtere örök időkre olyan maradjon, amilyen életünk ama boldogabb, felelőtlen időszakában, amikor nem volt mobiltelefon, a vezetékést is csak a mentők meg a tűzoltók miatt használtuk. Alig fordult elő, hogy két jó barátunk egyaránt telefonja legyen, de ha mégis, az egyik készülék elromlott éppen, beázott a vonal, vagy lehallgatta egy gonosz hatalom, ahogy azóta is mindet. A hatalom gonosz, bár akkor még reménykedtünk, hogy ez csak véletlen, és nem szükségszerű, mert kedvenc városunk kedves főtere valamilyen történelmen kívüli állapotban tűnt létezni, ugyanolyan gondtalan volt, mint mi, akik délután lementünk a padhoz, amelynek mázsás fémvázát a Schlick-féle Vasöntöde és Gépgyár műhelyében formázták Budapesten 1912-ben. Bő száz évet kibírt a téren, túlélte háborúkat, bombázást, sortűzet, hatalomváltásokat, tömegverekedést, szoboravatást és -bontást, de nem győzte kivárni, hogy bölcs király legyünk, és az utolsó átrendezés során huszonheted magával eltűnt, bár egyesek szerint eredetileg harmincnnyolc volt. Nem tudni, hogy a város újdonsült urainak rezidenciáit övező sétányok valamelyikén ülnek-e rajta farmerszoknyás kisasszonyok, vagy barbárul és egyszerűen beolvasztották, mint az ócskavasat.

A kemény tölgyfa lécekre szívek, csillagok, monogramok, titkos jelek, kisebb vallomások egész tárháza volt vésvé, bár a hatóság olykor táblákkal figyelmeztette a közönséget, hogy a padok léceinek faragása szigorúan tilos, ahogy a templomban is, meg természetesen könyvtári könyvben sem szabad aláhúzni semmit, vagy beleírni a huszadik oldalra, hogy ki a gyilkos. Mindig te vagy az, kedves olvasó, nem úszod meg, a jó könyvtáros tetten ér, amikor előrelapozol, és azt a mondatot keresed, amelyik eldönti, hogy igaz-e a beírás, vagy csak szívatott valaki. Megpróbálsz kiradírozni, de tintaceruzával írták, a könyvtáros szúrós szemmel nézi a motozásodat, a nyomok eltüntetésének is maradnak nyomai, ahogy a padok is hosszú időre megmaradnak az emlékezetünkben. Mindenki ült rajtuk legalább egyszer, aki ebben

a városban élt, ültek az átutazók, a megszállók, a vendégek, ültek végül azok is, akik egy éjszaka felrakták a teherautóra és elvitték – mert ők is mi vagyunk. És tudjuk, hogy megint lesznek padok, megint ülünk rajtuk, megint felelőtlenek leszünk, szerelmesek, csavargók, iskolakerülők, hajléktalanok, és egy rossz halbicskával megpróbáljuk belevésni, hogy kit szeretünk, bár vérsni meg szeretni tilos, de csak azért is, mind a harminchét padba, vagy negyvenhat éppen, egy szív, egy csillag, titkos monogram, amiről csak én tudom, kinek szól, pedig azt szeretném, hogy mindenki tudja meg...

Nem lettünk se király, se bölcs, mintha már akkor is tudtuk volna, hogy nem leszünk, amikor délutánonként a téren találkoztunk, azon a bizonyos padon, amelyen minden napszakban más-más emberek üldögéltek, más galerik. Nem emlékszünk, hogy valaha is várakozni kellett volna, vagy éppen háborút vívni rivális társaságokkal. A nap bizonyos órájában a mi padunk a mi padunk volt, valójában fel se tűnt, hogy egészen a miénk, ahogy a többit sem tartottuk számon, hogy mikor kié. Arra járt éppen valaki, és volt egy szabad pad, mert mindig, el sem tudtuk képzelni, hogy jöhet idő, amikor nem lesz, még hely sem lesz, ahol fél lábon megálljunk, vagy egészen lezárják a teret, mert valakinek éppen ott támad kedve gyűlölködni, toporzékolni, ásni meg fákat vágni ki. Megannyi olyan dolog, ami akkor, abban a gondtalan és felelősségek nélküli világban elképzelhetetlen volt számunkra, mikor azt hittük, hogy bármi történjék is, a teret vissza fogják állítani abba a régi, eredeti, örök formájába, ami a legjobb, és ami a képeslapokon is a legszebbnek látszik, fekete-fehérben, szépiában vagy kiszínezve gyerekesen.

Mindig ugyanazok a padok, lámpaoszlopok, kövezet, fák, virágágyások, ugyanazok a dézsába kitett oleanderek és pálmafák, mintha a padok tartóvasai éppen ezekből az egzotikus növényekből fonattak volna öntvénybe, mint nagyanyáink varrógépeinek a lába vagy titokban csodált hölgyek lábán a harisnya, akik elsétálnak a tér házái előtt, napszemüveget hordanak vagy ernyőt, megnézik a kirakatokat, lopva magukat is, jól áll-e a ruha, kerülgetik az aszfaltjárda tócsáit, galambokat hajkurászó gyerekekre várnak, esetleg találkozni fognak egy titokzatos idegennel – lehet bölcs vagy király. Minket persze nem vesznek észre, az elviharzó konflist figyelik meg a betőfögő sötét automobilt, amelyből gyanús alakok szállnak ki, az egyiknek hegedűtok van a kezében, rossz szokásainkhoz híven arra gondolunk, hogy akár géppisztoly is lapulhat benne, de valószínűbb, hogy hegedű, egy vonósnegyes ők. Rezesbanda is szokott a téren játszani, afféle zenei csörömpölés, a lakók nem örülnek mindig neki. Akkor még laknak a tér emeletes

házaiban, átlagos emberek egy átlagos város közepén, mit sem sejtve arról, hogy majd kitessekelik őket, Auschwitz, Duna-delta, kinek mi jár, és aki mégis marad, túlél, kibír, annak felajánlanak valami olcsó lakást kint, valahol a széleken, a különbözetet készpénzben kapják meg és adómentesen. Fontos emberek pereputtyai költöznek be, rendőrök, katonák, elvtársak, cégek, irodák, bankok, és már tudjuk, hogy egyazon gonosz hatalom emberei ők, minden hatalom gonosszá tesz. Törvény ez, kikerülhetetlen, nincs az a bölcs király, aki változtatni tudna rajta. De azért mi még ott üldögélünk délután a téren, és megvárjuk egymást, nem késhet innen el senki, idő van, időn kívül semmink sincs, és minél többet pazarolunk, annál több lesz. Aztán elindulunk valamelyik kocsmába, ahol szintén van üres asztal, pedig nem foglaltunk, a sör olyan amilyen, de nekünk jó, a cigaretta olcsó meg csípős, szűrő nélküli, szabad még szívni, és jólesik, nincsen semmi dolgunk, meccset nézünk vagy csak a fehérre meszelt falat, ahol beindul az ingyen mozi, átmászik egy pók rajta, elrepül egy testes éjszakai rovar, mintha érzékelteni akarná a hátteret.

Az ingyen moziban soha el nem készült filmek futnak megállás nélkül és összevissza, nincs belépőjegy és korhatár, lehunyjuk a szemünket, és mindenki azt lát, amit akar, szeret vagy mer. Az ingyenmoziban nincs rendező és gonosz producer, nem bukik meg film, és nem lesz kasszasiker, az ingyenmozi érted van, értünk, általunk. Képeslapok pörögnek egy sosem volt albumban, kedvenc városunk kedves főtere, ami folyton változik, aztán mégis lesz egy ideális állapota, amit mi annak tartunk, mondjuk 1912-ban, amikor Budapesten a Schlick-féle Vasöntöde és Gépgyár műhelyében egy szobrász megmintázza a túlburjánzó növényi fonatokat, amelyekből egy pad fémváza lesz, ipari formatervezés, mondanánk ma. Szakállas öregúr mutat valamit ezüstgombos sétapálcával, mellette fejjel magasabb, fiatal nő, az arcát nyári kalap takarja, csak a hosszú szóke haja látszik. Elképzeljük, hogy majd leül az első összeszerelt padra, amihez sebtében még festék vagy pác nélküli léceket használnak. Elmondja véleményét: csípő, derék, váll, jólesik-e az ülés, lehet-e majd hosszan várakozni, marasztaló pad lesz, vagy csak olyan átlagos; ezrével kell-e majd belőle önteni, hogy a világ összes városába jusson, vagy csak ez a negyvenkilenc darab készül, azaz hatvanhárom, amelyik mindent túlél, a százéves ingyen mozit is, míg el nem tűnik a tér utolsó előtti átrendezésekor. Üres a tér, és kopár, most éppen ez a divat, a milliányi kockakövet senki nem tudja vízszintes síkba rendezni, hullámos, mint a tenger, a város főterén hajdan erdő volt, ártér és ingovány, bivalyokkal vontatták a megrekedt szekereket. A galambok hűségese, a

gyermekek eksztázisban indulnak el totyogva utánuk, a nyugdíjas eteti őket, pedig tilos, macska sündörög és vadászik, a napfény végigsimít rajtunk, az eső majd elpaskol. Tüntetőik jönnek és tankok, megvadult férfiak és nők tépik le a léceket a padokról, ütlegelni kezdik egymást, golyónyomok ásítanak a falakon, pereg a vakolat, zene dübörög később, rezesbanda, vonósnégyes, emeletről kidobott sörösüveg ellenőrzi a gravitációt. Egy bolond főember nemzetiszínűre festeti a padokat, a kóbor kutyákat, az eget, nemzetiszínű eső esik, aztán elapad, egy ingatlanspekuláns mutatja a tervet, házak lesznek a téren, felhőkarcoló – aki majd akar, azon mászik fel az égbe...

Nem akarunk, mert mi azt gondoljuk, hogy a tér örökre a miénk marad abban az állapotában, ahogy megszerettük – bölcs vagyunk, és király leszünk. Azon a végzetes éjszakán, amikor sötét arcú munkások kerítették be, nem tudni, milyen sötét céllal, de a padokat felrakták egy otromba teherautóra, és viszik, ki tudja, hová, mi közbelépünk, mert az ingyenmozi nem áll meg, most rólunk szól és nekünk. Egy útkereszteződésnél juhnyáj akasztja meg a teherautót, mintha Fellini *Róma* című filmjéből, vagy mint ha nálunk, a valóságból. Felugrunk a teherautó platójára, és egy alkalmas helyen, talán a folyópart elhagyott részén ledobunk egy padot, puffanva ér az agyagos földre, szinte belefúródik a part iszapjába, mint egy lövedék, bomba vagy idegen test. A teherautó elmegy, senki nem vett észre, ahogy leugrálunk, igazi akciófilm, hősök is lehetnénk akár. Napokig lapítunk, hát ha valaki észreveszi a hiányt, valaki arra jár a parton, és felfedezi, hogy ez mit keres itt? Mikor felbátorodunk, a padról letördeljük a redves, korhadt léceket, újakat vágatunk egy zugasztalossal, tölgyfa már nincs, jó lesz a fenyő is, pác, lakk, minden, senki nem ismeri már a fákat. Felállítjuk a vízparton, ritkán jár valaki arra, de néha mégis. Jólesik rajta az ülés? Éppen olyan, mint azon a pesti gyárudvaron 1912-ben, vagy hasonló, olyan ruhák persze ma már nincsenek, de a szőke haj eredeti, csípő, váll, derék. Sem a hely, sem a felállítás nem végleges, improvizáció, de örökre beég az ingyenmozi vásznába. Aztán egy fátyolos éjszakán nyikorgó, rossz kordéra teszszük, és kitoljuk a kopár, üres térre, döcögünk vele, a zaj idegesítő, nem veszi senki észre, hogy mi vagyunk ezek megint. Letesszük a padot oda, ahol mindig is állt, halbicskát rántunk, belevéssük, hogy szeretlek, és egy szívet meg csillagot, mindenféle titkos monogramokat, gyorsan, kapkodva, de elkészül időre. Már csak téged várunk, hogy a tér egy homályos, bizonytalan sarkából elindulj. Megláltál egy padot, az a régi fajta, amilyen sehol a világon nincs, csak pár képeslapon. Nyugodtan lépkedsz, csend van, a város halkabban zsong, mint más efféle éjszakákon, éppen kedvez nekünk. Átvágsz

a téren, olyanok a kockakövek a lámpák ferdén zuhogó fényében, mint egy óriási hüllő szürke pikkelyei. Egyedül vagy és teljes biztonságban, választ-hatsz olyan ruhát, ami tetszik, a kezekben táskák, vagy a válladon, a táská-ban könyv, előveszed, ha ülhető a pad. Ha kérdezné valaki, hogy sötétben mire kell neked a könyv, elmondjuk, hogy olvasni fogod ezt a novellát vagy etűdöt, szőke hajad lesz, a lámpa diszkrét kört világít, ez egy ilyen film, ra-gyogás lesz benne.

Ha jól ülsz, felvétel indul!

Csapó!

A KÖD GYERMEKEI

A köd nem időjárási jelenség, ha-nem őselem. (Jorge Luis Borges)

(...) Magadra hagyunk ott, azon a téren, hogy olvass nyugodtan, mint-ha csak a saját fénykörödben, bár inkább egy gázlámpára gondolunk, sár-gás a fénye, zavarja valami a lángot, ettől meghittebb, rebben a láng néha, mintha pille szárnya miatt, vagy denevér, nincs már ilyen lámpa, fényes volt a város tőle, fényes, ám diszkrét, a gáz halálosan mérgező és szagtalan, cse-lédlányok eresztették magukra szerelmi bánat miatt, divatja volt, azóta is mindig megpróbálja valaki, pedig a mai gáz nem halálos, csak egyre drá-gább, pedig városunk alatt kiterjedt gázmező nyugszik, nyilván az sem a miénk, ahogy a város nem a miénk már, csak a tudat, hogy volt és kellene legyen még egy kis időre, mert az örökkévalóság is csak egy kis idő, míg élünk és emlékezünk, éppen annyi, a képek viszont megmaradnak, velük ta-pétázzuk a valóságot, a szobánkat, a lelkünket, hozzáolvasunk ezt-azt, ami nem látható sem nappal, sem telihold idején, sem a gázlámpa meghitt fé-nyében, amikor minden megtörténhet, sejtelem, ármány és kibékülés, ez a minden is elfér egy tenyérben, egy könyvlapon, ha eloldódnak a körvona-lak, és megérkezik a mindent elborító, selymes köd.

A ködért megyünk, azt mondta a rendező, hozzunk valahonnan, mert ő szereti a ködöt, különben is, milyen egy város köd nélkül, egy pillanatra megütközünk ezen, miféle ember lehet, aki szereti a ködöt, és mennyi baj lesz még ezzel, ha nemcsak látvány és effektus, hanem igazi köd lesz, mert azt a legnehezebb megoldani, hogy fényekben eloszló, felszakadó, felszálló valami legyen, ne pedig ez a mindenkori szürke, nyúlós, szepegő, mindent

elfedő, beborító, eloldó, lúgos, mélabút árasztó, vén gőzölgés, ami úgy üli meg a fákat, lámpavasakat, korlátokat, fűszálakat, padokat, arcunk pihéit vagy durva szőrzetét, a táska szíján a rézcsatot, a rózsaszírmok közt dermedző méhecske szárnyait, mindent úgy lep el és szív magába, mint az alkímisták egyetemes oldószere, ami nemcsak a beléje mártott tárgyakat oldja, hanem annak az edénynek a falát is, amelyben tartani kellene, örökre elzárva óvatlan kezeztől, de ha mindent old, egészen mindent, akkor hiába tartály és elzárás, mert abban úszik a világ, örökre kontúrok és jól határolt terek nélkül, esetlegesen lebegve ebben a valamiben, nevezzük magunk között egyszerűen ködnek, amelyben nem csak illúzió az, hogy minden megtörténhet, hanem valamivel több.

Vannak ma már gépek és berendezések, amelyekkel szinte igazi ködöt lehet előállítani, apró szemű szitalást, csöpögő nedveset, nagyszeműt, ami kellően görbíti meg a kontúrokat, megszűri a fényt, vagy szívárványosra törri, aztán kiül zúzmarásan a tárgyakra, nagyon apró granulátum lehet, mint a porcukor vagy hosszú csillámos kristályok, amelyek sokáig megmaradnak, mint ritka ásvány, de nekünk ilyen gépeink nincsenek, mi az igazi ködre bízzuk magunkat, ami hűvös estéken bármely évszakban ott ólálkodik a város körül, mint egy gazdátlan szörnyeteg, betörni készül a fenevad, nem tudni pontosan, hol van, honnan lép elő, mindenkit riaszt és fenyeget, a légi-erőt és az autósokat főleg, a gyerekeket az utcán, az anyákat a virágágyás szélén és az utolsó lámpagyújtogatót, megszeppenünk tőle mi is, pedig vártuk, a keresésére indultunk, kell nekünk és szeretjük, de az a pillanat, amikor megérkezik, amikor ráébredünk, hogy itt van, mintha a semmiből érkezne, mert a semmiből érkezik, hát az a pillanat olyan, hogy akár meg is halhattunk volna az imént, persze élünk, és gyönyörködünk, mert ez az ólálkodó fenevad teljesen ártalmatlan, és a miénk.

Megjött, mondanánk a rendezőnek, ujjongva futnánk vissza a főtérré, ahol téged hagyunk az egyetlen megmentett padon, de olyan sűrű lesz a köd hirtelen, hogy kedvenc városunk jól ismert, kedves utcáin eltévedünk, mert nem is akarunk nyilván mást, mint ebben a sűrű göngyölegben kedvünkre tévelyegni, hiszen a lehetőségek azt a korlátlanúságot juttatják az eszünkbe, hogy városunk most bármely város alakját öltheti, a girbegurba utcákon Prága, Buda, Párizs képei követnek, mint egy kaleidoszkóp, de persze az összes város megjelenhet, ahol voltunk, vagy ahol nem is, lehet Hong-Kong, Vancouver, Kassa, és lehet olyan városok képe, melyek sosem léteztek, és amelyeket el sem tudunk képzelni, Atlantisz, Agartha vagy Camelot, ez a lenyűgöző gomolygás élénk varázsolja, s hiába tanakodunk,

hogy mindezeket a dolgokat már láttuk egyszer valahol, és az emlékezünk törmelékhegyét görgeti most a futás, vagy éppen keletkeznek abban a valamiben, amiből a köd is előjött, nevezzük magunk közt a semminek, jobb szavunk most úgyszincs rá.

Mielőtt egészen eltévednénk, mert sűrű ködök idején városunk végtelen labirintusnak tetszik, ez nemcsak illúzió, mert azt gondoljuk, hogy a köd nem elfedi a valóságot, hanem éppen ellenkezőleg, megmutatja, hogy belátható kiterjedés, határoeltság nélkül is mi vagyunk és itt, be kell csak lelegezni a világot, aztán hogy megnyugodtunk, varjúcsapat húz el fölöttünk egész alacsonyan, sok ezer varjú lehet, a lármájukat felerősíti a köd, aztán a szárnyuk suhogása marad meg fölöttünk, mint egy láthatatlan, hangos kondenzcsík, arra van az irány, amerre szállnak, amerre a hangjuk elvész, és csendben telepednek le a teret övező házak tetejére, csak egy-egy közénk vegyült csóka szólal meg, valahol messze sirályok, mint egy tavaszi reggelen, amikor alig karnyújtásnyira van a tenger, oda is elsétálunk egyszer, amikor mindent lehet és mindent szabad, most a térre kellene visszatalálni, egészen közel van, de lehet bármilyen messze is – ugye nem félsz egyedül, és nem fázol? –, mi most épp világotató vagyunk ezen a fél kilométeren, ami nemcsak tér, hanem idő is, a varjak emlékeznek, hogy valamikor erdő volt, öreg fákon fészkeltek, amíg ki nem vágták őket, valamikor mindenütt öreg fák voltak, mondhatná valaki, és igaza van, mindet ki is vágták, a téren viszont a tetők, az antennák, a csúcsdíszek, a stukkók, a tornyocskák és a toronyóra mutatói éppen alkalmasak egy kis megállásra, gyülekezésre, nem hiába építették az emberek oda, valamiféle erdő a város is.

Megjött a köd, meghoztuk, mondanánk a rendezőnek ujjongva, bár nyilvánvaló, hogy a köd hozott minket, csak jó volna tudni, hova éppen vagy mikor, öreg fák alatt járunk, fölöttünk sok ezer varjú fészkel, madarak motognak, különben csend van, süppedő nagy csend, süppedő avar, a fák sejtelmesen mozognak, mind erre, majd arra, nincs biztos irány, a köd megáll, az idő megáll, csak a hangok jelzik, hogy van valami történés, lépegetünk a nedvességben, homály van egyszerre, fény is, mindaz látható, aminek lát szania kell, talán befelé nézünk, ahogy magába néz a köd is, onnan lát minket, azért vagyunk látható, minden élőnek van saját fénye, meg az élettelen dolgoknak, csak jó szem kell hozzá, a köd mindent lát, azt is, hogy éppen ott vagyunk, ahol a padon hagyunk téged, ezer évvel korábban, tízezer is lehet, vagy később, nem kell ezt pontosan tudni, egy öreg tölgyfa, bár inkább csak kortalan, mert mit is jelent ebben a csöpögő erdőben az idő, hány év a mennyi, elég azt tudni, hogy hiánytalanul megvan minden pillanat, és

abban a kicsi zöldes fénygömbben, amit egy szentjánosbogár kelt maga körül, mint egy régi fényű lámpa, meglátunk téged, ahogy az otffelejttet padon ülsz, a város majdani vagy hajdani főterén, csendben, egyedül, nyugodtan, könyvet lapozol, lehet egy novella vagy etűd, amelyben elmentünk a ködért, és most hozzuk, jövünk veled, vagy ő hoz minket, mert mi vagyunk a köd gyermekei, és pillanatok múlva rád fogunk találni, megint.

A PREMIER

– *Miért jönnek az éjszakai rovarok a fényre?*
– *El akarják oltani. (Én)*

Végül egy sűrű, csöpögős estén, amikor a várost úgy öleli a köd, mintha csak a mérhetetlen idő gomolyogna, és hatalmasra duzzadt vízcseppek nyújtóznak a drótokon, az ágakon, egyetlen apró jelre várva, hogy a gravitációnak megadják magukat, de az a jel késik, esőről nem volt szó, túlzás volna ezen az éjszakán, mert mi lesz akkor a gázláng sárgás fénykörében az üldögéléssel, az olvasással, a meleg ragyogással, ami körülötted, és a könyv lapjaival, akkor az eső most elhalasztva, csöpögés felfüggesztve, pirkadat előtt majd minden vízcsepp lehull, és úgy érkezik a napfény, mint egy igazi hajnalon, ha karnyújtásnyira van a tenger, a sirályok legalábbis ezt jelzik, reméljük, de az éjszaka még eltarthat bármeddig, hiszen az a kimerevített első filmkocka marad meg az emlékezetünkben, az is lehet, hogy a csapó az első kocka, mintha nem is akarnánk elhinni, hogy ez az eszköz még létezik, viccesnek hat, és nagyot szól, fityiszt mutat a műszaki haladásnak, fából van, és krétával írják rá az egyest, az vagyunk mi, az a számjegy, mint a palatáblán vagy régi osztályteremben egy megoldhatatlan mértanpélda előtt, amint belélegezzük a petróleummal kent padló szagát, és arra gondolunk, hogy délután mozi lesz, éppen ez a tábla is lehet az ajtó, melyen belépünk a meleg, fényes előcsarnokba, igen, itt is ugyanolyan barátságos fényű lámpák, frissen pörkölt kávé szaga, nem kell feltétlenül illatot mondani, a fonott székek nyiszorognak, mint mindig, de nem feltűnő, izgatott a jövés-menés, gyűlnek a nézők, mindenki tud valamit, olvasott róla, hallott ezt-azt, olyan az egész, mint egy kis fesztivál, jó ruhát vett magára, kinek van jó ruhája, no nem a legjobbat, nem esküvő, nem ballagás ez, csak premier, itt forgatták a filmet a téren, nálunk, itt forgott az egész, nyilván rólunk van szó, mint mindig, úgyis csak magunkat látjuk, mi játszunk minden szerepet, nélkü-

lünk még ez a film se volna, nem jöhetett volna létre, mi vagyunk a téma és a közönség, mi vagyunk a tükrös ajtó, melyet bevágott valaki, némileg indulattal, a tükör nem tört ezer darabra, hiába ismételtük meg a jelenetet, nem volt elég a légnyomás, csak az a hirtelen mozdulat, ahogy kilépett és maga után vonta, a huzat, igen, megvan a szó, az a láthatatlan, erélyes légvonat, ami a kávé illatát elviszi a tér megannyi titkos zugába, a padot is körüljárja, mint egy hangtalan éjszakai madár, nem bagoly, hanem lappantyú, ki hinné, hogy bejár a városba, persze tudjuk, erdő volt itt régen, öreg fák helye sahog, a lények pedig visszajárnak, mint a lelkek, velünk osztoznak mindazon, ami megmaradt, nem kísértenek, csak nézik, mi van még belőlünk nélkülük, hát így marad akkor ez a jelenet, a tükör egészben, nem ő homályos, mi vagyunk csonka, mint egy öreg fűzfa valahol a Duna-deltában, karnyújtásnyira már a tenger, azt mondják, vonatok indulnak és érkeznek, hoznak-visznek hajnalban, éjszakába el, Kassán is túlra, vagy ki tudja pontosan, meddig, mert nem lehet elmesélni a tartalmát, olyan ez a mozi, ingyen van, ingyenmozi, ahogy a falakat, a házakat, a fákat a róluk készült ezernyi fénykép takarja, ezzel tapétázzuk az emlékeinket, a lelkünket, ez feszül majd tetoválás helyett a bőrünkön mindenütt, még azokon a takargatni muszáj helyeken is, bizony, de most a jó ruhánk van rajtunk, ha nem is a legjobb, nem esküvő ez, nem ballagás, csak a premier, most a jó mosolyunkat hoztuk, a megértő arcvonásokat, gesztusokat, a befogadó tüllkendőt vagy a selymet, a lámpafényben léptek, tánc is lehetne, valahol zongora, egy kislány billentyűket ütött le, játssz még nekünk, kérlelik, és ő leül a székre, mindig Chopin, mindig mazúr, mintha csak a szőke-vörös haja vonna bűvkört, néhány könnyű futam, kezdődik mindjárt az előadás, csilingelnek a fagyaltos poharak, gintonik és limonádé, vidám kávéház a bent, kint egyre mélyebb a sötét, a téren csend van, süllyedés, vajon mit csinál most az idő, elszökni készül vagy éppen érkezik, nagy tréfamester ökelme, állítólag nincsen is, csak nehéz bizonyítani, inkább legyen hát, legyen még egy kicsi nekünk is, felcihelődünk, a közönség elindult, mint adott jelre, pedig nem csengettek, nem terelték, a nézőtér olyan, mint egy szívóhatás, sötéten ásít a négy lépcsőfok mögött, a székek poros bársonya, régi csillár fönt, árnyéka mint egy hatalmas póké, lassan ereszkedik alá, mikor a terem fényei halványulnak és elhal a moraj, csókolózni nem lehet, annyira nincsen sötét, különben is a jó ruhánkat vettük erre az alkalomra, és a kedves tüllkendőt, dióillat, mint a likőr, vastag, súlyos, mámorító, a vászon ezüstösen fénylik, meglibbenti a léghuzat, mintha bevágódott volna valahol egy ajtó, de csend van, a tükör nem csörömpöl, a kárpit nem hasad, lépünk hát akkor tovább,

a gépház dolgozik, nincs üzemzavar, fények villódnak, mint nyári zápor előtt, a zajok otthonosak, sercegés, mint a gramofon, a bakelit, egy kis égett szag, régi villanykörtén a hirtelen perzselődő por, a terem szusszan egyet, csapó, és ott áll az első, az egyetlen kép, ahogy a padon ülsz a gázlámpa meghitt fényében, és olvasol, éji madár szárnyától rebbent meg éppen a láng, körülötted a tér házai mint ezernyi családi fénykép, tízezer világgá küldött képeslap kezd el forogni, előbb lassan váltakoznak, egyik a másik után jelenik meg, az emberek esetlenül mozognak, tipegve, ugrabugrálva, mint a némafilmeken, a sebesség változik, mintha nem is villanymotor, hanem egy szeszélyes gépész forgatná, el-elfárad vagy csak unja, hosszú a műszak, nem fizetik rendesen, de aztán csak forog az egész, jönnek a házak, a szobrok, a fák, egy kisvonalat sípol, villamos, autók, a konfláló nyerít, tankok, végtelen menetszázadok, zuhanó bombák, zsúfolt személyvonatok, még zsúfoltabb tehervagonok, emberek, motyók, gyerekek, lovak és egy gőzölgő kondér is, amelyből ételt mernek, mert enni azért kell nekünk is, vásár van, szekeresek jönnek, asszonyok mezítláb és kosárral a fejükön, óriáskerék meg ringlispíl, vonósnégyes szól, rezesbanda masírozik, lampionok, valami ünnep lehet, a folyón fürge csónakok, teniszlabda pattan a gyepen vagy salakon, egy tenyeres, egy fonák, mint a pofon, mint ezer elcsattant és még több soha el nem csattanó, emberek rohannak, sortűz van vagy lesz éppen, valaki felbukik egy virágágyásban, vértócsák a kövezeten, a padok léceit tördelek le, miféle fából lehet, hogy olyan könnyen enged, vagy ekkora az indulat éppen, nem volna jó, ha téged is felállítanának, hogy akkor most adj léceket az őrülethez, bár ezt a rendező sem akarhatja, ne adj nekik, az utolsó, az egyetlen pad a tied, neked mentettük meg, ülj vissza, olvass nyugodtan, az örület elfolyik, mint a vér, zavaros folyó sodor magával papírcsónakot, az örület megmarad és visszatér, más arcok, más emberek jönnek, ugyanolyanok, mint mi, nézők és szereplők a moziban – jól ülsz, nem fázol? –, mi most éppen a kabátunkat adtuk le a ruhatárba, valami furcsa gépezet viszi, mint egy hatalmas raktáruházból vagy kikötői daru a közeli tengerparton, rémulten eszmélünk, a belépőjegy a kabátzsebben maradt, kiabálunk hangosan, kérem, egy pillanatra csak a kabátot, benne van a jegy, a többi kacat nem számít, a belépő viszont nagyon, szakmai, mondhatnánk, nekünk be kell menni a vetítésre, hiszen ez a premier, a megszokottnál is nagyobb lármát csapunk, felnézel a könyvből, hogy mi van már megint, nem kell jegy, mondd csendesesen, ingenyemzi, azt írja itt, és tovább olvasod a történetet.

Bogdán László

AZ ILLÚZIÓ VENDÉGEI

I. VIOLA ÉS A KŐLÁNY

1. *A kísértés*

Parkban álló magányos szobor
Árnyékából lépsz elé.
Megvillansz szűrő napsütésben,
Vad, kísértő költemény.
Kitártam karom. Rám neveltél.
Ott villódtál a fényben.
Nem tudtam, meddig maradsz velem.
Megérintettél. Féltem.
Testeden átsuhant kezem.
Voltál, vagy mégse voltál?
Lassúdan köröztél köröttem,
Kőlánynya emigráltál.
Többé már soha el nem érlek.
Sodor meztelenséged.

2. *Mint talált tárgyat...*

Mint talált tárgyat visszaad,
Aki elrabolt, a nap.
Víg kőlánynya mögül tűnsz elő,
Boldogtalan szerető.
Eltüntet, visszahoz a nap,
Megmutathatod magad.
Fényben vibrálsz elveszetten,
Ne tűnj tova az egekben,
Csak egy napra, egy órára,
Egy percre gyere vissza.
„Ennyire örülten szereted?” –

A kőlány nevet, dalra kap.
Felissza mosolyát a nap. –
„Vissza is hozhatnám neked?”

3. *A látomás*

A kőlány mögül Viola kilép,
Szórt ellenfényben lassúdan forog.
Némán körözve tűnnek szerteszt
Lila tigrisek, kék farkasok.
A kőlány legyint. – „Látod – mosolyog –
Engedi, visszaadja őt az ég.
Így borulhattak le az angyalok
Előtte, nézzed, lebeg most feléd.
Itt van! De tudd, még csak nem is sejttem,
Túlléphetsz-e múltakon, szerelmen,
És mihez kezdesz végül is vele?
Van-e átjárás a fényvilágból,
Visszaút elmúltakba a mából,
Az Őrzők végleg elengedik-e?”

4. *„Én kőből vagyok...”*

„Én kőből vagyok. Ki megálmodott,
A szobrász talán mégis szeretett?
Sajnálak, de hidd el, jó tanácsot
Mégsem adhatok neki, se neked.
Még a mesében sincsen arra szó,
Trisztán s Izolda is átélte már,
S mit szenvedett Júlia s Rómeó!
Egyre sűrűbb lesz, elnyel a homály.
A történet tovább folytatódhat,
Nem is sejttem, mit hozhat a holnap,
Milyen lehetne új életetek?
Lehet, mégis egy illúzióban
Forogtok, egymástól elvakultan,
És semmit nem kell újakezdened.”

II. VIOLA ÉRKEZÉSE

5. *Ahogy közeledett...*

A szomorú kőlánny elhallgatott,
Térdre borultam Viola előtt,
Ahogy a volt, hol nem volt angyalok.
Remegés kezdte rázni a mezőt.
Lebegett kis kék pettyes ruhája,
Ahogy közelgett lassúdan felém.
Forgatta némán az idő árja,
Illúziói, s hazája a fény.
Kék farkasok, lila tigrisek
Tűntek felhőkbe, ahogy lebegett.
Vertek a lángok, lángostorok
„Szeretsz?” – hallottam rekedtes hangját,
Akár a mezőt, remegés járt át.
Azt hittem, hogy még mindig álmodok.

6. *„Kérdezed?”*

„Kérdezed, kedves, mit csináltam
Nélküled harmincnégy évig? Fáztam.”
„Nevetséges! El nem hiszem,
Nem lett volna, ki melegítsen?
Ne lett volna, ki betakarjon?
Vigyázzon rád, ha hűvös alkony
Közelít! Szóljon, hogyha tél jön.
Ki veled vacogjon, örüljön?
Ne feledd, végig figyeltelek.
Környékezett már az örület.
Kikkel is adtad össze magad?
Féltékenyen szólongattalak.
Félőrülden kísértettelek!
Minden percben itt voltam veled!”

7. *Lesz idő!*

Lesz idő, hogy mindent megbeszéljünk.
Lesz idő, hogy elmondjam, mit érzek.
Lesz idő, hogy bizonyítsam: csak téged.
Lesz idő, hogy bevalljam: hiányoztál.
Lesz idő, hogy hiányodról beszéljek.
Lesz idő, hogy újraéljünk mindent.
Lesz idő, hogy elmondjam, milyen nélküled.
Hogy hiányoztál harminckét évig. Lesz idő!
Követlek egy illúzióba. Lesz időnk,
Hogy hajnalkorunkba visszatérjünk.
Lesz idő szerelemre, halálra.
Itt pörögnek ünnepek, hétköznapiak,
Mit együtt és külön szenvedtünk el.
Elválások, hiányok, búcsúzások. Mindenre lesz idő.

8. *„Kísértettél?”*

„Kísértettél, hát megidéztelek!
Nem tudom, elmondhatom-e neked?
Először halálod évfordulóján,
Részegen a Szent Anna-tó partján.
Ellibegtél a hullámozó vízen.”
„Így volt, de féltem, ezért nem szóltam.
Sokszor próbáltam én is visszazökní.
Onnan bármikor vissza lehet jönni,
De nem sikerült, türelmetlen voltam.
Szobrozhattam tovább a *Seholban*.
De meghallottam sóvárgó szavad,
Suhantam, féltem, de megláttalak.
Vodkásüveggel kezeden néztél,
Szuggeráltál, de megszólalni féltél.”

9. *Két hangra*

„Rengeteget képzelegtem rólad,
Újraélve szeretkezéseink.

Éreztem az örömet, a kint,
Reméltem, hogy megjelenysz majd holnap.”
„Készültem, de nemigen jött össze.
Türelmetlen voltam, elsuhantál,
Majd a következő fordulónál!”
„Őrjöngve kérdeztem, visszajössz-e?
Megjelentél, de nem válaszoltál,
Voltál, éreztem, vagy nem is voltál?”
„Mi nem teremthettünk kapcsolatot.
Kísérthettelek, egy illúzióban,
De akkor én is illúzió voltam.
Őrizni kellett, hidd, a látszatot!”

10. Hvar szigetén

„Hvar szigetén, a spanyol erődben
Gondoltál rám, azonnal jelentem,
Meztelen lebegtem a várfal felett,
Míg nézegetted a lőréseket.
Majd fölfedeztél, elakadt szavad,
Remegtél, vacogtál és áhítat
Öntött el. Térdre hullva imádtál.
El ne menj még, buzgón szuggeráltál.
Soha ennyire nem szerettelek,
Tétován meg is érintettelek.
Legszívesebben tiéd lettem volna.
De tudd, kedvesem, ezt mégsem lehet.
Be kell tartani a törvényeket.
Az Őrző visszaküldött a *Seholba*.”

III. VIOLA VALLOMÁSA A FÉNYVILÁGRÓL

11. Szigorú szabályok

„Igen, higgyed, szigorú szabályok
Jellemzik azt a *másik világot*.
Visszajöhetünk bármikor ide,

Vándorlásunk nem tiltja senki se!
De nem szólhatok, meg nem érinthetlek,
Látlak ugyan, de nem szerethetlek.
Kérded, mi történhet, ha megszegem
A szabályt, túllépve törvényeken?
Mikor ideérkeztem, hallottam
Egy bolond asszonyról, aki titokban
Szeretőjéhez vissza-visszajárt,
Meg-megszegve az íratlan szabályt.
Karambolozott szegénykém, akár én,
Így lett ő is boldogtalan fénylény.
Illúziókban helyét nem találta.
Az Őrzők végül meg is büntették,
Egy titokzatos világba száműzték,
Ahonnan senki, soha nem jött vissza.”

12. *Nem tudom...*

„Nem tudom, még mit meséljek neked?
Kérdezz nyugodtan. Ha tudok, felelek.
Hogy harmincnégy évig mit csináltam,
Illúziómban, a fényvilágban?
Ide-oda libegtem, fabuláztam,
Hogy itt vagy velem. Mindig reád vártam.
Megidézted. Ha tudtam, megjelentem.
Néztelek és egyre jobban féltem.
Hogy nem bírom ki, megérintelek,
És akkor, tudjad, én is mehetek
Száműzetésbe. Többé nem láthatlak!
Hát nem mozdultam. Nem szólhattam hozzád!
Harmincnégy esztendeig kanosszát
Jártam érted. Most mégis visszakaplak!”

13. *Az Őrzők*

„Az *Őrzők*, igen, az őrzőangyalok.
Szigorú minden angyal, hisz tudod!
Nagyvonalúak, mégis angyalok,

Gyakorolják a bűnbocsánatot.
Spiclik, besúgók, személyi követők.
Veszélyesebbek a *Szervezők!*
Igen, ők itt a gondolatrendőrség.
Kivárlják az illúziók végét,
S lecsapnak rád, ha gyanúsnaak találnaak,
Ha okoskodtál, s járattad a szádat.
Ha visszajöttél a földre, s kapcsolatot
Teremtettél az élőkkel. Tudod,
Ez szabályszegeés! Számúzhetnek érte!
Gondolkodhatsz, megeerte, meg nem érte?”

IV. SZÖKÉS A MÁSIK VILÁGBA

14. S most a jövő...

„S most a jövő. Döntöttem, jössz velem.
Fénnyé válsz, mint én. Egy illúzióba emigrálunk.
A másik világ lesz életterünk ezentúl.
De ha érdekel, rendszeresíthetjük látogatásaink,
Mikor csak akarod, visszatérhetünk,
De természetesen már rád is érvényes a szabály!
Nem avatkozhatunk az élők életébe.
Nem beszélhetünk velük, nem érinthetjük meg őket.
Gyere!” – simult hozzám, remegni kezdtem,
De máris fényugárként libbentünk tova.
Visszanéztem még, láttam, hogy a lány
Kilép kőtestéből, és megindul a napfényben
Egy magas, fekete férfi felé. Ő lehetett a szobrász.
„A vidéktől búcsúzz!” – hallottam Violát. Repültünk.

V. AZ ILLÚZIÓK. ELŐJÁTÉK

15. *Ahol nincs idő*

„Mesélj! Milyen egy illúzióban?”
„Bármikor mindent újraélhetünk.
Megsokszorozza egész életünk.
Fantasztikus élmény lesz valóban!
Visszamegyünk, ahova akarunk,
De itt nem érvényes a kerítő,
A mindent összerondító idő,
Ahol megtetszik, ott maradhatunk.
Megállhatunk, vissza is léphetünk,
Tőlünk függ minden! Kék lesz az egünk.
S mindig kék marad. Itt nincs szél, vihar.
Csak mi vagyunk. Minden valószerű.
Itt nincsen soha ború, csak derű.
Csak szerelem sújt, villámaival.”

16. *Az illúzió véget érhet-e?*

„Ezt nem értem – fordultam feléje,
Fény a fény felé, megremegtem. –
Hogyhogy nincs idő, valószerűtlen!
Az illúzió véget érhet-e?
Vagy álom minden, s végleg úgy marad?
Elkeveredünk az életünkben?
Túljuthatunk-e emlékeinken?
Képzelsükben vannak-e szavak?
S ha emberi alakban tűnünk fel,
Beszélhetünk-e? Örök az éjjel.
Valóságosak szeretkezéseink?
Elképzelni sem tudom!” „Meglátod.
Ideges vagy! Kíváncsian várod,
Hogyan lehetünk együtt már megint.”

17. A megérkezés

Megérkeztünk végül a *Seholba*.
Fények kerengtek végtelen űrben.
„Ellenőrzés lesz-e, vagy észrevétlen
Lopózunk be az illúziókba?”
„Miféle ellenőrzés? – hökkent meg. –
Te valamit végképp félreértesz?
Az *Őrzők* tudnak rólad. Elég ez.
Tudják azt is, hogy megint érted élek.”
„És nem érdeklek a *Szervezőket*?
A spicliket? A megfigyelőket?
Nem vesznek fel a nyilvántartásba?
Illegálisan tartózkodom itt?
És várni fognak, kérnek valamit?
Tudom, mindennek ára van, ára!”

FEKETE VONAT

A szemközti falon remegni kezdett a rosszul felfüggesztett óra. Mindig így kezdődött, aztán átterjedt az ablakokra, a távoli moraj zakatolássá erősödött, majd a fenyőfák takarásából csikorogva kivágódott a mozdony, nyomában a szerelvénnel. „A vágány mellett, kérem, vigyázzanak...” – mondta be a forgalmista. Néha teher-, néha személyvonat érkezett. Este pedig a sebes. A tízórás sebes száguldva jött, és hosszú, keserves fékezés-sel állt meg. A vonat eleje elért egészen az állatrakodóig. Aznap este is a sebesre vártam, más nem is igen volt arrafelé, amire olyan későn várhat-tam volna. Nálunk ugyanis a vonat volt minden. Jönni jött, még ha késett is, mert jönnie kellett. A templom órájához igazodtunk, de a vonat jelen-tette az állandóságot, onnan tudtuk, hogy nem szűnt meg az idő múlása.

– Csak a halál biztos, meg az esti sebes – ez volt apám szava járása. Ő maga is a MÁV-nál dolgozott, de rajta kívül a fél falu a vasútból élt. A többségük közvetlenül az állomáson, a forgalmi irodán, a pénztárban, oda-át a műhelyben vagy épp a büfében dolgozott.

Aznap mégse láttam közülük senkit. Még a kocsmá is bezárt, pedig nem volt ünnep vagy más kivételes alkalom. Egyedül a hidegre lehetett volna fogni, de azon a télen minden hétre jutott egy keményebb fagy. A jegypénz-tárnál lehúzták a rolót. Egy papíron az állt, hogy szíves megértésünket ké-rik, de a pénztár zárva tart. Megértettük. Én egyébként se utaztam sehová, csak vártam.

Visszaültem a középső padok egyikére, az ételesdobozaim mellé. Nem messze tőlem egy nyugdíjas korú néni foglalt helyet, a lábánál hatalmas szatyrok heverték. Az órát leste, hátha megiramodik. Néha egy-egy óvatlan mozdulattal felborította a szatyrokat, aztán lassan, mintha csak igazítana rajtuk, újra felállította őket. A váró előterében egy kávéautomata zümmö-gött, ami éjszakára már nem adott kávé.

Csendben várakoztunk. Amíg én az ablakból visszatükröződő képmá-somat bámultam, addig a néni a szatyrokkal volt elfoglalva. Egy idő után halk neszre lettem figyelmes, de nem tudtam, mi lehet az. Lassan, vánszo-rogva teltek a percek. Magamat néztem, aztán a falat, majd a nénikét. Lát-tam, hogy mozog a szája – valamit ismételt. Mikor a kávégép végre ki-kapcsolt, meghallottam, mit.

– Nem fog jönni. Nem fog az már jönni – így sóhajtozott. Nézttem, hogy hozzám beszél-e, de nem figyelt, se rám, se másra. Mikor hirtelen felharsant a MÁV-szignál, akkor pillantott fel – egyszerre fordultunk a doboz felé. Rövid sercegés után, megkésve jött belőle hang, mintha a forgalmista véletlenül tenyerelt volna a gombra. Komótosan megköszöörülte a torkát, úgy mondta be: „Sajnálattal értesítjük kedves utasainkat, hogy a Nyíregyháza felől érkező és Budapest Nyugati pályaudvarra továbbközlekedő sebesvonat érkezése műszaki okok miatt bizonytalan, a mai nap folyamán már nem várható.” Ezután zajos csend következett, végül bontotta a vonalat.

A bejelentés nyomán egy sóhajnyi úr támadt, majd a néni a fejét ingatva szedelőzködni kezdett. Vele együtt a remény maradéka is megindult hazafelé.

– Segítsek? – kérdeztem, mire annyit dünnyögött, hogy *Nemnemnem*, és kicsoszogott a váróból. A visszacsapódó üvegajtó hatalmas dörrenéssel zárult be mögöttem, még a kasszaüveg is beleremegett. A pénztárra kiragasztott papírt elengedte a ragasztó, szállingózva hullott le a földre.

Nyugtalanul néztem körül, valami fogódzót keresve, de csak firkákat találtam. A padba meg a lambériába karcolt szövegek egymásra rétegződtek, a sok név és rajz sajátos textúrát adott a berendezésnek. Hogy lefoglaljam magam, én is farigcsálni kezdtem. A bicskámmal véstem be a nagy, vastag vonalakat, hogy messziről is látszódjék. Kellemes érzés volt, ahogy a puha anyag megadta magát az acélnek. Még apám tanított meg rá, hogyan kell vele bánni. Ő adta nekem, megmutatta, hogy fogjam, mikor és mire használjam. Hát nem erre, gondoltam, de a rendeltetés nem minden – erre jutottam ott a fát gyalulva. A villanymozdonnyal hamar megvoltam, majd az áramszedőt húztam be hosszan a pad középső deszkáján. Jól sikerült – nyugtáztam, majd összecsuktam a zsebkésemet, és próbáltam magam elé képzelni a közelgő V63-as Ganz Gigant mozdonyt, a Gigit, ahogy apám becézte.

Nekünk is volt egy modellünk otthon, fent a padláson, egy festett terepasztallal. Tudtam, hogy a sebes csakis azzal jöhet, a pici szemű, sárga orrú mozdony húzza be minden éjjel. Szerettem a fura külsejét, a Bizmutnál ridegebb szögletességét. Erős gép volt, mifelénk a legerősebb, még a hangát is magam elé tudtam képzelni – ahogy a szellőztető-ventillátorok felpörögnek, és elindul a hatalmas szerkezet...

– Áll a jelző! – hallottam a hátam mögül. Pár pillanatba beletelt, mire a szavak jelentése eljutott hozzám.

– Tessék? – kérdeztem, és csak ekkor vettem észre, hogy a forgalmista áll mögöttem.

– Mondom... – kezdte a választ, közben lehajolt, hogy felvegye a földről a kinyomtatott tájékoztató papírt. – ...lehet indulni hazafelé, zárom a termet – mondta ellentmondást nem tűrő hangon. Az állomás három forgalmistája közül ő volt a legbarátságosabb alak.

Bólintottam, de nem mozdultam. Ő sem. Elővett egy doboz cigit, és ráérisen kivett belőle egy szálat. Az ujjai közt forgatta egy darabig, majd hirtelen közelebb hajolt, úgy dörrent rám.

– Mi van, süket vagy? A járat KIESETT! Lehet hazamenni! – ahogy a szavakat kiköpte, megcsapott a lehelete. Keserű szaga volt. Gyomorkeserű. A bicskát a zsebre dugott kezemben tartottam. Megszorítottam.

– De... – szóltam volna, amikor rájöttem, hogy egyedül vagyok. – Az apám is rajta van.

– Az apád? Te a Jávora fia vagy?

– Nem, a Filepé.

– A Filepé? – nézett rám elkerekedő szemekkel. – Ma is dolgozik?

– Ilyenkor már nem kéne neki.

– Szerintem se. Egyáltalán nem kéne... – morogta a bajsza alatt, majd egy gondolatnyi szünet után újra megszólalt. – Most, hogy jobban belegondolok, nekem azt mondta, hogy ma hamarabb végez. Csak 8-ig volt, biztos már otthon vár téged. Hazament egy korábbival, vagy elvitte valamelyik autós.

– Enni hoztam neki.

– Akkor igyekezz, vidd neki haza! – mondta a dobozokra pillantva, de én nem mentem sehová. Erre megint elkomorult az arca. Vártam, hogy mikor fog elcsattanni az a pofon, de végül – talán apám miatt – szó nélkül sarkon fordult. Csak a peronok felé vezető ajtóból kiáltott vissza:

– Apádra várhatsz! De akkor szépen megvárod odakint! – mondta, és ahogy kiment, egy mozdulattal ráfordította a kulcsot. Ijedten ugrottam fel a helyemről, aztán rájöttem, hogy a túlsó bejárat még nyitva van.

– Indulj már! – parancsolta az üvegen túlról, és rágyújtott. Jól láttam az alakját, a cigaretta vége néha felizzott a kezében, majd tett egy újabb kört. Végig ott maradt pár méterre tőlem. Nem szólt többet, de szemmel tartott, néha a karóráját is megkocogtatta. Pedig lett volna még időm, a váróterem csak éjfélkor zárt. A faliújságra is kiragasztották, mint valami házirendet. Ahogy fel-alá sétáltam, közelebb mentem a papírhoz, hogy el tudjam ol-

vasni. Addig fel se tűnt, hogy a táblát megpiszkálták: eredetileg 12-es szerepelt rajta, de valaki tollal áthúzta, és egy 10-est firkantott fölé.

– Bizony! – dörmögte az alak. Szájában a parázs fel-le járt, ahogy bölögetett.

Aztán az egyik slukknál, azzal a lendülettel, ahogy beleszívott, lekapcsolódott fölöttem a villany, én meg ott maradtam a sötétben. A ragyogó, havas táj hátulról megvilágította a vasutast, aki a kezével ellenzőt formálva nézett be az ablakon. Így álltunk, néhány centire egymástól, amikor a hangszóró váratlanul bekapcsolt, és egy kedélyes hang bejelentkezett rajta: „Kérjük kedves vasutasainkat, hogy vasutas társaik érdekében a pofájukat fogják be” – a hang egyáltalán nem tűnt ismerősnek. A forgalmista ijedten az iroda felé nézett, a cigi kiesett a szájából, ahogy elrohant. – „A nyitott pofa balesetveszélyt okozhat” – folytatta az idegen, majd erősödő dobogás és ajtónyitás hangja hallatszott, végül recsegve bontották a vonalat.

* * *

Nem értettem, mi történik, de jobbnak láttam hazamenni. Pedig féltem elindulni, tovább mégsem volt maradásom. Haza kellett jutnom, hogy kiderüljön, igaz-e, amit a bajszos mondott. Sietve hagytam el a várót, és indultam meg visszaafelé az állomáshoz vezető úton.

Már majdnem a főútnál jártam, amikor az állomás felől éles, elnyújtott csikorgás hasított az éjszakába. Felismertem a hangot: a V63-as volt az, a mozdony fékezni próbált. Acél feszült acélnak odaát, valahol a sorompó környékén. Tülköltek is, de az idegtépő sikoltás mindennél hangosabb volt. Hosszú másodpercekig kitartott ez a pokoli zaj, majd egy hatalmas csattanás félbeszakította. Talán még a föld is megremegett alattam, akkora ereje volt. Mellettem a fákról aláhullott néhány hópehely.

A robaj visszhangja még ott remegett a levegőben, amikor újabb hangzavar támadt. Egy fémes csattanással kezdődött, ami előbb csak elvétve ismétlődött meg, aztán egyre rövidebb időközönként, újra és újra lecsapott valami. A kopácsolás erősödő hangja minden egyebet túlharsogott, pedig a dübörgő, nehéz csattanások közé ekkor már üvegcsörömpölés is vegyült.

Óvatosan indultam el a hangzavar felé. Vártam, hogy a szirénák megszólaljanak, izgatottan kiabáló falusiakra számítottam, ehhez képest szemernyi mozgolódás sem támadt. Sőt, mintha az addig égve hagyott villanyokat is leoltották volna.

A távoli lárma fokozódott, a csapások sűrűsödtek, már nem lehetett elkülöníteni őket, se számontartani. Aztán a ritmus hirtelen megtört, a hangok ritkábbá váltak, és megváltoztak. A fák mögött valami pislákolni kezdett, és ráncigált egyre közelebb magához.

A parkolóhoz érve férfiak egy csoportját láttam mozgolódni. Ahogy kiértek az aszfalra, a lámpafényt gondosan kerülve, szó nélkül különváltak, majd a kertek alatt meg a földutakon szétszéledtek.

Messze a fák fölött sűrű, fekete füst gomolygott, lehetett látni, ahogy elválik a sötétkék égbolttól. Néha elpukkant valami, az olvadó műanyagra jellemző füttyök ropogtak, én pedig ügyelve arra, hogy észrevétlen maradjak, követtem őket. A biciklitárolót megkerülve a régi váltóház felé indultam. Az egyik omladozó melléképületnél jártam, amikor hirtelen megjelent egy alak, és a fenyősor alsó ágait széthajtva kilépett a fényre. A forgalmista volt az. Furcsa, imbolygó mozgását elsőre nem értettem, aztán megláttam, hogy valami súlyos holmit cipel. Nehézkesen vonszolta maga után, majd nekifeszült, és belökte egy fa alá. Mint egy óvatlan kutya, alig pár maréknyi fagyott havat kapart rá. Amint eltűnt, odamentem.

Egy kétkezes kalapács hevert a földön. Lehajoltam, hogy megnézzem, de a mozdulat félbemaradt. A szemem sarkából vettem észre a fenyőágakon túl pislákoló fényt, a hangok és a szagok késve jutottak el hozzám. Felemeltem a fejemet, és kibújtam a lombok árnyékából. Odaát eltűnt a leheletem. Mire visszatért, elengedtem az ágakat, és futni kezdtem.

* * *

Nem kellett egészen a sorompóig mennem, az állomáshoz közelebb, de az első váltón túl, ahol a tehervonatok is lecsatlakoztak, ott rostokolt. Sűrű lábnyomok vezettek arra minden irányból. A szerelvény hátulja még lángolt, mikor odaértem, de a mozdony addigra teljesen kiégett, a szénfeketé acéltest körül a forró levegő messzire repítette a pernyét.

Kitépett ülések, leszaggatott csomagtartórácsok, kitört ajtó- és ablakkezetek heverték szanaszét. A mozdony orrának sérülései mutatták, hol törte át a farönkökből, homokzsákokból és építési törmelékből állított torlaszt. Hátul, a mozdony mögött a kocsik egymásba csúsztak. Talán három lehetett, de legfeljebb kettőnek tűnt, a szerelvény vége délibábként hullámzott a levegőben. Elindultam felé.

Olyan közel merészkedtem, hogy a forróság égette az arcomat, ám ekkor egy leszakadó ajtó hirtelen megállított: víz csapott fel alá. Lenézve, a

sínek mentén egy széles, egybefüggő vértócsát vettem észre. Nem akartam, mégis belebámultam. Vártam, hogy valahol egy test vagy bármilyen emberi testrészt törje meg a sima víztükröt, de csak a vonat képe lebegett benne, vörösre festve és megkettőzve a látványt, amit egy-egy lehulló olaj- vagy vizeletcsepp időnként zavarossá tett. Megértettem, hogy csak egy nyavalyás rozsdátfolyás az. Mentem tovább, körüljártam a vagonokat, félresöpörtem a havat ott, ahol reméltem alatta valamit.

A mozdonyt hagytam a végére. Az ablakok betörve, az ajtó is félig, alapítottam meg. Lélegzetvisszafojtva léptem közelebb, lábujjhegyre álltam, úgy néztem be a fülkébe: se vért, se emberi alakot nem láttam odabent. Felélegettem. Pár pillanattal később már a sáros havat fürkésztem a gép körül, hátha találok valami nyomot.

Megkerültem a mozdonyt négyszer, ötször, tízszer, de semmi. Semmit se találtam, amiből reményt fabrikálhattam volna. Zsebre dugtam az átfagyott, remegő kezemet, és a mozdonyt bámultam – a gépet, amit apám huszonöt éven keresztül hűségeseen vezetett.

Távoli szirénák hangjára eszméltem. A határ felől autó érkezett, nagyot farolva parkolt le a kukoricaföld mellé. Batyus cigányok pattantak ki a fehér Ladából, lekapták a madzagot a csomagtartóról, és elkezdték kirámolni a szerszámokat. Többet nem is láttam belőlük, inkább elindultam – immár végleg – hazafelé.

* * *

Arra mentem, amerre még soha. Eldugott kis utcákon, salakkal felszórt földutakon jártam, abban reménykedve, hogy a válasz ott lesz egy idegen kapualjban. Hátha ők már tudják, amit én még nem. Bár azt se bántam volna, ha találkozom apám egyik cimborájával, aki részeg (mind részegek már olyankor), de nem sír, hanem énekel – ilyenekről képzelegtem.

A főtérrre érve alig láttam valamit, se az utcán, se a házakban nem égtek a lámpák, csak egy-két magasított oszlop tetejéről szórták a fényt, megvilágítva a banképület viharvert tömbjét. Sehol egy lélek, pedig nagy volt a forgalom, de az éjszakai portyázókat csak sejteni lehetett – ott egy elfojtott kurjantás, amott masírozó bakancsok kopogása. Hallottam, hogy járják az utcákat, messze, a vegyesboltnál macskaszemként villant a gyufa, üveg repedt, vagy talán tört is, nem mentem közelebb, hogy megnézzem.

Szinte megkönnyebbültem, mikor végre hazaértem. A kapukulcs a helyén volt, félig ráfordítva, ahogy hagytam. A kerítéslécek közt benyúlva ki

tudtam nyitni. Nehezen, csikorogva fordult a kulcs, mégsem gyulladt fény odabent. Végigsétáltam a járdán, majd a tornácra érve megpróbáltam bemenni, de nem sikerült. Hiába erőlködtem, mintha belülről azt is ráfordították volna. A szívem egyre hangosabban vert, óvatosan bekopogtattam az ablakon. Semmi. Kopogtattam még egyszer, és igyekeztem felidézni, hogy becsukhattam-e rosszul az ajtót. A kulcsot visszatettem, és tovább próbáltam. Ha szorult, a kilincset is lenyomtam. Ahogy feszegettem, egyszer csak kivágódott az ajtó, és apám állt mögötte, de úgy állt ott a sötétben, mint valami kísértet. Szó nélkül berántott a házba, majd egy mozdulattal behúzta az ajtót, és ráfordította a kulcsot. Mielőtt megölelhettem volna, felpofozott.

– Máskor gyere haza *hamarabb!* – ennyit mondott, és megigazította a sötétítőt. Szipogva, hitetlenül bámultam rá, mire lecsitított, és beljebb terelt. A nappali is el volt függönyözve, a redőnyök lehúzva, csak a kislámpa égett, és halkán szólt a rádió. Alig értünk be, ő máris aludni küldött. Azt mondta, vagyis inkább *suttogta*, hogy csendesen legyek, ne kapcsoljak villanyt, és fürödjek gyertyával. Ki is készített egyet.

Fürdés után, mikor már horkolt, kiszöktem, hogy behozzam az ajtóban hagyott kulcsot – akkor találtam meg: hiába akasztotta a falba, és takarta le ponyvával, kilógott alóla a csákány szétvert, deformálódott feje.

Visszafelé menet nem álltam meg a szobámnál, mentem tovább, egyenesen a padlásra. A lépteim súlya alatt recsegték a lépcsőfokok, de nem érdekelt. Fent a villanyozdony a beállóban pihent. Ott virított az elején a típuszám, fehér, bumfordi számjegyekkel írták fel rá. Végig olvasható maradt, még azután is, hogy rátapostam, hogy páros lábbal ugráltam rajta, és közben keservesen zokogtam.

Fazakas Attila

SEMMITŐL SEM

most már valami
messzi mély menedék kéne –
a világ már nem az

medvét nézni sétáló
bocsaival hallgatni
ha felbőg hajnalonta a szarvas
beleállni eltűnni
átítatódni a ködben
s ha egyik sincs
a tornác elé ülni
ki a sötét völgy erejét
hagyni áramolni
szarvassá változni
elhasadt kővé lebegő fűcsomóvá –
mi engedékeny és
semmitől sem tart

szedni csokornyí virágot
fák dús kérgén felejteni
eltunyult homlokodat
hallgatni évek sűrű lüktetését –

egyszer azért mégis
megtörténni kéne
belekiabálni az életért
a csendbe belekiabálni
a világ már nem az

ATTAK

valamit zárva kellett volna tartani.
ez nem sikerült.
most már nem lehet visszatörleszolni semmivel.
szökőár, ahol leszorítanád, ott feszít a legjobban.
előbb a tenyér körívén tör fel, majd a homlokodat feszíti hátra, s
hiába kéred, hagyjon, összebolondítja rendre a szívmokát, a
fantáziádat, a szívet.
hirtelen csap neki falnak, vagy tehetetlenül *annak*, kit visszatart
tanál ennyire.
s hogy áttör ismét rajtad, (nem tudtál rajta kifogni erőddel) jön
vele minden: úszol szétesett életdarabok között, képek, álmok,
fantáziálgatások között, ólmozott, hosszú légszomjban. úgy ér-
zed, *nem úszod meg*. (lásd *később...*)
egy lélekszakadva menekülő embertömeg – néha olyan.
egy lélegzetvételt visszafajító embertömeg – máskor.
támadó sereg, riadt gazellacsorda. oxigénhiány. rossz metaforák,
szóhiány újra. ledönt, ott dübörög, uralkodik rajtad.
s te mégis, *persze, persze, persze* hogy túléled.
sőt, egyre többször éled túl.
és hiába annyi pózzá lett szenvedés, s a sok valós szenvedés, ke-
ring, visz, hordoz boldogan, akár a véred.
valamit zárva kellett volna tartani.
vakságig zárva, süketségig zárni.
mint egy rém tör most rád, ott áll – áll veled szemközt.
mondanád: *hagyj, engedj utamra...* vagy: *ugyan, ezt ki akarta?*
de bolond boldog vagy, ki nem jutsz szavakig.

ki viszi át a túlsó partra?

PERCEVAL ELSŐ TALÁLKOZÁSA LOVAGOKKAL

Jelenlegi tudásunk szerint a 12. század vége felé Chrétien de Troyes írta meg elsőként irodalmi formában a Grál történetét, amelynek azután számos folytatása, feldolgozása, variánsa keletkezett a különböző európai nyelveken. A francia költő ugyanis nem tudta befejezni a művét, minden valószínűség szerint halála akadályozta meg ebben.

Chrétien a regény prologusában arra hivatkozik, hogy a történet megírását mecénása, Flandria grófja rendelte el, aki még egy erről szóló könyvvel is megajándékozta. Vitatható, hogy valóban „könyvből dolgozott-e” a szerző, vagy egyszerűen nagyobb hitelt akart kölcsönözni ezzel történetének. Azt persze nem állíthatjuk, hogy maga találta volna ki a történetet, hiszen annak szálai megjelennek a korabeli walesi folklórban. Ezt ennek a szóbeli hagyománynak a nem sokkal későbbi írásos emlékei is megerősítik.

Maga a főhős, a nagyvilág dolgairól mit sem tudó Perceval is Walesből indul el. Anyja, aki férjét és két fiát már elvesztette a lovagi csatározásokban, meg akarja óvni legkisebb gyermekét ettől a sorstól, és a legteljesebb tudatlanságban neveli az Irdatlan Vadonban. De hiába. Percevalra más életút vár. Hiszen lovagi családba született, még ha nem is tud róla.

A regény befejezetlensége okán ezt az életutat nem követhetjük a teljes kibontakozásig. Perceval kitör az elvadultságból, lovag lesz, és bevezetést nyer ennek a kiemelt társadalmi rendnek az illemtanába. Lovagi kalandjai során találkozik a rejtélyes Grállal, de nem teszi fel a kérdést, aminek révén megismerhetné annak titkát, és megszabadíthatná kínjaitól házigazdáját, a Halászkirályt. A mulasztás egyben célt is jelöl ki kalandjai számára: újra meg kell találnia a Grált, megfejtve a titkát. Hogy sikerre jut, azt csak Artúr király udvari bolondja jövendőli meg: Percevalt „kiváló lovagerénye segíti fő királyi székbe”.

A verses regény most elkészült teljes magyar fordításából az indító jelenetet közöljük, melynek során a tudatlan kamasz véletlenül összetalálkozik öt lovaggal, és ez megváltoztatja az életét.

PERCEVAL

Tavasza volt, réteken virágok,
s zöldelltek a fákon a lombok,
édesen szólt madár dala,
ha jött a nap virradata. 70
Füldött minden nagy-nagy örömben,
és az Özvegy Hölgy fia serkent
korán az Irdatlan Vadonban.
Cseppet se késik, nyughatatlan,
vadászlovát már nyergeli,
fegyverét is kézbe veszi:
nem kell csupán három gerely.
Anyja házát így hagyja el,
s annak földjére menne ki. 80
Dolgoznak-e emberei
tizenkét ökröt párba fogva
hat boronához? – vetve zabja.
Az erdő sűrűjébe lép be,
s megdobbán rögtön már a szíve,
érzi a tavasz örömet,
hallja madárcák énekét,
kik boldogságukban repesnek,
s ettől nyer szíve-lelke kedvet.
S mert édes, friss a szép tavasz,
zablát kiold, ereszt lovat, 90
hadd járjon a tisztásokon,
legeljen friss zöld pázsiton.
S mert gerelyvetés mestere,
dárdáit mind, mi van vele,
dobja, veti mindenfelé,
maga mögé, maga elé,
most völgybe le, majd hegyre fel,
amíg egyszer csak fölfüel,
hogy öt lovas erdő felől

talpig fegyverben erre tör. 100
 Közelednek vad csörtetéssel,
 rajtuk a páncél és a fegyver,
 ahogy a sűrűn őrük átvág,
 töri a tölgy- s gyertyánfa ágát.
 Koppan a fa, cseng az acél,
 pajzsukhoz hogy páncélzat ér.
 Nem érti, mert még mit se lát
 az ifjú, csak jöttük zaját
 hallja, ámul, s dünyyögi: „Húha!
 Asszonyanyám szólott gyakorta, 110
 hogy a világon szörnyeteg
 ördögnél bőszebb nem lehet.
 S oktatásképp azt mondta még,
 nem óv meg csak keresztvetés.
 Ilyen intés nem kell nekem,
 a keresztet én nem vetem,
 inkább hajítok egy nagyot
 a gerellyel, mit itt fogok.
 Nem közelednek majd felém,
 sem ez, sem más – állítom én.” 120
 Így biztatgatja önmagát,
 míg belőlük semmit se lát.
 De hogy velük szembe kerül,
 mert kilépnek a fák közül,
 s páncélingek csillámlanak,
 mindük fején fényes sisak,
 s bárhová a nap fénye hull,
 ragyog arany, ezüst, azúr,
 zöld szín éppúgy, mint a veres,
 gyönyörű ez, bűvöletes. 130
 Most már mondja: „Jaj, Istenem!
 hisz angyalok! – köszönetem!
 Nagy bűnt követtem el bizony,
 tévelyegtem hamis nyomon,
 vélve őket rút ördögöknek.
 Nem hallottam mesebeszédet,
 szólván anyám az angyalokról,

kiknek szépsége elvarázsol,
 ám Istennél nincs senki szebb.
 Istent látom – nem tévedek! 140
 Egyikük oly szép, isteni,
 hogy esküszöm, a társai
 tizedannyira sem csodásak.
 Meghajlok hát anyám szavának,
 Istent imádni s hinni kell,
 fohászt, könyörgést érdemel.
 Imádom azt, ki így kiválik,
 s mindnyájukat, vele a többit.”
 Magát hát földre veti mostan,
 igaz hitét megvallja gyorsan, 150
 és amit tud, mond egy imát,
 anyja tanította szavát.
 S ki vezeti a csapatot,
 látja ezt, s szól: „Megálljatok!
 Minket látva, ez a gyerek
 ijedtében földre esett.
 Ha így együtt lépnénk elé,
 vélem, agyonijesztené,
 s tán még halálát is leli,
 vagy félelem szavát szegi, 160
 s ha kérdem, válaszát nem adja.”
 Így hát marad a többi hátra,
 s ő a fiú elébe ugrat,
 köszönti azt, a szava biztat:
 „Ne féljél tőlünk, te gyerek!”
 „Megváltónkra, kiben hiszek,
 nem félek – a fiú felel. –
 S te Isten vagy?” – „Nem, higgyed el!”
 „De hát akkor, ki vagy?” – „Lovag.”
 „Nem tudom én, ki és mi az, 170
 nem is láttam még lovagot,
 s nem is hallottam róla szót.
 De Istennél szebb vagy nekem!
 Bár lehetnék én is ilyen
 pompás, fényes, szép, daliás!”

helyette engem kérdezel te,
 tanításra, tudásra várva!
 Elárulom hát, bármi furcsa,
 mert a szívem hajlik feléd,
 pajzsnak mondják ennek nevét.”
 „Pajzs a neve?” – „Úgy ám – felel –,
 s nem vagyok gyáva, higgyed el, 220
 de ez nagy-nagy hasznomra van,
 mert lándzsa, nyíl hatástalan,
 kivéd minden találatot,
 s így tesz nekem szolgálatot.”
 Eközben, kik hátrébb maradtak,
 mostanra mind közel jutottak,
 nyomon követve jó uruk,
 s szól is hozzá kérdő szavuk:
 „A velszi mit beszél, uram?”
 „Bizony elég modortalan 230
 – így szól az úr –, való igaz,
 hogy kérdem őt, s nem mond olyat,
 mi arra illőn válaszol.
 Bármit meglát, már kérdve szól,
 mire szolgál s mint nevezik.”
 „Uram, mindenki tudja itt,
 a velszies ostoba barmok,
 s vonszolhatnák mezőn a jármot.
 Ez is itten, akár az állat.
 Bolond kérdez, s válaszra várhat, 240
 ha kedvét nem épp így leli,
 s unalmát el nem így veri.”
 „Az istenért! – szól – én sem értem,
 hogy itt nem hagyom! és miért nem?
 Bármit kérdez, ráfelelek.
 Ha más így tesz, továbbmegyek.”
 És kérdezi most újra hát:
 „Fiú – így szól –, már megbocsáss.
 Mondd, járt-e erre öt lovag?
 és láttad-e a lányokat? 250
 találkoztál velük talán?”

Húzza az ifjú, hol a pánt
fogja össze a vasinget:
„Kedves uram – faggatja –, mondd meg,
ugyan miféle ruha ez?”
„Nem láttál még, fiú, ilyet?”
„Nem én!” – „Ez sodronying, fiam,
s mint a vasnak, nagy súlya van.”
„Vasból van tán?” – „Jól láthatod.”
„Ilyesmiről mit sem tudok, 260
de szavamra, kápráztató.
S minek neked, mire való?”
„Fiú, könnyen elmondhatom:
ha fellépnél tán támadón,
s rám törnél nyíllal vagy gerellyel,
ez ing háritaná a bajt el.”
„Lovag úr, mondd – az istenét! –,
ily ingben szarvast, őzikét
hogyan ölök meg egyet is majd?
S kedvem akkor vadat hogyan hajt?” 270
Kérdez a lovag rendületlen:
„Fiú, áldjon meg téged Isten!
Láttál itt, hírt ne tartogass,
lovagokat meg lányokat?”
Amaz meg elgondolkozik:
„Születtél, jó úr, éppen így?”
„Fiú, ilyesmi meg nem eshet,
páncélban senki nem születhet.”
„Akkor kitől ez öltözék?”
„Elárulom, fiú, nevét.” 280
„Halljam.” – „Megmondom szívesen.
Nem múlt el még öt napja sem,
hogy lovaggá ütve adott
Artúr király páncélzatot.
Most mondjad ám meg, merre mentek
a lovagok, kik erre jöttek,
s a lányokat vitték magukkal!
S ballagtak vagy gyorsan haladtak?”
Szól az ifjú: „Most arra nézz,

avat: vajon hol táboroz.”
 „Fiú – szól az –, válasz ha kell,
 ahol ő van, az Carduel, 330
 s láttam őt, mert ott voltam ám.
 S ha arra nem lelnéd talán,
 lesz majd, aki eligazít.
 Oly messze tán nem távozik,
 hogy nem tudják, hol is találok.
 Árudd el ám végtére már most,
 ugyan miként szólítsalak?”
 „Uram, hát úgy szólítanak:
 ’kedves fiam’.” – „Kedves fiam? s még?
 mert gondolom, utána jön név, 340
 neved.” – „Uram, elhiheted,
 nevem ’kedves öcsém.” – „Lehet,
 de mondd inkább, miként igaz:
 való neved, mint hangzik az?”
 „Uram, halljad, másképp ha mondom,
 ’szép úr’ nevem, nem titkolózom.”
 „Istenemre, szép a neved!
 S nincs mellé másik?” – „Nem, csak ez.
 Sosem hallottam semmi mást.”
 „Szavamra, mit hallok, csodás! 350
 S csodásabbat még sohasem
 pipáltam én, szavamra, nem!”
 El is vágat már a lovag,
 mert az idő gyorsan halad,
 s utol kell érni társait.

RAJNAVÖLGYI GÉZA fordítása

HOLLEN KATA MESÉJE

Sokáig úgy éltem, mint egy rozsdás roncs, egy működésképtelen, összerugdalt, kidobott és otffelejttett mosógép, rohadó dobjában sárguló esővízzel. A szám folyton tátva állt, mert az üvegajtáját téglával összetörték, a gumiszigetelés redőit belepte a penész, összeharapdált ajkaimon a herpesz. Nem tudtam nemet mondani. Akárki akármit rakhatott belém, én megpróbáltam tisztára mosni. Talán néha sikerült is. Aki velem volt, nem panaszkodott, a legtöbben hálával mentek el, mert segítettem nekik felejteni, segítettem túllépni. Ilyenkor azt hittem, örülök. Mert másnak jobb lett. Azt, hogy közben mi gyűl össze bennem, hogy mi rakódik le oda, ahová semminek se szabadna lerakódnia, nem vettem észre. Vagy észrevettem, csak azt hittem, ez így van rendjén. Sose álmodoztam arról, hogy majd egyszer jobb lesz. Az apám is megmondta, hogy örüljek neki, hogy ez van, mert más ekkora szeretet se kap soha az életbe'. Ő tanított meg mosni. Tizenhárom múltam, amikor először megpróbáltuk a fürdőszobában. Az elején nehezen mert, majd kiugrott a szívem, de nem sírtam, és nem is tartott sokáig. Miután végeztünk, magához szorított, és azt mondta, köszönöm, nagyon sokat segítettél. Remegett a karja, amikor szorított, ebből tudtam, hogy őszintén gondolja. Utána még sokáig álltam a tükör előtt, valami megindult bennem.

Később is a fürdőszobában csináltuk, pedig üres volt az egész lakás. Egyszer meg is kérdeztem apámat, miért nem mosunk az én szobámban rendesen, ahogy kell. Ott a leckéddel kell foglalkoznod, felelte. És valóban, ha bejött, mindig csak az iskoláról kérdezett, meg hogy kérek-e csirkemájat vacsorára. Szóba se került soha, hogy a hetedik osztály mellett mosónő is vagyok. Az újságokat, amiket hozott, mindig a szobaajtó melletti könyvespolcra tette. Szép és drága magazinok voltak, de legtöbbször csak lapozgattam, mert külföldiül voltak. Talán azért kaptam őket, hogy így jöjjenek rá, mit kell csinálni. Egyfajta indirekt felvilágosítás volt. Apám azt hitte, annyira kislány vagyok, hogy nem jövök rá magamtól. Azért egy tizenhárom évesnek már nem kell elmagyarázni a dolgokat. Legalábbis bizonyos dolgokat. Más dolgokat meg jó lett volna, ha valaki elmagyaráz, például az anyám, csak ő meghalt. Nem azért mondom. Tudom, más anyja is meghalt, és általában mindenkinek meghal az anyja, de az én anyám úgy halt meg,

hogy nem is élt soha. Három és fél voltam, amikor fájni kezdett a halántéka, és nem töltöttem be az ötöt, amikor a második műtétje közben véletlenül átvágtak egy erezet a fejében. Az orvos szerint amúgy is nagy volt a kockázat, és ha sikerült volna a műtét, akkor is csak pár hónapja marad hátra, mert már annyira sok lett az áttét. Kis fekete foltok, mint a bodzabogyók, parányi kullancsok, csak szívnak és duzzadnak.

Talán így nem szenvedett annyit, mint amennyit szenvedhetett volna, ha nem műtik meg, vagy megműtik és túléli. Van, amikor nincs minnek túlélni, mondta az apám, amikor anyámról mesélt. Ezzel nyugtatta magát. Engem nem kellett nyugtatni, mert én semmire se emlékeztem belőle. Talán, mintha egyszer fölém hajolt volna, de lehet, hogy ezt csak bemesélem magamnak, mert már annyiszor hallottam, hogy milyen volt, amikor még egészséges volt. Valahogy úgy rémlik, mintha folyton mosolyogna. De biztosan csak a fényképek miatt emlékszem így. Nekem az volt a természetes, hogy az anyukám a temetőben lakik. Ha kérdezték, mindig ezt mondtam. Meg azt, hogy takarítónő, de a sírban már nem kell dolgozni neki.

Nekem ő sohase hiányzott, csak az apámnak.

Még emlékszem egy kórházi lengőajtóra is. Egy lépcsőházból nyílt egy folyosóra. Klórszag volt, és meleg. Azt hiszem, anyámat látogattuk meg. A fal melletti radiátor égetett. Volt egy pad, amire leültem, mert nem mehettem be a lengőajtón, kint kellett várjak. Valószínű, hogy nem is az anyámhoz mentünk, mert senki se hagyna a lépcsőházban egy négy és fél évest egyedül. Minden esetre ezt az emléket anyámhoz kötöm. Valahogy ki kell tölteni az űrt.

Otthon koszban és rendetlenségben éltük, de apám nem ivott. Ha ivott volna, akkor engem elvittek volna az intézetbe. Ezt az osztályfőnököm mondta. Rendes nő volt, segíteni akart. De rajtam nem lehetett segíteni.

Pénteken, iskola után mindig apám műhelye felé kanyarodtam. Így beszéltek meg. Nem volt messze, szerettem azokban az utcákban sétálni, és ha elé mentem, hamarabb elengedték. Ha apámnak jó kedve volt, elmentünk egy cukrászdába vagy a parkba, ha rossz, akkor csak hazamentünk.

Egyszer kirúszoltam a számat, és befeküdtem a franciaágyba, nem volt rajtam semmi. Amikor meghallottam a kulcsot a zárban, úgy tettem, mint ha aludnék. Nem egyedül jött. Először a konyhába mentek, nyílt és csukódott a hűtőajtó. A fejemre húztam a takarót. Hallottam, hogy nevetnek valamin, de nem értettem, miről beszélnek. Aztán benyitottak a nagyszobába. Kislányom, hát te? Beteg vagy?, kérdezte, és odajött az ágyhoz. Mellem ült. Katikám, mi a baj? Semmi, csak aludtam. Hozzak valamit? Nem

kérek semmit. Ő a Laci bácsi a műhelyből, csak felugrottunk kicsit beszélgetni. Csókolom. Szia, Katika. De akkor kimegyünk a konyhába, te csak aludj szépen. Ne, maradjatok, mondtam, és hirtelen végigömlött rajtam a forróság. Megragadtam az apám kezét. Éreztem, hogy milyen száraz és hideg. Behúztam a takaró alá. Maradjatok itt, mondtam, és magamhoz szorítottam a kezét. Maradjatok, mondtam ismét, majd lehunytam a szemem.

BERKELEY

A lakástulajdonos előzékenyen kiküldte elénk Patrickot a San Franciscó-i reptérre. A Meeting Pointnál vár ránk, kezében A4-es lap a nevünkkel. A tulaj a szeme miatt már nem vezet, ő jött elénk, szólíthatjuk Patnek, vagy ahogy jólesik, régi iskolatársai számára még mindig Rick. Harmincöt évig ipari mélyhűtőket javított, nem csoda, ha nyáron is szteppelt mellényben jár. Beülünk az öblös egyterűbe, ülésein hawaii-mintás, puha takarók. Az óceán felől sűrű felhők közelednek, meglepő alacsonyan. Nem is felhők, inkább finom anyagú köd, fodros szélű drapériaként hull a felhőkarcolókra, eltakarva a vibráló feliratokat. Patrick bemondja a GPS-nek a pontos címünket. Berkeley-nek nem csupán leírva magyaros a neve, hanem ahogy hangzik, az is. Börkli. A 18. századi idealista filozófus, George Berkeley viszont: barkli. Patrick elnyeli az r-t, és a b-je is zöngétlenebb: *Dzsordzs Pakli*. A város közvetlenül nem róla, hanem az egyetemről kapta a nevét, ugyanis előbb a nagy semmiben megépült a campus, és később kialakult körülötte a város. Amúgy az egyetemet sem a filozófusról nevezték el, meséli Patrick, történt ugyanis, hogy az egyetemalapítók egyike, az aranyláz idején meggazdagodott Frederick Billings, miközben a „mi legyen az egyetem neve?” kérdésen rágódtak, kinézett az ablakon, ez 1868 májusában volt, szórakozottan kibámult, és megpillantott a Golden Gate-en épp akkor bepöfögő két gőzhajót: az egyiket Berkeley-nek hívták. Úgyhogy innen való a név. A másik hajó oldalán különben a Patrick név virított, mondja Patrick rezzenéstelen arccal.

Kétszáz évvel ezelőtt még csak erdők és legelők voltak erre, mutat ki az autóból az öböl fölött átívelő Bay Bridge tetejéről, főképp állattartásra szakosodott farmok, vagyis ranch-ek. Néhány a mai napig üzemel. Ha elautózunk a szomszédos Silicon Walley-be, a Tesla és az Asus gyártelepe között megbámulhatunk néhány lóháton közlekedő farmert. Jack London is erre az egyetemre járt, de csak két szemesztert végzett el, aztán hajóra szállt, és elutazott Alaszkába aranyat ásni. Egy mai „aranyásó”, Steve Wozniak, az Apple társalapítója a harmadik szemeszter után csábult el, igaz, miután megszédte magát, visszatért, és befejezte a tanulmányait, álnéven, hogy el-

kerülje a felhajtást. Száz fölött az egyetemhez köthető a Nobel-díjasok száma, jelen pillanatban is heten tanítanak itt. És ha már számok, tizenhat kémiai elemet az egyetem laboratóriumaiban fedeztek fel, többek között a kaliforniumot, a föld legdrágább anyagát, egy gramm belőle harmincmillió dollár. Wozniak becsült vagyona leapadt százmillió dollárra, egyrészt mert híres adakozó, másrészt mert, ahogy életrajzában áll: semmi bizalma a pénzben.

Besötétedik, mire leendő otthonunkhoz érünk. Ablakunkban az öbölben tükröződő fények absztrakt expresszionizmusa. Az öböl túloldalán a Golden Gate híd, nem arany, hanem miniumvörös, de a színét csak másnap reggel tudjuk kivenni. A Golden Gate-en túl a Csendes-óceán, közel fél földtekényi szélességben. Itt vagyunk a nyugati világ legszélén. Ez az igazi Amerika, állítják a perifériakutatók. A konszolidálódó keleti part merev konvenciói nyugat felé tolták a kalandorokat, az ügyeskedőket, a törvényen kívülieket, a megrögzött szabadságharcosokat, akik nem bírtak nyugton ülni a tekintélyelv viaszával kifényesített termekben.

Patrick elvisz a Huckleberry nemzeti parkba, felsétálunk a kilátóig, onnan mutatja a messzeségbe kanyargó Hayward törésvonalat. Összevarrt sebhelyezre hasonlatos. Ülünk a kilátó padján, sütkérezünk a napfényben, körülöttünk derékmagasságú mexikói almabozót, ágai fényesek és sötétbarnák, a gyerekek csokifának hívják. Egy nyolcnál erősebb földrengésben Berkeley pereme elsüllyedne a föld alá, mondja Patrick, jobbával az öböl felé mutatva, miközben ballal begombolja a mellénye felső gombját. Három különböző színű mellénye van.

Hetente átélünk egy-egy kisebb földrengést, van, hogy észre sem veszünk. Évente átlag négyszáznál is több rengést mérnek. Ennek örülni kell, mert a hosszan tartó nyugalom a leghevesebb mozgalmasság előjele, állítják a földrengéskutatók, akik a föld mélyének lassú idejében élve, az egyetem legbölcsebb tudósai. Dr. Margaret Watson professzor asszony hamarosan a századik évét is betölti, ennek ellenére mostanság dolgozta ki azt a módszert, amely mesterségesen beindított, irányított rengésekkel segíthet elkerülni a pusztító katasztrófákat. Dr. Watson 1937-ben felvételizett az egyetem földtan szakára. Már akkoriban sok volt a női hallgató. Az arányokra mindig is ügyeltek. A Fulbright ösztöndíj, amellyel családunk fél évet tölthet itt, még ki sem volt találva, amikor az egyetemalapítók hatékony ösztöndíjrendszerrel biztosították az arányosság megőrzését. A mai diákok fele ösztöndíjas.

Hogy megérthessük Berkeley lényegét, mesélnem kell a négy stoptábláról. Bizonyára köze van ahhoz, hogy az emberekben tapasztalható kíváncsiság, általános érdeklődés, egymásra való odafigyelés ennyire erős. A kereszteződések mindegyik sarkán ott virít a STOP, és az a szabály, hogy az érkezés sorrendjében kell tovább hajtani. Aki negyediknek érkezik, elengedi az előtte befutó hármat. Figyelni kell, számolni, jelen lenni. Ha valaki ebben nő fel, nyilván másképp figyel a mindennapokban is. A figyelemmel összekapcsolt megértés képessége emberi lényegünk része, mondják a legújabb egyetemi szak, a társadalomtudomány-mérnöki kar kutatói.

A tér sajátos természetéről is mesélnem kell. Ha záródni látszik egy struktúra, valahonnan a végtelenből becsúszik egy ék, amely a záródó alakzatokat szétfeszíti. Miközben óvodát keresünk a gyerekeknek, kiderül, az állami oktatás magas színvonalú, ráadásul ingyenes, ezért fölöttébb keresett. Viszont az iskolákhoz körzetek tartoznak, senki nem mehet át a lakóhelyéhez tartozó körzetből egy másikba, és itt jön a monokultúra kialakulását meggátoló ék: az iskolai körzeteket nem koncentrikus körökben, hanem sávokban határozzák meg. Így ugyanabba az iskolába kerülnek a lenti, öböl partján élő szegényebb gyerekek, illetve a fenti, a dombok villáiban élő gazdagabbak. Kelet-Európában a népek, fajok, egyedek keveredésének hirdetője, legyen szó akár a gondolkodás, a kutatás és a kifejezés területéről, akárha bárány jelmezben ülne a farkasok ultrái közé. Itt a multikulturalitás támogatandó értéknek számít.

A tér már-már felfoghatatlan tágassága miatt a dimenziók túllépnek saját jellegükön. Megszűnik terelő hatásuk, és a határ szerepe is értelmetlenné válik. Az éjszaka és a nappal között nincs választóvonal. Nem csupán a fények miatt, vagy mert a horizont lokalizálhatatlan. Egymáshoz simul az égi és a földi félgömb, ahogy két emberi test fekszik egymáson a végtelen bűvöletében összetapadva. Erőteljes téridő egyesít minden dolgot, de beékelve közéjük a kontinens irdatlan távolságait, így a testek nem lesznek bezáródva.

Ennyi végtelent mi még erkölctelennek érzünk, mi, akik kerítések, zárt kapuk, elfüggönyözött ablakok mögött nőttünk fel. Kell némi idő, míg megszokjuk, és közben keressük a magunkfajta társaságát. A kelet-európainak fontos, hogy ismerős tekinteteket lásson. A 99 Cents Only Store-ban, a San Pablo és University sarkán megtaláljuk, amit keresünk. A szemek felkínálják magukat, kitágulnak, akárcsak a pillanatok, hogy beléjük nézhessünk, beléjük lássunk, akárha szétnyílt sebbe, vagy mint ajtórésen át idegen szobába. Nem is az a lényeg, mit látsz, hanem hogy hagyják, nézz be. Annyi

a különbség az itteni meg az otthoni betekintés között, hogy otthon, ha észreveszik, hogy leskelődsz, becsapják az ajtót, itt viszont mosolyognak. A kiszolgáltatottság feltárulását nem kíséri megtorlás. Spagettitök, rizstej, málnadzsem, ezek másutt nem kaphatók. Patrick soha nem vásárolna itt, nem mintha olyan sok volna a pénze, hanem mert nem akarja az itteniek elől felvásárolni az olcsó árut. Ahogy nem akarja a kertésze elől elhappolni a kerti munkákat, holott szeret kertészkedni. Inkább elmegy önkéntesnek a Rose Gardenbe, kapirgálja a földet a rózsák körül. Ősszel arasznyira kipucolják a töveket, és rózsaszín flakonokból befűjják fertőtlenítővel, majd az ideiglenes szervízgödrt tápfölddel feltöltik.

Mínusz húsz Celsius, vagyis amerikai mércével mínusz négy Fahrenheit-fok alatt az óra is lassabban jár. Patrick harmincöt év alatt kétszer záródott be a mélyhűtő konténerbe, egyszer egy, egyszer másfél napra. Egy ilyen konténerben az idő legalább ötszöröse a normálisnak. Ha összeadja a hidegben töltött óráit, nem hetvenöt, hanem legalább százharminc éves. Családjá nincs, negyven éve elvált. A felesége miatt kezdett mellényt viselni, mivel az asszony panaszkodott, úgy sugározza a hideget, mint nyitva felejtett fridzsider.

Az egészen enyhe telek és a mérsékelt nyarak miatt sokan költöznek ide, főképp nyugdíjasok. Alig lehet különbséget tenni az egyetemista és a nyugger között. Ugyanúgy öltözködnek, ugyanúgy bicikliznek, ugyanolyan kártóan állnak kígyózó sorba a Cheese Board Pizza Collective előtt, ahol közben élő zene szól, és a zenekarban is ugyanúgy egymás mellett zenél a pelyhedző állú dobos és a csuparác szaxis. A tenispályán persze nem mozognak egyformán, de a hatékonyságuk jöttányit sem különbözik. A nyolcvan körüli sapkás előre megsejti, hova jön a labda, mielőtt átütné a harmincas atléta, ő már elindul, és a labda száguld ugyan, de mire átér, ő már várja, és igaz, hogy nem erővel, de pont oda üti, az üres sarokba, ahova loholhat az atléta, juszt sem éri el.

Otthon vagyok ebben a városban az első reggeltől kezdve. Megnyalom az óceán vizét, rákapok az ízekre. Felfedezem a nyelv taktilis vonatkozása- it. Ahol tolakodásnak vagy illetlennek tűnik a dolog, az illatokat kóstolga- tom. A kölcsönautó bőrülésének karamellizált lótuszvirágszirom illata van. A Barenboimék koncertjén előttem ülő lila hajú nő selyemsáljának óbor il- lata. A Cedar sarki tűzcsapnak mangóillata, a Virginia sarki postaládának prézliillata. A gyerekek meg is nyalintják. A Safewayben előttem a sorban azt mondja egy kopaszodó, skótkockás zakót viselő fiatalember a mellette állónak: a makkod ízére vágyom, majd könnyű csókot lehel az ajkára.

Nemcsak a korosztályok között nincsenek falak. A Rose Gardenből a játszótérre, onnan a kutyasétáltató mezőre, onnan az erdőbe, onnan a virágokkal szegélyezett lépcsősorra akadálytalanul át lehet sétálni. Az elit és a popkultúra között sincs semmiféle kerítés. A pizzázóban világszínvonalon énekel egy zöldbe öltözött, koromfekete hajú, villogó szemű, nagydarab nő. A szemközti könyvüzletben Barack Obama kedvenc regényének írója dedikál, leghátul a gyereksarokban két kisfiú a szőnyegen ülve képregényeket lapoz, és hangosan fel-felnevet.

Patrickot a gyerekkoráról kérdezem, azt feleli, nincsenek emlékei, kifagytak belőle. Megrendeljük a *Zsidó humor nagykönyvét*, esténként azt olvasom. Patrick szereti a vicceket, szívesen hallgatja őket. Ő is sok viccet tud. Egyik kedvence a mi a különbség a rossz meg a jó frizura között? A válasz: két hét. Sem, amikor hallgatja, sem, amikor meséli, soha nem nevet. Mint akiből kifagyott a nevetés is.

A délutáni Barenboim koncert helyszínétől, a Zellerbach Halltól lakásunkig, az Arch Street 143. számú házig tízpercnyi kerékpárút visz. Elvileg. Mert sok minden lelassítja az időt. Először is, az óriási eukaliptuszfa a campus nyugati oldalán. Ezek a fák háromszor olyan gyorsan nőnek, mint a tölgyek. A lombja úgy működik, mint ablakon a redőny, csak fordítva: ha a nap kisüt, a levelek élükre fordulnak, hogy minél kevesebb fény érje őket, vagyis a napfényt áteresztik, az árnyékot árnyékolják. Miután körbejárom a fát, meredek emelkedőn jutok a főkapuig. Közben átsétálok a táplálkozástudományi kar árkádjai alatt. Ezekben a termekben fedezték fel a koleszterint és az omega 3-at. A kapun túli pálmásor élő póznáit sorra simogatom, előbb csak a tekintetemmel, aztán ameddig elérem, a tenyeremmel. Itt szinte minden alkalommal összefutok az ételszállító három minirobot egyikével. Át a zebrán, majd fel a biciklire, és fel a járdára is, mert egyirányú az Arch eleje. Balra a breton falut utánzó kis negyed, leírok egy hurkot a hófehér házak között. A magnóliavirágok vödör nagyságúak. Beleharapok az egyik fűbe hullt szíromba, íze a kaktuszgyümölcsre emlékeztet. A túloldalon a vallások minicampusa, a világ szinte összes vallásának képviselői felbukkannak, különféle papi maskarába öltözve. Innen szinte hazáig lejt az út, a Virginia sarkától mégis inkább sétálok, magam mellett tolv a kerékpáromat. A talpamra íródik az út emléke.

Amikor új társával, Meryllyel elvisznek a Lawrence múzeumba, miközben a különféle gázok hatásait bemutató teremben járunk, és a héliumcsapot szopogatjuk, Patrick elmeséli, olykor a héliumtól egészen elvékonyodott gyerekhangon, hogyan halt meg a főnöke. Akkor ő még csak pár hónapja

dolgozott, segédmunkásként, jóllehet neki volt egyeteme, a főnökének ellenben nem. Nincs min csodálkozni, a főnök tele volt megfeleléskényszerrel. Be akarta mutatni, hogyan lehet kijutni a becsapódó ajtójú konténerből, viszont arra nem számított, hogy a zár is bementa az unalmast, nemcsak a termosztát.

Patrick újabb kortyot lélegez be, és meséli tovább, mintha a héliumcsapból szopná az egészset. A szeme fagyott meg leghamarabb, a mellkasa meg az arca mozgott még, de a szemgolyója bebőröződött, mint a víztócsa. Patrick váratlanul előkerült emléke az enyémmé válik: megpillantom magam előtt a főnököt, leroskad a beragadt ajtó elé, oldalát nekidönti, a salopétáján fehér porként ül ki a lehelete, egyre kisebb adagokban, aztán egyszer csak semmi több, nincs újabb permet, nem libbennek az ajkak, nem mozdul már semmi, és akkor az elhomályosult szem kitisztul, és benne, a mélyében kirajzolódik valami elmesélhetetlen.

Mint ahogy nincs határ valóság és képzelet között, nincs határ tél és tavasz között sem. Október végén hullani kezdenek a levelek a lombhullatókról, aztán jóformán le sem hullottak, megjelennek a friss rügyek, virágba borulnak a magnóliák, a japánbirsek, a cseresznyefák. A levelüket vesztett fák alatt annyi a fény, hogy nem csoda, ha ebben a fényluxusban kirobbannak a föld alól a jácintok, a nárciszok, a nősziromok, a sivatagszépék, az ibolyák, a liánvirágok. Karácsony délelőtt a ház előtti kertben tizennyolc féle virágot számolok meg.

Patrick nevetése akkor bújjik elő és kezd virágozni, amikor már túl a főnökös történetén, de még mindig a héliumcsapnál, a hideg hatásairól kezd mesélni. A sok-sok mínusz a vasat is képes összezsugorítani, ennek köszönheti, hogy másfél nap után kiszabadult végül, mert a zár beragadt kallanttyúja annyira összetöppedt, hogy egész egyszerűen kipottyant a villájából. A meleg kitágít, a hideg összezsugorít, mondja, mire Meryl, szintén gyerekhangon megjegyzi, ezt ő is tudja, sőt, alkalmazza, pedig nem szakember. Patrick bólint, és elpirul, mire Merylből kitör a nevetés, kacag hátrahajtott fejjel, aztán hogy csillapodjék, zavartan belekortyol megint a héliumba, erre csecsemőhangon tör elő belőle a nevetés új hulláma, és ekkor már Patrick is mosolyog, lassan dagad a nevetése a pajzán jókedv forró markában, egyre csak fokozódik, cseng-bong a terem, nem lehet ellenállni neki, kórusban nevetnek az emberek. Nézem, ahogy Patrick arcáról lehull egy kemény héj, egészen megfiatalodik, ráncatlan lesz, ragyogása betölti az egész csarnokot, minden kisimul, talán még a Hayward törésvonal ráncos varrata is.

Az öböl túlfeléről, San Franciscóból átpillantva, Berkeley az alkonyi nap reflektorfényében olyan, mint egy tál csillogó tejberizs. Középen kimagaslik a Campanile, az óratorony, nem csupán a campus, hanem az egész város szimbóluma. A hatvanegy harangból álló carillon megszólaltatói a szemeszterekhez igazodva játszanak. Vasárnap kora délután egyórás koncertet adnak. Az egyetemi év kezdetén a torony ablakából a zeneszak fanfárkórusa is felharsan. Itt tanult komponálást Mason Bates, akinek a *The (R)evolution of Steve Jobs* című operája 2019 Grammy-díjas volt. A torony pincéjében a Los Angeles melletti La Brea kátrányvulkán különleges mikroorganizmusoktól hemzsegő szemléltetőanyagát tárolják. A campus fölött a domboldalon messzire fehérlik a Space Center, a világűrt kutatók félkör alakú épülete, mellette a matematikai fakultás, kissé lennebb a fúziós laborok, besüllyesztve a föld alá. Jobbra a botanikus kert, ahol szintén kutatás folyik, például a kínai gyógynövénykert ginsengjéből kivont enzimmal sikerült egy amúgy mindössze pár napot élő lepkefaj kísérleti egyedét két évig életben tartani. Több mint negyvenezer tanulnak és tanítanak, kutatnak és dolgoznak ezen az egyetemen, a világ minden részéből. Public University, hirdetik öntudatosan, a közösből van a közért. Innen átnézve, az embereket nem lehet megfigyelni, csupán az épületek kivehetők. De az épületekbe nem látunk be. Különben sem értenénk, mi zajlik bennük. Talán épp most fedeznek fel egy új kémiai elemet, amelynek a beteg test gyógyításában lesz szerepe, vagy kitenyésztenek egy baktériumfajtát, amely műanyaggal táplálkozik, vagy megfogalmazznak egy közgazdasági tételt, amely leírja, miképp kerülhető el a rendszeresen visszatérő gazdasági összeomlás. Talán összeállítanak egy eszközt, amellyel sikerül, ha nem is tetemesen, de pár pillanattal előreugrani az időben, és ezáltal úgy oldanak meg egy problémát, hogy a megoldás felől, pontosabban a megoldás birtokában néznek vissza rá. Történik valami, amiről nem tudunk, de akárcsak némely emlék, életünk alakulására döntő hatással lesz. Egyszerre vagyunk valaminek a jelene és a jövője is, egyszerre az emlékek csiholói és őrzői.

Aztán ahogy sötétedik, az épületek is mind eltűnnek a tekintet elől, legtöbbjük apró fényfolttá változik. A város fölött megjelennek a csillagok, a Szíriusz, a Betelgeuse, a Rigel, a Fiastyúk és a többiek, ott vannak a bolygók is, a Vénusz, a Jupiter, a Mars, fényfoltok lent, fénypöttyök fent. Most lászik igazán, hogy a lenti világ a fenti része, és viszont, a fenti a lenti kerete. Függő és egyre erősödő viszonyban egymáshoz tartoznak. A Campanile továbbra is jól kivehető, mint valami angyali alak egy absztrakt festményen, amely nem képes teljesen szakítani a figurativitással. Beteljesedik a szavak

jelentése: az universitas az univerzum földi helytartója. Tanúi vagyunk valami magasztosnak, miközben szomorúan szembesülünk az idő múlásával: bármiképp is odáznánk, egyszer csak hazarepülünk, és akkor ez az egész város emlék lesz.

Utóirat. Ellenőrizni akarván bizonyos részleteket, rákattintottam a Google Mapps utcanézőjére, és a Rose Garden előtt „elmenve”, megdöbbenve fedeztem fel, hogy ott vagyunk az egyik tenispályán.

Tompa Gábor

VÉRRÖGSZONETT

A trombózis a bal térdemből indul,
s a térdporcnál körforgalomba jut.
Előreenged pár pihentagyút,
mint aki azzal fenyeget, hogy pindur,

de széleseben száguldozó vérrög,
tüdőre landol, agyban eszkalál,
s már találva a villámgyors halál:
nem ússza meg se rendező, se mérnök,

höröghet precíz monológokat,
melyekre vértanú csak bólogat,
kimérheti a boldogtalan percet –

lelkész, halottkém szemközt integet,
ledobva bő gatyákat, ingeket:
falábukban a szú csak egyre perceg.

JELENÉSEK – 2017/5

A kritikuscsaj éhezi a botrányt.
Személyeskedve csámcsog, nyögve köp.
A Hamlet után forró tökmagot hányt,
s az ellendrukker-sírba költözött.

Most ott forog, kénköves ketrecében,
naponta *egy*-digitál-ételen.
Az alvilág úgy várja, tette készen,
mint egy kifogyhatatlan étterem.

Felsorakozva mind a konyhadámák:
Lilith, Azáél, Gyopár és Mirígy!
Mintha önnön rántásukat zabálnák:
saját levében fő a korcs irigy.

S míg a gőzölgő gázok kráteréből
felbuzognak a forró kotyvaszok,
a kócos ördöglány a kúp felé dől,
s lávás hangon rikoltja: „Olvadok!”

AD LITERAM

Nem vagyok az elvonatkoztatások híve,
szólt a filozófus, majd felvágta
az ereit. Itt vér folyik, barátom, valódi
verbális vér. Így a drámaíró. Nem
virtuális? – kérdezte a dramaturg.
Nincs ennek vénája! – kiáltotta
a színész. Ámen, rendező sincs – hagyta rá
bölcse a kritikus.

FORTUNA DESIDERARI

Van-e nyelv rá, hogy ellocsogjuk azt,
amit nem ért az ember, hanem érez?
Van-e rögtön használható malaszt
több ezer éves istentelenséghez?

Van-e sebészkes, képletes akár,
hogymint lelkünk ősz daganatát kivágja?
Vagy Orfeusz a negatív madár
tüzes lantján röpít az alvilágba?

Békén szunnyadó argonauták –
Isten se hallja néma utazásunk,
bárányok véréből megvacsorázunk,

s nem érhet kísértés, hogy egyszer együtt,
szívverésünk egyetlen versbe szedjük,
s megcsodálhassa Művét, aki lát.

SÉTATÉR

Finta Klára Enikő

AHOL VÉGÜL ÖSSZEÉR

EGY KOSZTOLÁNYI-VERSSSEL A 6-OS VILLAMOSON
(KOSZTOLÁNYI DEZSŐ BUDAPEST CÍMŰ
VERSE ALAPJÁN)

A körúton járva elhitetem magammal, hogy az élet választható. Hogy a honnan hova is csak egy köríves kérdés. Hogy az elidegenedés csak körutas távolodás és visszatalálás magamhoz. Hogy, ahogy Buda Pesttel, úgy végül a gondolat a testtel – teljesen összeér.

Wesselényi utca / Erzsébet körút

Azt találgatni, hogy melyik lakás és melyik élet lehetne a miénk. Elképzelni a babos bögrék csorba rendjét. A konyhában a fűszerkertet, a sárga csészében összeérő kávét a tejjel. Ahogy összeér fölöttük a tekintet, a kéz, a láb. Addig nyújtózni, amíg összeér a két otthon. Amíg a máshová tartozás tudata bennünk már nem hasít határt. Ez a feladat délelőttönként. Elképzelni, milyen életek rendeznek és terveznek az utcára nyíló magas ablakok üvegtükrözése mögött. Hogy ugyanarra a reggelre ébrednek-e ők is. Hogy találgatják-e, mennyire választható a város, az ország, a térség, a határ. Hogy csak beleszületni lehet vagy keresve és választva is megtalálható az otthon.

„Itt fényes az éj, mint a nappal.” Álmatlan és fényes az utca. Idegenül fehér, hömpölygő világosság önti el. Nyugtalan az alvás, részecskékre válik szét a test és a gondolat. Összeér az este a nappal, összerobban valami kelet-nyugati ősrobbanásban – „Az égi rózsák fenn kinyílnak, / a sárga hold az égre lép.” A cirkadián ritmus szétesik, a belső időmérő rendszerek megszűnnek követni a test lüktetéseit. A képlékenysége minden éjjel. A bérház hangjainak tompa visszaverődéséé. A szomszédos falon keresztül átközhető orosz bácsi mozgólódásáé. A feleségéé, aki a kutyát csak a körfolyosóra en-

gedi ki, és sétálni egyedül hétvégén viszi. Azé a csendességé, ami a nyelv idegenségéből ered. Felbomlik a rendszer. Bomlasztja a magány. Az orosz bácsiék visszaköszönnek, de a hogyhívjákakutyájukat-ra csak kényszeres elmosolyodással válaszolnak, amíg este nyitott ajtóban állnak, és lakásukból az égett olajszag beleárad a felhőtlen pesti égbe. Ők más nyelven beszélnek. És ilyenkor érzem úgy, hogy én is más nyelven beszélek. Hogy idegenségem nyelvi idegenséggé alakul. Hogy ugyanannyira feszül bennem a csend és a köhögés, ahogy a bácsiban a túloldalon. Megosztunk valamit, ők meg én. Valami sorsszerűt. Ekkor értjük meg, hogy az idegenség nyelvét is tanulni kell. Mert csak így lehet megosztani végül az egyszerre képzelt és valós magányt.

Király utca / Erzsébet körút

Addig magam és magam között én maradok. Ez a biztos magányok egyike. Amíg a város nyüzsg és dübög és kanyarog és alakot vált, állandó maradok. Vagy legalább a gondolat maradjon állandó, hogy van még hely, ahova hazamehetek. Vagy az, hogy az otthon megosztható. Könnyebb lenne így az ébredés reggelente. Könnyebb lenne a maradás. Az is lehet, hogy csak a viszonyulás ridegségét kellene megszüntetni. Várostanítani kellene. Kitakarítani a hangokat, a szagokat, a langyos nyirkosságot. Újra-tervezni az utakat és útvonalakat, a közlekedés szabályait. Újraalkotni a tereket, a hidak görbületét. Újraépíteni a várost. Csak az maradjon, amiért maradni szeretnék: a „tornyos, kavargó, büszke” Budapest.

Oktogon

A kavardással és feloldódással. A négyeshatos tekeredésében az élet-hanggal. Így borulunk egymásra a kanyarokban. Azt mondjuk, véletlen ez a sodrás, véletlen az összesimulás is. Az összefeszülésben ismerjük meg egymást. Érzékeny ez az odafigyelés, színek lobbannak fel benne, csikordulás és éles zajsugár. Ha majd te is valamerre elvagyakozol, és távolra kerülsz, tudom, hogy el kell majd mesélnem ezt neked. Hogyan lett Bábelem a budai oldal. Hogyan és mennyire a vágyódás. Hogyan az érzet-, élet- és embertömegek tolongása. Hogyan tolong a szerelem. Fullaszt és fuldoklik. Visz a sárga suhanásban, rezgésben és összeborulásban. És ha a „sugáros érzés reménye nem [is] követ”, mégis lehet szeretni az összeérés köríves mozdulatában. Szeretni kell a zajsugarak átvilágításában. Szerelmesnek és megtagadottnak kell lenni. Feloldódni a hangok zavarában, ahol már csak tompán és sugallatosan lehet hallani a vallomást.

Nyugati pályaudvar

„...az elhagyott nyomor vivódik;/ fuldoklik és felsír, az, ez, / de hangjok a zavarba vesz.” Belezavarodik, beletévelyedik. Az aluljáró kavargó közegében testesül meg az elhagyatottság. Nem nyomor vagy kétségbeesés, hanem a sokféleség önmagával való összeférhetetlensége ez. A zavar elidegenítő állapota. Egy szokatlan rezgés mozgáskészlete. A kerengés félkörei. A föld feletti és föld alatti hangok rétegződése. *Végállomás, szíveskedjenek erre utastársaikat is figyelmeztetni.* Erre engem nem figyelmeztetett senki. Hogy valahol én is bezárodok majd. Hogy elfelejtek leszállni, és elvisz a metróhuzat. Hogy lesznek elmondhatatlanok, lesznek megkérdőjelezhetetlenek. Hogy eltévedni nem a város ismeretlen utcáin, hanem az arcok és tekintetek tömegében fogok. Csak a körutak és köröndök fognak átkarolni. Az utcanévtáblák, a buszmenetrendek, a hangosbemondók fognak vigyázni rám. A jelek szövevénye tesz majd szökevényné. Hogy úgy tudjak megszökni innen, hogy mégis maradok és megmaradok. És majd nem riaszt a *Vigyázat, az ajtók csukódnak* sem. Mert egyszer hagyom majd, hogy engem is magukba csukjanak.

Jászai Mari tér

Megmerevedik, belezárul. „Itt minden ifju s mégis emlék, / itt minden új s máris erő.” Ez az első csalódás. A hozzáidomulás egyszerűségének felismerése. A felejtés és újhoz való kötődés ösztönössége. Így nő meg az ismeretlen. Masszívan kapcsolódik belém. Az újrafűződés láncreakciójában kiszolgáltatott leszek. Megélem az alkalmazkodás szükségességét. Az előző otthonra való emlékezés belső, vágyott kényszerét. A test és gondolat ismétlődő hasadását. A jelenlét osztottságát. A feszültség zavarát. A rejtett csalódás formáit. A hiány betöltésének rutinszerű pótcselekvéseit. A tudatos elszakadások mindennaposságát. Az elválás és leválás képlékenységet. Megélem a magam változását. Az önformálás teremtő és megsemmisítő egymásra hatását. És megélem a szépséget. Az inak, a neuronok, a haj sercenésének szépségét. A tudásvágyat, a kétségbeesést. A válasznélküliséget és elbizonytalanodást. Megélem a várakozást – „jöjjenek csak a tusák / és törjenek meg búsan”. Törjenek meg, bontsanak elemekre. Érezzem nehéznek, elviselhetetlennek. És mégis keresni kezdek, találni akarjak. Bontsak és nyissak és tárjak. Folyamatos készenlétben beteljesülést várjak – önmegtagadás nélküli megigazulást. És ha mégsem „ismerem meg e helyet / s árnyat találok fény helyett”, még csak azért is igaz legyek. Legyek elemeire bontott igazság.

Margitsziget / Margit-híd

Te egy sziget, én egy sziget. Amíg benőnek minket a fák, válasszunk egy folyót magunknak. Feküdjünk bele szigetekként. Mosson át minket a víz, amikor „Kék és forró az éjszaka”. A sziget-létben mi nőjünk össze, legyen közös a partunk. Így képzeltem el az innen-odá-t, az onnan-idé-t. Közös parttal, látótávolságon belüliséggel. Olyannak, mint egy költözést a szomszédba. Mint egy mondókát vagy kiszámolót: te egy sziget, én egy sziget. Hogy eljátszhatom: közel vagyok, távol vagyok. A kezem közelítésével, távolításával méregethetem a szemben levő part arányait, hasonlíthatom a fák, a kövek, a raktárak, az élelmiszerboltok, a háztömbök, a templomok, a tornyok nagyságát. A hajók imbolygó fényeit, ahogy átütik a folyó feletti párateljességet. Átderengenek az épületvonalak. Az utcák bővült térségei, a zsongó közösségi terek. „A kávéház mélyébe soknak / kitárul az üres világ.” Megelevenedik a túloldal csigaházvilága, a kerengő érzés szédülete. Az üres világban plafonról lóg alá a villany. Világtengellyé válik ez a függőleges aláereszkedés. A fényvetülés a két partszakasz különállóságát mutatja, az árnyékvetülés ezek egyesülését. A kitárulás és a felfedezés folyamatának bevilágítása az üres világ feltérképezésévé válik. A semmi rétegeinek feltárásával. „Pest, szép ideálom”: ennyi a felsóhajtás. Buda, szép ideálom: ennyi rá a viszonsóhaj. Te egy sziget, én egy sziget. Szubdukcióban tűnünk majd el. Elmozdulunk és alábukunk egymásban. Alámerülünk. Vagy megmaradunk. És csókban egyesülnek majd földnyelveink. Összenőnek fölöt-tük a fák, bennünk a gyökerek. Megkerül minket a folyó. Összeérünk, összeszeforrunk. Mi egy sziget, mi egy sziget.

Margit-híd, budai hídfő

A villamoson gördül a teljes élet. Hangosan kimondott itt minden vívódás és lelki zavar. Telefonbeszélgetések, nagy veszekedések, ittas mondatfoszlányok keveredése. Hangosan kimondott, kendőzetlen megnyilvánulása az életnek. Az életnek és hallgatásnak. A figyelő utazó véletlen, szándék és akaratlagosság nélküli hallgatózása. A félelem és harag gondolatainak kihallgatása. Itt keveredik össze, ami emberileg megbocsátható és mégis megbocsáthatatlan. Kimondott, ezért ténnyé alakul a szó. Megmáshíthatatlan lesz, visszavonhatatlan. Az azonosulás egyre nehezebb. Egyre jobban összezavarodik az értékrendszer addig letisztult rendje. A hallgatóva hallgatózó utas tudat alatti gondolatszövevénye kivétel. Mások mondják ki helyette, amit ő eddig nem tudatosított. Mások félelmétől kezd félni. Mások szeretteiért kezd aggódni. A többi utas pedig az ő elhallgatott mon-

dattörédekeit használja saját gondjainak kimondására. Összekavarodnak, elsajátítódnak a gondolatok. Nincs egyéni igazság vagy tényállás. Egységessülnek a kilátástalanság feltevései. Elvesztődik és tompul az egyéni tragédia nagysága. Visszaverődik arcról arcra, szájról szájra, tekintetből tekintetbe a kérdésszövevény. És mindenki magyarázatot követel. *Az anyám csak úgy tesz, mintha meg akarna halni. Holnap lesz a tárgyalása, nem mentik fel, hogy is tudnák? Szóljon rá a gyerekére, az enyém, ha sírt, jól megráztam; nevelje meg! Egyre drágább. Egyre kilátástalanabb. Még meddig kell fizetni az ellátását? Maga nagyon szép, egy szuper csaj, higgye el magáról, ne álljon úgy ott, mint egy vakbélgyulladás.* És viszi a villamos, az újra és újra visszaverődő kérdések terjednek, dagadnak a jármű gyomrában. Visszaverődés, koppanás, pattogás. Aztán elnyelődik az összes, mikor az utasok leszállnak.

Rakpart

A hely, ahonnan elindulni, a hely ahova visszatérni lehet. A körüti lakásokba, a megvilágított, fehér éjszakákba. Visszatérni a menedékké lett városba. Mert nekem is „csordult szívem bálványa” lesz Buda és Pest – „te majd felismersz akkora / s engem megejt a régi álom”. Megismersz és megismerlek. Az álom újraképződik. A realitás alakváltozását eredményezi. Az álom alakulásával a mindennapok is alakulnak. A tények is képlékenyek lesznek. Az otthon fogalmisága is. Kérdéses lesz, mitől lesz az enyém, mitől a másé, mitől a miénk. Miért mondom, hogy hazamegyek, miért azt, hogy hazautazom. Mennyire érthetem meg az ideiglenesség állapotát. Mennyire a mások vándorlásszerű helyváltoztatását. Mennyire biztosak és megbízhatók a külső világ hajlékai. Mennyire biztonságos ragaszkodni az otthonosság érzetéhez. „Itthagytam lelkem, pénzem: / elég ok, hogy szeresselek.” Valóban elegendő ennyi indoklás a szeretéshez? A város kisajátító magatartása. A lélek eltulajdonítása. A megfosztás kiszolgáltatott állapota. Elegendő ennyi, hogy a város teljesen belefolyjon, átlüktessen a városlakó életén? Hogy bálvánnyá legyen vagy vágyképpé, vagy keresett otthonná, vagy ideiglenes fészekké. Elegendő-e ennyi a maradáshoz? Hogy végül összefűződjön és megszűnjön minden otthontalanság-érzet. Hogy végül összeérjen az, ami egymásban sokáig feloldhatatlannak tűnt. Hogy összezáruljon, egymásba forduljon. Hogy, ahogyan bennem is futnak, keresztelkednek egymással a körutak, ahogyan nőnek a falak, úgy a határ is mosódjon, összemosódjon a „zajnak, tudásnak városa”. Mosódjon bennem az otthon és az itthon. Mossa végül össze bennem a Duna.

Szabó Krisztina – Szabó R. Ádám

KIKÖTŐVÁROSI SÉTÁK – ROTTERDAMI PÁROS MÚZEUM-MUSTRÁ

Hollandia többi nagyobb városával ellentétben Rotterdam nem éppen a történelmi városközpontjáról vagy hangulatos, 19. századi házsorairól híres, hiszen a II. világháború kivételesen kegyetlenül sújtott le rá, a németek és a szövetségesek szinte teljesen porig bombázták és kifosztották. Egy nagyon tudatosan felépített Nagy Tervet követve, az ezredfordulóra Rotterdam újjáépült romjaiból, és mára szinte múzeumok tucatjai jelenítik meg, idézik meg archív fényképekkel vagy éppen „süllyesztik el” az egykor (és ma is, ismét) virágzó kikötőváros múltját.

És ezekben a múzeumokban a látogatók gyakran egymás kezébe adják a kilincset, de ha tömeg nincs is mindenhol, az embernek mégis az az érzése, hogy nagyon sokan töltik szabadidejüket kiállításokon.

Ennek egyik oka az lehet, hogy a holland kultúrában a képzőművészet az egyik legvirágzóbb ág, meg közrejátszhat a hihetetlenül kiszámíthatatlan időjárás is – melyik hollandiai lakos ne örülne, ha néhány óráig biztos lehetne abban, hogy nem zavarja meg az időjárás a tevékenységében – de, meglátásunk szerint, van még egy fontos tényező: a RotterdamPass.

Semmilyen fizetett hirdetésről nincs itt szó, és akár hasznosítható is lehet az ötlet: a RotterdamPass egy olyan „apró útlevél”, amely arra motiválja a környékelieket, hogy használják ki azt a sok lehetőséget, ami körülöttük van. A kis kártya felmutatásával az összes környékelmi múzeumba, gallériába, moziba ingyen látogathatsz el egy alkalommal (második, soka-dik alkalom pedig általában kedvezményes), emellett rengeteg rendezvényre, tanfolyamra, kikapcsolódási lehetőségre kaphatsz kedvezményt egy éven keresztül.

De ami számunkra a legérdekesebb a tagsággal kapcsolatosan: csak regisztrált rotterdami lakosoknak jár. Nem sok pénzt akarnak sok látogatótól,

hanem egy várost, amit ismernek a lakói, és amelynek látogatják az intézményeit, eseményeit. A csali nálunk is működött: az elmúlt időszakban három egymástól nagyon különböző múzeumot látogattunk meg, amelyekből egészen eltérő, majd összeálló képeket és villanásokat láthattunk erről a nagy múltú, mégis legókocka-szerűen új és csillogó holland településről.

Aki a jelenlegi Rotterdamra kíváncsi, és meg szeretné bámulni a tényleg kiállítóterembe illő városközpontot, madártávlatból, esetleg a modern, ipari tájat robogó szupervonataival, annak a Mini World Rotterdam múzeumban a helye. Egy hatalmas teremben miniatűrben kiterítve fekszik a város, jellegzetes épületeivel, hídjaival, a környező külvárosi és vidéki környezettel (ami a hollandoknál szinte szükségszerűen közel van egymáshoz, az ultramodern városkép fontos része a zöldövezetek beépítettsége, a városi élővilág megóvása, s ez valahogy mégsem egyenlő a kóbor kutyák és macskák hadaival). Egy befogadható, szobányi térben tekinthetjük át a műépítészet esztétikai szempontjain túlmutató, más szögből nem észrevehető összefüggéseit, érthetjük meg a forgalomvezetés virtuozitásának fontosságát a túlnépesedő 21. század városában, más szóval teljesen kimozdít a hétköznapi szemléletünkéből, és vezet rá az önmagunkon túlmutató reflexióra, a városi öntudat felerősítésére.

Az óriásként töltött időszakban más az időmérés szabálya: huszonnégy perc egy nap, így egy látogatás alatt többször is láthatjuk, ahogy az irodaházakban fel-, majd lekapcsolódnak sorra a lámpák, és fokozatosan lelassul a város, éjszakánként a forgalom (úgy a közúti, mint a vasúti) is komótosabb, személyszállítók helyett inkább teherszállítók járnak a várost és környékét, a látogató eszébe juttatva azokat a munkásokat is, akikkel nappali dolgozóként nemigen találkozik.

A nyári város lehangulatósabb kiállítása, a Lust for Life a Nederlands Fotomuseum (a holland nemzeti fotómúzeum) Ed van der Elsen nevéhez fűződő anyaga.

A holland fotós és filmes több mint negyven éven keresztül járta és fotózta a világot, főként az embereket. Elmondása szerint számára a legfontosabb, hogy átadja, az emberek hogyan formálták az életüket, illetve az hogyan formálta őket. Lényegtelen, hogy éppen Amszterdam, Párizs vagy Tokió utcáin fotózta a nyüzsgést, esetleg Indiában vagy Dél-Afrikában örökítette meg a különleges hangulatú, gyakran hátborzongató jeleneteket, a képeivel mindig eléri, hogy érezd, te is részese vagy a képeknek.

Az 1987-ben kiadott *Hallo! Een nieuwe Ed van der Elsen* (Jó napot! Egy új Ed van der Elsen) című fotóalbumában egy asszociációs játék se-

gítségével válogatta össze a képeit, így mesél történeteket az egymás mellé helyezett képpárosokkal.

Életrajzírói szerint nem vette túl komolyan magát, könyveiben többször vicces megjegyzésekkel, feliratokkal látja el képeit, időnként elszórakozott azok egyszerűségén. Pedig az életigenlés mellett a képein van minden: félelem, öregedés, fájdalom, gyász, és foglalkozik olyan kérdésekkel is, mint a rendezett házasságok, szexuális erőszak vagy diszkrimináció.

Van der Elskén kiterjedt munkássága (a kiállítás anyagát nagyjából 42 000 diából válogatta össze a kurátor, Frits Giertsberg) remekül fejezi ki a holland életérzést, legalábbis ilyen érzést kelt: képei színesek, jól informáltságról, nyitottságról tesznek bizonyosságot, és miközben alkotásai néhol átélhetőek a konzervatívabb néző ingerküszöbét, alapvetően egy morális hozzáállásról tanúskodnak.

A képek színes jellegét pedig nem árt külön hangsúlyozni, hiszen van der Elskén egyik legfontosabb stílusjegye, a színes fényképezés már akkor (az ötvenes években) uralta munkásságát, amikor a technika máshol még alig volt elérhető. A színek használatában korszakalkotó fényképész elmondása szerint dokumentarista szándékú képei a színek erejével a valóságot erőteljesebben képesek visszaadni, mint fekete-fehérrel, így egész élete során hű maradt kedvenc technikájához.

A Maritiem Museum – a kikötőváros tengerészeti múzeuma – egy olyan állandó kiállítással kecsegtetett, amelynek a köszöntővideóját kétszer is megnéztük, nehogy valamit elrontsunk.

A kiállítás első felében tudatják a látogatókkal, hogy mostantól ők tengerész-gyakornokok saját, névre szóló azonosító kártyával, hozzáférési jogokkal és (félkomoly) kötelességekkel. A feladat: felderíteni a különböző energiaforrásokat, és minél jobban megismerni őket, hogy jól teljesítsünk a gyakoronoki tesztünkön.

A friss gyakoronokok munkavédelmi felszerelésben (igény esetén gumicsizmában is), a bevezető videóban látott vészhelyzetek miatt még mindig enyhe gyomorideggel küszködve, óvatosan megközelítik a lépcsőt, ahonnan feltárla a falra „festett”, folyamatosan változó tenger világítótornyostul, viharostul. Néhány projektor, stratégiaileg elhelyezett hangszórók és jól beállított légkondicionáló berendezés – a technika teljesen elérhető, de tudni kell jó érzékkel használni.

Márpedig a Maritiem Museum kurátorai értettek a dolgukhoz, felnőttek számára is teljesen élvezetes végigmenni a múzeum által felállított, szó szerint játékos tanulási fázisú tudáspróbán, amelynek végén az ember egy

kifejezetten kiterjedt értékelést kaphat saját teljesítményéről, külön pontozva a kreativitás, reflexek és még vagy egy tucatnyi rubrikát. Építhetünk és irányíthatunk hajót, olajat fúrhatunk, vagy megpróbálhatjuk megtalálni a tökéletes helyet egy hipermodern szélmalomnak egy makett segítségével. Ez utóbbi, mint kiderült, korántsem olyan egyszerű feladat, mint amilyennek elsőre tűnhetett, ha éppen rossz helyre tettük le a megépítendő szél-erőművet: híradó-bejátszásokat nézhetünk a döntésünk politikai vagy éppen gazdasági hatásáról, de előfordul, hogy a malmunk ellen tüntetők üzennek nekünk.

Egyéb „komoly” munkára is játékosan készít fel a múzeum némely játéka, például egy teljes hajónyi szállítmány összeállításáról, majd az általa megtett útról is rendelkezhetünk, szem előtt tartva a rendelkezésre álló időt, illetve a leggyorsabb útvonal alapján történő bepakolási sorrendet. Ugyan tízévesnél fiatalabb gyerekek számára volt kitalálva az egész prezentáció (van kezdő verzió, de bárki választhatja a haladót is), de mire egy gyerek sikeresen teljesít minden feladatot, egy kisebb szállító- vagy termelőcéget is el tudna igazgatni. Mondanánk, hogy az iskola óta nem szórakoztunk ilyen jól vizsgázás közben, de igazából akkor egyáltalán nem szórakoztunk.

Miután sikerült teljesíteni a feladatokat, a tengerfenékre visz a lift, ahol továbbra is az energiaforrásokat szemléltetik, mindeközben meg az érkeink majdnem biztosak abban, hogy tényleg víz vesz körül, mi meg csak egy burokból szemléljük a vízi világ zajlásait.

Mielőtt elhagynánk a kiállítást, egy szavazókörzetben találjuk magunkat: felsorakozva néhány szavazófülke, és ha közelítesz hozzájuk, életnagyságú képernyőről kezd el beszélni hozzád valaki(k). A jelöltek innovatív ötleteket sorakoztatnak fel, amelyek között akad komoly szakember munkája és iskolás csoport aranyos ötlete is, a közös az, hogy a környezetünket szeretné védeni a különböző veszélyektől. Miután pedig kellően informálnak érzed magad, ténylegesen is szavazófülkébe vonulhatsz, és dönthetsz, hogy szerinted melyik akció érdemli meg legjobban, hogy komoly anyagi támogatásban részesüljön.

A nagyvilági dolgok után közelít a kép: ha a kijáratnál betáplálsz, hogy milyen tevékenységeket végzel milyen erőforrásokból és milyen gyakorisággal, a gép kiszámolja, hogy mennyit fogyasztasz, és tippeket ad, hogy mivel tudnád csökkenteni a fogyasztásodat, de tovább folytatva a „felnöttes” játékokat, egy nagyon ötletes és egyszerűen felépített csőrendszer segítségével arról is szemléltetést kaphatunk, hogy különböző tényezők hogyan befolyásolják a világpiac alakulását és (például) az üzemanyag árát. Jól meg-

tekernéd az infláció csövét szabályozó szelepet? Jó móka lehet, de a gazdaság kissé megsínyli. Egy vízvezeték-rendszer összetettsége talán leegyszerűsítő modell, de jól mutatja a gazdasági és politikai összefüggések kérelhetetlenségét és törvényszerűségeit, ezeket pedig sosem árt elég korán megtanulni és ténylegesen megérteni.

Első látásra a három kiállításban annyi a közös, hogy mi, egy éve itt élő, besimulni látszó turisták kinéztük magunknak a város legnépszerűbbjeinek listájáról. Bár ebben is van igazság, az összkép végül is azt mutatja, hogy ez a három anyag tud összeömlesztve is működni, mert kicsit ilyen a város is: együtt a sci-fi látkép a mézeskalács-házak mellett, a banki szektor a művészek által belakott utca mellett, szélmalomok a felhőkarcolók hátterében.

És közös bennük, hogy legalább annyira készültek a helyiek, mint a turisták számára. Hollandiában amúgy is jellemző, hogy szinte ódzkodnak az angol feliratoktól a mindennapi dolgok során (még az amúgy turistatenger által már teljesen elárasztott Amszterdamban is ritkán találni angol nyelvű eligazító-táblát), megelégednek azzal, hogy szinte mindenki (nem túlzás, az ország nagyjából 95 százaléka) jól beszél, de legalábbis ért angolul, és válasszol, ha kérdezik.

Az általunk meglátogatott múzeumok sem annyira nyelvileg, „magukat jól eladva” próbáltak keveset mutatni jó sok angol felirattal (ami, valljuk be, egyre inkább olcsó kiállítás-betegség), sokkal inkább a cselekvésre, a személyes élményre, egy-egy téma kapcsán érzékekre (is) ható elmélyülésre. Tudják, hogy a tényleges tanulás úgysem a múzeumokban zajlik, de az arra fogékonyak érdeklődését sikerrel kelthetik fel.

Egy szakma izgalmát, egy város áttekinthetőségét és befogadható vizuális élményét vagy éppen egy korszakos alkotói világot úgy bemutatni, hogy az önmagánál többet mondjon, nem éppen könnyű feladat, de amíg ezek a helyek tele vannak négy-öt tagú családokkal, akik láthatóan rutinosan járnak be az emeleteket, mindegyik korosztály megtalálja a maga részét, az őt megérintő technikai csafintáságot, egyszerű, analóg fényképet vagy éppen realiztikus miniatűr figurát, talán nem is teljesíthetetlen. A helyieket kiszolgáló, minden múzeumot és kiállítást összefogó RotterdamPass (és számos más holland városban ennek helyi megfelelője) s az általa kínált, számos ingyen megtekinthető akció már gyerekkortól bekapcsolja a helyben születetteket és lakókat a kulturális élet körforgásába, és még azelőtt kineveli a maga civilizált turistáit, hogy elhagynák választott vagy éppen szülővárosuk határait.

PROKRUSZTÉSZ MŰHELYE

Kovács Tünde

ZILAH; TAVASZ, KÖLTÉSZET

Az utóbbi hét-nyolc évben sokszor azért is vártam a bolondos áprilist, mert elhozta a *Költészet tavaszát* Zilahra, vagy éppen az iskolába: kortárs költőkkel, írókkal, szerkesztőkkel, „versemberekkel” lehetett ismerkedni, beszélgetni.

Egy-egy ilyen alkalommal látogatott el Zilahra többször is Halmosi Sándor, Jász Attila, Kiss László (a *Versmondó* szerkesztője), Weiner-Sennyey Tibor, Demény Péter, Doru Pop, Terék Anna a líceumunkban is rendezett különleges, interaktív, elevenen mélységes és ugyanakkor kötetlenül vidám magyarórákra. Azon túl s azzal együtt, hogy alkalmunk volt őket az iskolában látni, hallgatni, mindig megteremtettünk egy vagy több játéklehetőséget is: közös versírás (nemcsak a diákok és a meghívott szerzők közös tollpróbája volt ez: a fizika, földrajz, képzőművészet, zene vagy a testnevelés szakos kollégák is társultak), diákok vezette író-olvasó vagy éppen közös improvizálás Doru Poppal... Felejthetetlen élmények azóta is.

A diákok számára külön izgalmakat hozott mindig a fesztivál vers- és prózamondó vetélkedője, s ezt csak fokozta-kiegészítette a magyar-román költőtálalkozón elhangzó, a kétnyelvű antológiában közölt alkotások fordításainak a tolmácsolása, hiszen ezeket versmondó diákok olvassák fel minden évben: izgulnak, de edződnek is, még közelebb kerülnek a parnasszusi tüzekhez: nem egy közülük ifjú tehetségként azóta már saját versekkel is jelentkezett és publikál – többek között a fesztivál antológiájában. (Ez a története egykori tanítványaimnak, Antal Krisztiánnak és Molnár Andrea-nak is).

Egy olyan, jövőre huszadik születésnapját váró, különlegesen egyedi erdélyi fesztivál ez, amely nagyon sok kultúraszertető embert szólít meg, csalogat el Zilahra, majd kapcsol össze, vagy éppen teremt: barátságok, lehetőségek, zsigeri tapasztalatok születnek általa, miatta, érte. A kulturális párbeszéd erősítésére különböző jellegű tevékenységek, rendezvények kap-

csolódnak minden évben a román–magyar költőtalálkozókhoz, vers- és prózamondó vetélkedőkhöz: kerekasztal-beszélgetések (az utóbbi három évben Demény Péter és Halmosi Sándor moderálásával meghívottként itt járt Visky András, Ioan Groșan, Lakatos Mihály, Doru Pop, Egyed Emese, Radu Pavel Gheo), képzőművészeti kiállítások, kirándulások, sok-sok kötetlen beszélgetés.

Az első, őskiadásnak tekinthető kétnyelvű költőtalálkozót Szabó K. István rendező szervezte meg Zilahon az EMKE-házban még 1996-ban, diákként. Erről a sok kezdeményezésben bővelkedő korszakáról ő így mesél: „1994 körül lettem aktív tagja a Cenaclul Silvania írói társaságnak (pár éven keresztül aktívan, néhány versciklus erejéig). Számomra ők voltak a szellemi család. Aztán 1995-ben, hiánypótló szándékkal megalapítottam a Transz-Forma magyar irodalmi műhelyt, ahol helyi magyar nyelvű írók mutathatták be a műveiket. Ezekre az ülésekre elhívtam a román alkotó kollégákat is. Azt hiszem, így született meg a gondolat, hogy valamiféle közvetítő szereppel közelebb hozzam egymás költészetének a megismeréséhez a két szilágysági társaságot (magyar és román). Még diákként kezdtem el fordítgatni a verseket, és 1997-ben jelent meg ez a kétnyelvű kis kötet (Szabó Vilmos grafikáinak illusztrációival) Fehér-fekete címmel (román szilágysági költők magyar nyelven).”

Az ötlet születése és érlelődése után aztán 2001-ben indult a *Költészet tavasza* fesztivál Szőke Anna, kisebbségi kulturális referens és Cristian Contraș, a Szilágysági Népi Alkotások Házának igazgatója kezdeményezéseként, később Daniel Săuca, a Szilágysági Művelődési és Művészeti Központ igazgatója és a *Caiete Silvane* folyóirat főszerkesztője s egy egész csapat szerveződött a rendezvény irányítójává, amely egyre erősödött, bővült, egyre ismertebbé s elismertebbé vált. Lelki és anyagi támogatókat találtak, méltó tereket és értő közönséget is.

Nagyon sokat segítettek az ország- és megyehatárokon átívelő szervezésben, a rendezvény színesítésében a 2009-ben elhunyt képzőművész, Szabó Vilmos, a nemrég elhunyt Fejér László, a *Hepehupa* művelődési folyóirat volt főszerkesztője, a néhai Kerekes Edit, Kiss László, a Versmondó főszerkesztője, a Magyar Versmondók Egyesületének elnöke, a fesztivál magyar nyelvű vers- és prózamondó vetélkedőjének elnöke, továbbá rendkívül önzetlenül Józsa László, a *Szilágyság* hetilap volt főszerkesztője, Halmosi Sándor Budapestről, Demény Péter Marosvásárhelyről és Szabó Attila képzőművész (ő több ízben és jó ízzel-hozzáértéssel tolmácsként is közreműködött).

A fesztivál résztvevői, a versmondó diákok, a meghívott költők, írók s a kiállító képzőművészek, valamint a szervezők is meghívást kaptak, s el is jutottak több fesztiválra, kiállításmegnyitóra, vers- és prózamondó versenyre: a győri Radnóti Miklós Nemzeti Vers- és Prózamondó Versenyre, életre szóló élményeket és barátságokat teremtett számukra Szeged, Vasvár, Kapuvár, Tatabánya, Budapest, Szentendre és Bécs is.

Megkérdeztem Daniel Săucát, melyik az a tíz kulcsszó, ami eszébe jut a fesztivállal kapcsolatosan, szólancát (románul) idézem: „Szóke Anna. Cristian Contraș. Kerekes Edit. Fejér László. Poezie. Prietenie. Vin. Traduceri. Comuniune. Lecturi publice. Conferințe. Întâlniri cu elevii din licee. Antologia bilingvă „Primăvara poeziei/A Költészet Tavasz”. Expoziții de pictură. Caiete Silvine. Hepehupa. Concursuri de recitări. Centrul Culturii Tradiționale/ Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Muzică. Kiss László.”

Arra a kérdésemre, hogy mit jelentett és jelent számára a *Költészet tavasza* szervezése, elmondta, hogy elejétől fogva támogatta az ötletet, 2011 óta pedig szervezője és anyagi támogatója is a fesztiválnak a Szilágy Megyei Művelődési és Művészeti Központ igazgatójaként, s a lelkes román szervezőcsapat állandó tagjai Ion Pițoiu-Dragomir, Marcel Lucaciu, Viorel Tăutan, Viorel Mureșan. Vallja, hogy ez a fesztivál az egyetlen jelentős román–magyar kulturális rendezvény Szilágy megyében, országos szinten is rendkívüli. Idézem a szavait: „A román–magyar párbeszéd rendkívül fontos. Jó a Vers égisze alatt találkozni. Főleg a Vers égisze alatt jó.”

Egy lenyomatként-visszajelzéseként arról, hogy mivé terebélyesedett ez a szép művészeti fesztivál és találkozó, hadd álljon itt egy résztvevő, Tóth Gergő, a zilahi Gheorghe Șincai Tanítóképző tizedikes diákjának írása egy 2019-es rendhagyó magyaróráról:

„(...) egészen az idők végezetéig, most.” (Jász Attila)

Egy örök Most

A XIX. Költészet Tavasz Fesztivál keretén belül 2019. május 9-én, csütörtökön 11 órától a zilahi Gheorghe Șincai Tanítóképzőben megrendezésre került egy rendhagyó irodalomóra, melynek meghívottai Antal Krisztián (Zilah, Kolozsvár), Demény Péter (Marosvásárhely, a Látó szépirodalmi folyóirat szerkesztője), Halmosi Sándor (Budapest), Jász Attila (Tatabánya, az Új Forrás főszerkesztője), Molnár Andrea (Désháza, Kolozsvár) és Terék Anna (Budapest) költők voltak.

A beszélgetést és az azt követő műhelyfoglalkozást Kovács Tünde magyartanárno vezette. A kezdeti feszültség feloldásában egy nyitójátékként értelmezhető flashmob játszott nagy szerepet. Az ezt követő beszélgetés alapötleteként minden költőnek mondania kellett valamit jelenlevő társairól. Így derült fény olyan érdekességekre, mint amilyen például Molnár Andrea első versének története, amelyet azért „kellett megírnia”, hogy ne kapjon egyest, amiért „nem tudott viselkedni magyarórán”, Halmosi Sándor igencsak pörgős autóvezetési stílusa, Jász Attila dzsessz-rajongása, valamint született egy új mértékegység is, amely a „Terék Anna” elnevezést kapta, tekintve, hogy a költőnő meglehetősen terjedelmes műveket tud felmutatni. A két igen fiatal, éppen kibontakozó költő, Krisztián és Andrea költészetére nagy hatással volt Demény Péter, aki, akárhányszor csak hozzá fordultak, mindig őszintén fogalmazott meg építő jellegű kritikákat kettejük munkáiról. Krisztián szavait tolmácsolva, életében van még egy Péter, az egykori Akkezdet Phiai banda tagja, Závada „Újonc” Péter, akinek hatására elkezdett Krisztián verseket olvasni, majd írni – a magyartanárnője, Szabó Katalin ösztönző gesztusai mellett. Terék Anna, akit egyébként Halmosi Sándor fedezett fel, kedvesen, mosolyogva beszélt igencsak kínos, Demény Péterhez kapcsolódó első élményéről, hiszen hajdanán egy felháborodott levelet írt a szerkesztőnek, mivel elmondása szerint átírták a beküldött versét. Ebben csupán annyi hibáztatott, hogy Anna maga írta át az ominózus verset, tehát a szerkesztőség semmiféle módosítást nem végzett rajta. Szerencsére ebből nem alakult ki konfliktus, hiszen tévedni emberi dolog. Többen hangsúlyozták az egyébként 2002 óta rendszeresen meditáló Halmosi Sándor megbízhatóságát, kitartó ambícióját, valamint a matematika hatását a költészetre. Halmosi Sándor költői élete „mögött” informatikusként dolgozik, ennek a kapcsolódásnak a különös fényében a precizitás és a pontosság jellemző verseire, viszont külön kitért arra, hogy mennyire „fel tudja borítani a rendszert” az, ha valami újat próbál ki. Korábban járt már iskolánkban, akkor a közönség által megadott szavakból kellett verset írnia, tehát improvizálásra „kényszerült”, és az ő szavaival élve, ez akkor átszakított benne egy gátat, rájött arra, hogy máshogy is lehet írni. Ez a vers a legutóbbi kötete, a Lao-Ce szenvedélye egyik költeménye. Halmosi Sándorhoz hasonlóan Jász Attila is felhívta a figyelmet az ilyen jellegű improvizációk előnyeire, hiszen az ember az ilyen „szorult helyzetekből” sokat tud tanulni.

Ezek után minden költő felolvasott egy-egy verset, avagy hármat, amint tette azt Krisztián, az elsőéves egyetemi hallgató, aki az egyik szesszió alatt írta meg a Blokk-verseket.

Az irodalomóra befejező mozzanata műhelymunka volt, Ady Endre „Sem utódja, sem boldog őse...” kezdetű versének egy-egy sorát, részletét kellett kiragadnunk, majd továbbírunk a költővel, hat csoportba szerveződve. Halmosi Sándor csoportjának tagjaként megfigyeltem, hogy mily gyorsan össze tudja illeszteni a sorokat, és hogy mennyire találó címet tud adni egy-egy költeménynek, így született meg a Zweisam című versünk:

Erdei Ádám – Halmosi Sándor – Ioan Beatrix – Kozma Barbara – Pop Sándor – Püsök Eszter – Szabó Kolos – Tóth Gergő:

ZWEISAM*

Lennék valakié

Lennék valaki.

Csak csend legyen.

Bárhová megyek, egyedül megyek

Rád gondolva.

És arra, hogy hány Pilinszky

Egy Terék Anna.

Zavar ez a zaj,

Hogy nem mellettem vagy.

Zavar a fény,

A csend.

Egy angyal mosakszik benne.

A rendhagyó irodalomóra után biztos, hogy minden résztvevőnek bőven volt, van min törnie a fejét. Köszönjük!

Tanárként és résztvevőként egyaránt remélem, ez a fesztivál megmarad, eljön a huszadik születésnapja is.

Codău Annamária

„FEKSZEL ÖRÖK
TENGERFENÉKEN”FEKETE VINCE: SZÁRNYVONAL. MAGVETŐ KIADÓ,
BUDAPEST, 2018.

Különlegesen szomorú és szép kötet a *Szárnyvonal*, amely ugyan sok támpontot nyújt önmaga olvasásához, értéséhez, mégis igényli az intenzív odafigyelést. Hisz titkokról van szó; a szó szoros értelmében egy titkos szerelem alakulásának foszlányai vonulnak végig a kötetben, de egészében ennél tágabban kívánnak a versek valamit tetten érni: ahogyan az együttlétek, majd a hiány és a magány nyomot hagynak a tér-idő érzékelésében, és ahogyan a beláthatóban ott a beláthatatlan is.

Az érzékelést a perspektívák váltakoztatása miatt nem lehet egyetlen szubjektumhoz kötni, az elbeszélői tudat, bármilyen számban vagy személyben szólal meg, nagyrészt mégis a pár közelében marad. Erről a párról, szerelmükről tulajdonképpen alig tudunk valamit, azonkívül, hogy mindkét részről házasságtörő viszonyról van szó; ezt a tényt, illetve a szenvedélyesség fokát hangsúlyozzák verscímeikben megidézett irodalmi „minták” Anna Kareninától Bovarynéig, a legerősebb analógiát mégis a kötet első szövegének tekinthető, *Sz. L. és K. E.* cím alatt csupán egy párszavas Szabó Lőrinc-i mottóból álló „írás”, illetve a könyv további részében is itt-ott előforduló utalások, olykor *A huszonhatodik év* szonettjeire emlékeztető mozzanatok, motívumok adják. Mégsem Szabó Lőrinc és Korzáti Erzsébet történetét olvassuk, de az ismerősség és titokzatosság játékba hozása alkalmas arra, hogy a fókusz ne sajtájtítsa ki ez a szál. A *Szárnyvonal*ban végigkövethető szerelemnek még egy aspektusát ismerjük: a helyszíneit. Erdei séták barlangok, patakok, tisztások, tavak környékén, olykor a hely konkrét megjelenésével (például az erdélyi Bálványos-környéki Büdös-barlang és madártemető), ahol a szemlélődés az alapvető tevékenység. Emellett idegen városok éttermei, templomai, szállodái, zsúfolt vagy épp éjszakai utcái is cinkosok-

ká válnak. A kötet „hivatalos” ismertetője és az eddig megjelent kritikák is egyaránt jelzik azt az újítást, amelyet a tájköltészet tekintetében hoz.^{*} A természet éli a saját életét, az ember is benne, összefonódásukat az asszociációk, a hasonlatok teszik láthatóvá. A „fák strázsálnak, / mint valami mozdulatlan, fekete fal” (17.), a nap „mint egy hatalmas aranylabda” (25.), máskor a természeti elem lesz a hasonlító: a szerelmesek úgy várják egymás leveleit, „mint a szomjas föld az esőt várja” (33.). Ezek a versek nem sajátítják ki a tájat, nem igyekeznek meghódítani, és a természet sem „tükrözi” az emberi lelkiállapotokat; a patak vizében is a fizikai törvényszerűségek következtében köszön vissza a tekintet: „Mint az arc, ami a patak tükre ráhull. Mint az arc, / ami a levelek súlyával lassan elmerül. Aztán / a végtelenül hosszú percek, s a víz néma tükre csak. / Rajta a moccanatlan szem, ami nézi. / Meg se rezdül a homlokon a ránc, a száj körül a két vékony, keskeny / árok.” (52.) (Egyébként a víz, a tó, a hullám mélylélektani szimbolikáját is kiaknázzák a szövegek.) Ennek ellenére a táj mindig kicsit más, hiába állandó elemei a leíró felsorolásoknak a fák, a tisztások, a patakok, az áfonya és a gomba; ez a „másság” az idő és a mozgás következménye: egyrészt az objektív idő múlása okozza például az enyészetet, a természet saját változásait, ciklusait, másrészt tehát az ember *percepciója* más a tájról saját érzelmi állapotának eredményeként: „Mint aki kiábrándult az örökkévalóságból, / úgy nézte a hegyet; valamikor a legnagyobb volt, most / kicsinek, öregnek, roskadtnak tűnt” (50.), olvassuk a *Visszaútban*. A szerelmi viszony felfüggesztése után pedig az egykori együttlétek helyszínei a hiány helyeié válnak, melyeket immár az idegenség érzése leng körül. Azokra az elhagyott tájakra vagy városrészekre, amelyek valamikor az elvonulás lehetőségét biztosították, most „a mégis levés, / a mégis létezés, mégis araszolás céltalanságának, / hiábavalóságának, kietlenségének, ennek a szerencsétlen / és hiábavaló létezésnek lebegő szelleme csukódik” (56.). Amikor valamilyen másik szféra felé való átjárást vélünk benne felfedezni – az *Ingó-lápban* a barlang a „pokol bejárata”, és ugyanakkor a környezet „mesebeli” –, a táj mégsem mitizálódik, hanem anyagszerűségében jelenvaló.

A kötet érzelmi íve a szerelmi viszony lezárulásának folyamatát követi, a ritkuló találkozások, az áruulás pillanatát, az elválást a távolság, a hiány

^{*} Lásd részletesebben pl. Konkoly Dániel: Mi van a mélyben? *ÉS*, LXIII. évf., 2. sz., 2019. jan. 11., ill. Melhardt Gergő: Szárnyvonalon, csak oda. *Litera*, 2019. márc. 9., <https://litera.hu/magazin/kritika/szarnyvonalon-csak-oda.html>, utolsó elérés: 2019. szept. 1.

és az idő kitöltésének kísérleteivel, depresszív hangulatával, hogy a tetőpontjává váló *Cété* után *A világ újra* beletörődött, tárgyi és érzelmi leltárjával záruljon. Még a *Philemon és Baucis* című vers is, bár megidéri a mitológiai, öreg szerelmespár istenek által jutalmazott történetét, magában hordozza a közös jövő képtelenségét. A közös történet folytathatatlansága visszafele a kötetcímben szereplő, más vasútvonal által nem metszett kiágazást jelentő *szárnyvonal* szóból is kiolvasható. Mi több, a „valódi végkifejletek” elmaradását már a harmadik vers is megjósolja, amely *Széljegyzetek I.* címmel Dsida Jenő *Tíz parancsolatának* hiányzó V. részét írja meg. „Recscsen, majd széttörök középen” (10.) sorát a kötet egészének viszonylatában értelmezhetjük a szerelmi viszony megszakadásaként, ettől a kontextustól függetlenül pedig több interpretációs irány nyílik, az agyban silbakoló vírusölő program betegségmetaforaként is működhet. Dsida befejezetlenül maradt ciklusát Fekete ezenkívül még két saját darabbal egészíti ki, a három „széljegyzet” szerkezetileg hangsúlyos pozícióban való elhelyezése (a kötet elején és végén, illetve az ötödénél) szintén jelzi fontosságukat a könyvet átfogó jelentésképzés tekintetében. A *Széljegyzetek II.* a ciklus VII. verse helyett áll, a létezés mulandóságát és jelentéktelenségét írja meg, amelyre azonban a „hullámzó Örök belsejében” (23.) itt még nem lel vigaszt; a *Széljegyzetek III.* címűt, a kötet utolsó előtti versét már átszellemíti a Dsida-féle, létezés iránti szeretet („mégis jó ez”) és az áhítat, ami a kötet reménytelenül borús tónusai közül kiszüremkedve nemcsak egy emelkedettebb kötetzárlatot készít elő, hanem a „tiéd marad már mindörökre” (98.) megállapításával a megélt időt kapcsolja össze az örök idővel.

Nagyon szorosan együttműködnek tehát a könyv versei, a történet egy-egy stációját is jelölik, s talán egy idő után túlzottan is hajlamosak lehetnénk csak a szerelmi szálnak avagy annak értelmezésének alárendelni mindegyik darabot – ezzel pedig lehet, hogy több értelmezési szárnyvonal lehetőségét zárnánk el. Fekete azonban megelőzi ezt elsősorban azzal, hogy önállóan is működő és igen jó verseket alkotott, mint az említett Dsida-továbbírások esetében láthattuk, másodsorban pedig a kötet kiegyensúlyozottságával. A tárgyilagosság–szenvedélyesség skálájának majd minden pontjára találunk verset, a legszárzabb-enciklopédikusabbnak tűnő, mégis allegorikusan (pl. az általában vett emberi viselkedéssel, törekvésekkel megfeleltethető módon) olvasható *A fenti szféra*, (*Myrmeleon formicarius*) és *Dinamika* címűektől a talán legtúlfűtöttebb *Anna Karenináig*. Nemcsak kötetbeli jól kiszámított elhelyezésükkel, de forma- és ritmusbeli sokféleségükkel is megteremtik az előrehaladás tempójának változásait. Tér és idő koordiná-

táinak és a benne szereplők tekintetében pedig hol az azonosíthatóság, hol az egyetemesség felé tolódik a hangsúly, s a perspektíva ilyenén tágításában is funkciót kapnak a mitológiai, illetve a jelölt vagy jelöletlen, az *Ómagyar Mária-síralomig* visszanyúló utalások és idézetek. Az irodalmi hagyomány játékba hozása egyszerre rövidítheti az időbeli távolságot múlt és jelen között, és teheti explicitté azt, így még egyértelműbbé válhat, hogy az alkotás eleve az idővel foglalkozik – ahogyan a *Szárnyvonal* is. Főleg az említett Dsida-továbbírások mélyülnek el az időről és ennek kontextusában az emberi lét jelentéktelenségéről, végtelenségéről szóló meditációkban, nyitva ezáltal egy „túlabb” dimenzió felé. A szerzővel készített interjúkból tudhatjuk, hogy a kötet sokáig a „Kizökkent idő” munkacímen futott. Az azonos című vers vallomás, amely az együtt és a külön töltött idő szubjektív megéléséről szól, de több helyen is megfogalmazódik ennek az időnek a milyensége, a „lopott idő” (35.) „szinte végtelenített, összehangolt pillanatban” (44.), ezzel szemben a kötet második felében az egyedüllét üres idejét kitöltő tevés-vevés is tematizálódik.

És hogy az idő nemcsak az emberek közötti viszonyban, hanem a tájban, a térben is nyomot hagy, az enyészetet, omlást leíró nosztalgikus mozzanatokon túl nyelvbe kódoltan is látszik: „A múltba ingázni vissza” (26.). Tér és idő a mozgásban kapcsolódnak össze, így ágyazódik be a szövegekbe a vonatozás, valamint a vasút-metafa is. Amint a *Szárnyvonal* című vers összegzi: „úgy állt össze, egyetlen nagy egésszé a világ. / És az, ami ebben a történetben az én időm, az / én terem volt. Szárnyvonal: az voltam neked.” (64.)

Amik Annamária – György Andrea

ÍNYCSIKLANDÓ IDŐTLENSÉG

NARINE ABGARJAN: *ÉGBŐL HULLOTT HÁROM ALMA.*

FORDÍTOTTA: GORETITY JÓZSEF. TYPOTEX, BUDAPEST, 2019.

AA: Ismét egy oroszul író fiatal posztszovjet írónőt választottunk, aki ráadásul női szereplők köré szövi a történetét. Az örmény Anatolija élete sokban hasonlít a tatár Zulejkáéra.

GyA: A regény fülszövegéből megtudható, hogy az örmény származású szerző ősei a vitatott hovatarozású kaukázusi tartományból, Hegyi Karabachból származnak. Vélhetően itt, a magas hegyek között található isten háta mögötti faluban játszódik le a regény cselekménye. Ha nagyon ragaszkodunk hozzá, akkor ennek a több generációs család-, illetve falutörténetnek nemcsak a földrajzi, hanem az időkoordinátáit is be tudjuk tájolni, hiszen utalás történik például a szovjet hatalomátvételre, az örmény népirtásra vagy a világháborúkra, csakhogy ezek nem segítenek bennünket az értelmezésben. A konkrét tér- és időjelölők ellenére ugyanis mitikus történettel állunk szemben.

AA: Erről a műről is elmondható, ami Vodolazkin regényeire jellemző, hogy egy „nem történelmi” dimenzióban játszódik a történet. Az idő játék: bár van a történetnek egy jelenben zajló kerete, azt visszaemlékezések, álmok tarkítják. A jelen nem lineárisan követi a múltat. A „lét ritmikuságába” belefér az, hogy a menyasszony halálakor felcserélik a gyász és a nász sorrendjét. Az, hogy a falu lakóinak képét anekdotákkal rajzolja meg, még inkább fokozza a mitikus hangulatot.

GyA: Pedig az írónő szemmel láthatóan nagy munkát fektetett a dokumentumgyűjtésbe: hitelesnek tűnő, részletes leírását találjuk a népszokásoknak, a viseletnek, az ínycsiklandozó, hagyományos örmény ételeknek. Komplet menüsorokat mutat be, az alapanyagok beszerzésétől az elkészítésén át a tálalásig.

AA: A regény leírásai megmozgatják az érzékeket: frappánsan életre keltik a keleti íz- és színvilágot. A természet ábrázolása is igen eleven. A pajkos, sodró lendületű stílus már az első mondattal megragad. „Pénteken, nem sokkal dél után, amikor a nap átbukott a zeniten, és méltóságteljesen a völgy nyugati széle felé gördült, Szevojanc Anatolija lefeküdt meghalni.” Nem viszi túlzásba a jelzőket, de azok találók és ropogósak. Hogy mindezt egyszerre gördülékenyen magyar és egzotikusan idegen hangulatú szövegben élvezhetjük, a fordító munkáját dicséri, de Goretity Józseftől nem is vártam mást.

GyA: Metaforikus olvasatot kínál a szerteágazó cselekmény minden egyes mozzanata, de leginkább a fősodor: az idős szülőktől fogant gyermek születésének az elbeszélése, amelyről rögtön egy bibliai párhuzamra, Izsák születésére asszociálunk.

AA: Nem csupán az öregkori szülés bibliai motívumát szövi bele a regénybe. Az egyiptomi csapásokat idézik a falut érő sorozatos nehézségek: éhínség, aszály, árvíz, villám sújtja őket.

GyA: És a sor folytatható. Az első emberpár teremtése is kiolvasható a történetből, hiszen a kizárólag öregekből álló, kihalni készülő faluban mégiscsak születik egy kislány, és visszatér az egyik leszármazott a kislával.

AA: Az a gondom, hogy erről a roppant élvezetes olvasmányról meg tudok fogalmazni „szép” gondolatokat, de úgy érzem, nem tudok rátapintani a lényegre.

GyA: Talán érdemes a regényt, Andrei Pleșu kifejezésével élve, a nagy orosz kérdésre (mi az élet értelme?) választ adó példázatként olvasni. A haszid történetekhez hasonlóan gyógyító történetet beszél el, amely a fejezetek címeinek megfelelően (*Annak, aki látta. Annak, aki mesélte. Annak, aki hallgatta*) generációkon át gyógyítja elsősorban azt, aki látta, azaz szemtanúja volt a történeteknek, de azt is, aki elmesélte a szemtanú történetét, végül pedig azt, aki meghallgatta a továbbadott történetet.

AA: Így van, a három nagy fejezetcím megragadja az emberi kommunikáció időn átívelő dimenzióit. Szinte örömhírként hatnak, ha a regény címével egybeolvassuk őket. Az égből hullott ajándék nemcsak azt örvendezteti meg, aki előben látja a történéseket, hanem továbbgyűrűzik azok számára is, akik továbbadják, és azok számára is, akik hallomásból tudnak róla. Ilyen mesélő Nasztaszja is, aki lerajzolja a falut. Ábrázolásából elmarad az öregség, az elmúlás, mintha az időtlenségben élnének.

GyA: A mágikus realista szövegekhez hasonlóan, Narine Abgarjan regényében a természetfölötti és a hétköznapi közötti határok elmosódnak.

A természetfölötti elem a valóság szerves részeként jelenik meg: az élők magától értetődően elegyednek szóba a túlvilágról visszajáró szeretteikkel vagy éppen az angyalokkal, hófehér pávakakas őrzi egy kisfiú életét, az egyik ház falán keletkezett repedést lehetetlen kijavítani, Szevojanc Anatolija pedig hatvanévesen egy gyermeknek ad életet.

AA: A természet és a környezet pedig tükrözik az ott élők életének alakulását. A fehér pávakakas olyan, mint Dorian Gray portréja, átveszi a gyermek testi satnyaságát, s miközben a gyermek megerősödik, a tollazat hamuvá változik.

GyA: Az archaikus faluban ég és föld összeér, ahogyan ezt az egyik szereplő misztikus élményének érzéki ábrázolása is mutatja. „Vano valósággal érezte az ég könnyű lélegzését, mely alacsonyabbra ereszkedett, mint a hegyek, kitarta az ablakokat, behatolt a házba, bölcsőformára fonta össze kezét, belefektette a cármadár szikrázó lelkét, felemelte a magasba, és könnyű fahéj- és mandulaillatot hagyott maga után...” Archetipikus ellentét van a fent és a lent között. A völgyben fekvő várost mintegy ködben, egyhangúnak, szürkének ábrázolja, a hegyi falu viszont mozgalmasságával, vídám színeivel tűnik ki.

AA: Nem csupán a fent és lent között érzékelhető ellentét. Belül is dialektikus feszültség jellemzi a „fent” lakók világát. A vonakodó Anatoliját a közelgő halál (alaptalan) bizonyossága vezeti arra, hogy elfogadja Vaszilij lánykérését. Arra számít, nem éri meg a következő napfelkeltét, de közben mélyen beszívja és élvez a friss reggeli levegőt. Hozzáállása igazán követendő életfilozófia lehetne: halála tudata megnyugtatja, így komótosan, odaadással tud hozzálátni a napi tennivalókhoz. A halál és az elmúlás valósága tagadhatatlan, de a vele való szembenézéshez éppen az élet csodája ad erőt: Vaszilij képtelen a meghalt fiai fényképére nézni, ennek ideje akkor jön el, amikor csodával határos módon megszületik az új gyermeke.

GyA: Az élet, a jó győzelmét hirdeti a regény. Ezt meg lehetett volna írni nagyon csöpögősen, érzelmesen is, a regény azonban cseppet sem giccses. Azon gondolkodom, hogy miért? Egyik ok talán az, hogy, bár a szerző jól ismeri a bemutatott zárt világot, és érzelmileg szorosan kötődik hozzá, ezért alapvetően belülről ábrázolja, mégis képes arra, hogy kívülről, távolságból is láttassa. Valahogy úgy, ahogyan Tamási Áron is teszi.

AA: A huszonhárom házból álló hegyi mikrokozmosznak az egzisztenciális szervezőelve: „Nyilván így volt kigondolva, ezért kellett így lennie.” Ez nem a predesztináció előtti fejtejtés, hanem mélységes bizalom abban, hogy az életnek értelme van, az ember nem akcideneciája, hanem formálója

a világnak. „Kicsi a világ, mi pedig nagyok vagyunk benne, habár naivitásból meg ostobaságból egész életünkben épp fordítva gondoljuk.” A kicsi világban a nagy ember számára a természet, az életet irányító elvek nem legyőzendő erők, hanem megismerhető támaszpontok, amelyekkel ki lehet egyezni, meg lehet békélni, együtt lehet élni. Ugyanígy a rossz sem abszolút erőként jelenik meg, hanem a jó árnyékaként, esetleg a jóért fizetendő árként: például Magtahné kibírhatalansága egy életnyi áldozatkésztséget, odaadást követ.

GyA: Abgarjan egy olyan narrátort működtet, aki együttérzéssel, ám kellő iróniával szemléli a szereplőket ahhoz, hogy azok hús-vér embereké, ne pedig egysíkú népi operetthősökké váljanak, akik folyton népviseletben parádézhatnak, dalolhatnak és mókáznak.

AA: A regény legmeghatározóbb élménye számomra az volt, hogy az „így kellett lennie” ellenére a szereplők formálni tudják a történéseket, az ember alakíthatja az életét, például a prófétáló Akopnak nem kell egy életen át magával cipelnie a jövőbe látás terhét, le is teheti, és le is teszi. Az elődök erényei és hibái a belőlük származó nemzetségek gúnyneveiben maradnak fenn, de ezt nem szégyenfoltként hordozzák. A családnevek nem nominatív determinizmusként működnek, hanem a jelenné emelt múlttal való derűs, szeretetteljes közösségvállalás jeleként. A dolgok rendje nem korlátoz, hanem támogat. Erről szól a csoda.

TISZTELT OLVASÓ!

Ez itt nem vezércikk. Ugyanis egy szépirodalmi folyóiratnak remélhetőleg nem kell többé semmitmondó frázisokba csomagolnia azt a kevéske igazságot, amit csempészárúként megpróbál eljuttatni az olvasóhoz. Remélhetőleg nem kell többé a lelkiismeret patikamérlegén méricskélgni a gyáva-ságot és bátorságot, s fogcsikorgató szégyenérzettel vetni számot nap mint nap azzal, hogy a pokolba vezető út is jó szándékkal van kikövezve. Remélhetőleg nem kell többé összekeverni az ocsút a búzával, és verejtékes munkával alig-alig emészthető kenyeret sütni belőle. Remélhetőleg nem kell többé bekormozott arcú vénasszonyokká rútitani legszebb szavainkat, hogy illetéktelen kezek meg ne illessék őket, s hogy megmaradjanak a jövőnek: a mának. Súly alatt a pálma? Lehet. De pálmák voltunk-e, nagyobbra nőt-tünk-e? Most fog kiderülni, amikor a fölénk tornyosuló rémség hirtelen le-apadt, mert szétpukkadt, mint a magát ökörnek képzelő béka. Most jön a neheze, amikor az eddig suttogva továbbadott szó felerősödhet, megmér-hetővé lesznek árnyalatai, dallama, csengése, tisztasága. Olyanok voltunk, mint egy lehalkított rádiókészülék, elfüggönyözött ablakok mögött, csupa zörej, csupa sípolás, csupa hörgés, csupa tenyérrel betapasztott száj. De: a legszörnyűbb években is született itt nagyon jó irodalom, nem is kevés. És erről nem szabad megfeledkeznünk! A kultúra – s ezen belül a hazai ma-gyar kultúra – örökös, szívszorító hátrálásában nem szakadt el az a szál, az a hagyomány, amelyhez kapcsolódnunk nemcsak lehet, hanem muszáj is. Megfogyatkoztunk, ez igaz. De most majd többen leszünk, hiszen a fehér papírtól, mint terített asztal mellől, elrángatott öregek és fiatalok kezében ott a toll, fejükben ott a gondolat, lelkükben ott a remény, hogy az itteni magyarság sorsát végre nem a vak fene fátumok igazgatják, s hogy irodal-munk az összmagyar irodalom szerves részeként létezhet anélkül, hogy írói a szülőföldet elhagyni kényszerülnének. Többen leszünk, mert ha van hí-vó szó, válasz is támad, és értelmiségünk még nem szenvedett akkora vér-veszteséget, hogy erőre ne kapjon. Többen leszünk, mert az elmenők és az elmenni szándékozók közül talán sokan visszafordulnak. Többen leszünk, mert a tengődő félemberek egész emberekké válhatnak végre.

Az óév egyik utolsó éjszakáján rovom ezeket a sorokat, kapkodva, mert holnap lapzárta van, a már kinyomott decemberi szám első két ívét nagy hirtelen eldobtuk, újraserkesztettük, de így is bábjából éppen kibúvó lepke ez, mutatja a kiürülő báb csúnyaságát, de talán-talán a repülés ígéretét is. Az *Igaz Szó* új neve: *Látó*. Batsányi János két év híján kétszáz esztendeje íródott versének címét idézi, és szellemét is, ami most nálunk aktuálisabb, mint valaha. Jó cím? Rossz cím? Az az irodalom kell hogy rangot adjon neki, amelyet majd ezzel a négybetűs szóval forgalmazunk. Hiszen az *Igaz Szó* sem volt rossz cím. Mégsem vállalhattuk tovább. Egy kaftános, turbános politika és irodalompolitika a legnemesebb gondolatot is kompromittálni tudja. Most hát valami újba kezdünk. Ám ez az új régi is egyben. Hazug versikék, álságos nyilatkozatok, rózsaszínű vívmányriportok közé gyömszölve mentette magát át a mának az a szépirodalom, amellyel ezután ezt a lapot telíteni akarjuk. Jó verssel, jó prózával, jó drámával, jó esszével, jó kritikával. Minden különösebb program nélkül. Egyelőre. Amíg a felbolyduló irodalmi élet újabb lapokat ki nem termel, ami meghozza majd az irányzatosodás lehetőségét is. Addig viszont csak az lehet a feladatunk, hogy a provinciális elzártságból kilábaló romániai magyarságnak európai igényű szépirodalmat nyújtsunk. S nemcsak megújulás, hanem megtisztulás is, ami következik. A bemocskolt értékek megtisztítása. Besározódott az irodalmi riport, besározódott a szociográfia, besározódott még számtalan érték és szándék, amiről lemondani nem lesz szabad.

Abbahagyom, mert így is, úgy is sok mindent újra kell gondolni, újra kell tanulni a következő hónapokban. Folytatom, folytatjuk majd később, de nem vezércikkben, hanem irodalomban.

Boldog új esztendőt!

MARKÓ BÉLA

Marosvásárhely, 1989. december 28.

Batsányi János

(1763 – 1845)

A LÁTÓ

Vidulj, gyászos elme! megújul a világ,
S előbb, mint e század végső pontjára hág.
Zengi, hárfá! Hallgasson ma minden reája,
Valakinek kedves nemzete s hazája;
S valaki a magyar változó ég alatt
Még a szabadságnak híve s ember maradt.

Ó ti! kiknek szívek örök bűba merült,
Ím, reménytek nem várt víg napja felderült;
Ím, az igazságnak terjednek sűgári;
Dőlnek a babona fertelmes oltári,
Melyek a setétség fekete bálványának
Annyi századoktól vérrel áradának.
Ama dicső nemzet felkelt ím egészen,
Mely a két világnak megváltója leszen,
S melynek már láncoktól szabad vitéz karja
Mutatja, mit tehet egy nép, ha – akarja!
Az ember elnyomott örökös jussait
Délre hozván, porba veri bálványait;
S míg köz ellenségink poklokra süllyeszti,
Hozzánk ím! ölelő karjait terjeszti:
„Álljon fel az erkölcs imádandó széki!
Nemzetek, országok, hódoljatok néki!
Uralkodjék köztünk ész, érdem, igazság,
Törvény s egyenlőség, s te, áldott szabadság!”

A föld kereksege megrendül e szóra,
S látja, hogy érkezik a régen várt óra.

A letapodtatott emberi nemzetnek
Csontjaiból épült trónusok reszketnek.
Rémülve szemlélik közelgető sorsok
A vére sovárgó koronás gyilkosok;
Ők! kiknek még imént százezrek halála
Csak egy intésekben, egy szavokban állá;
S kiknek több nagy város tüzes leomlása
Oly vala, mint annyi hangyaboly romlása!

Vídulj gyászos elme! megújul a világ,
S előbb, mint e század végső pontjára hág.

1791

NÉVJEGY

Nemmine esztendő" egy hó" emberöltő,"
ölti, csak ölti az embert az Isten,
s költi, csak költi a verset a höltyő,"
mivel se túje, se célhája mincseu.

Markó Péla

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

25nka
Nemzeti Kulturális Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszünk föl.

ISSN 1220-5982